

T.C.

ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AİLE ÖNGÖRÜLEMEZLİĞİ VE EBEVEYNLEŞMENİN KİŞİLİK
İNANÇLARI İLE İLİŞKİSİNDE KONTROL ODAĞININ ARACI ROLÜ**

BENGİSU APAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Şebnem Akan

İstanbul-2022

TEZ ONAY SAYFASI

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

22/06/2022

Bengisu Apak

İmza

ÖNSÖZ

Araştırma sürecim boyunca ihtiyaç duyduğum her zaman kendisine rahatlıkla ulaşabilme olanağı sağlayan, tezim hakkında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Şebnem Akan'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, öğrenim sürecimde üzerimde emeği geçen Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Anabilim Dalındaki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Tüm imkanlarıyla bana her türlü olanağı sağlamaya çalışan, destekleriyle beni daha da güçlü ve şanslı hissettiren canım aileme teşekkür etmek isterim. Yüksek lisans eğitimim boyunca motivasyon kaynağım olan ve özellikle veri toplama sürecimde insanüstü bir emek sarf eden sevgili annem Dilek Apak'a; her anlamda en büyük destekçilerimden sevgili babam Abdullah Apak'a bu süreci kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim. Bana, bazen kendimden bile fazla inanarak desteğini hiç esirgemeyen canım ağabeyim Batuhan Apak'a ve İstanbul'daki zamanlarımı tüm tatlılığıyla güzelleştiren kedisi Boris'e çok teşekkür ederim.

Bu dönemde kendilerini tanımış olmaktan mutluluk duyduğum arkadaşlarım Livia Terzioğlu, Canberk Gelir, Ece Okutan ve Gamze Gönen' e keyifli arkadaşlıkları için teşekkür etmek isterim.

Son olarak, koşulsuz desteğini hissettiğim, varlığıyla yüzümü güldüren Engin Ege Meriç'e her zaman yanımda olduğu için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1
GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. Kişilik İnançları.	5
1.1.1. Kişilik bozuklukları.....	8
1.2. Aile Öngörülemezliği.....	20
1.2.1. Aile öngörülemezlikleri ile ilişkili risk faktörleri.	24
1.2.2. Aile öngörülemezlikleri ve kişilik bozuklukları.....	27
1.3. Ebeveynleşme.	29
1.3.1. Ebeveynleşme ile ilişkili risk faktörleri.	31
1.3.2. Ebeveynleşme ve kişilik bozuklukları.....	34
1.4. Kontrol Odağı.	37
1.4.1. Kontrol odağı ve kişilik bozuklukları.....	39
1.5. Kontrol Odağı, Aile Öngörölümezlikleri ve Ebeveynleşme İlişkisi.	41
YÖNTEM.....	45
2.1. Örneklem	45
2.2. Veri Toplama Araçları.....	47
2.2.1. Bilgilendirilmiş onam formu.	47

2.2.2.	Demografik bilgi formu.	48
2.2.3.	Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçeği (GDAÖÖ).	48
2.2.4.	Ebeveynleşme envanteri (EE).	49
2.2.5.	Kişilik inanç ölçeği-kısa form (KIÖ-KF).	50
2.2.6.	Kontrol odağı ölçeği (KOÖ).	52
2.3.	İşlem	52
2.4.	Verilerin Analizi	53
BULGULAR		555
3.1.	Data Temizleme.....	52
3.2.	Tanımlayıcı İstatistikler.....	52
3.3.	Kişilik İnançları Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	54
3.3.1.	Cinsiyete göre kişilik inançları ölçek puanlarına uygulanan çok değişkenli varyans analizi sonuçları.	57
3.3.2.	Baba eğitim düzeyine göre kişilik inançları ölçek puanlarına uygulanan çok değişkenli varyans analizi sonuçları.....	59
3.4.	Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği Sonuçları.....	60
3.5.	Aile Öngörülemezliği, Ebeveynleşme ve Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kontrol Odağının Aracı Rolünün İncelenmesi.....	65
3.5.1.	Aile öngörülemezliklerinin kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular	67
3.5.2.	Ebeveynleşmenin kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular.	73
TARTIŞMA		84
4.1.	Katılımcıların Kişilik İnanç Ölçeği Alt Boyut Puanlarında Sosyodemografik Özelliklerinin Tartışılması	85
4.2.	Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kontrol Odağının Aracı Rolünün Tartışılması	87
4.2.1.	Yordayıcı, yordanan ve aracı değişkenlerinin ilişkilerine dair bulguların tartışılması.	87
SONUÇ		101
KAYNAKÇA.....		105
EKLER		133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Modeli	19
Şekil 3.1. Yordayıcı Değişken (Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği toplam puanı) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnançları) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları	72
Şekil 3.2. Yordayıcı Değişken (Kardeş Odaklı Ebeveynleşme) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnançları) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları	77
Şekil 3.3. Yordayıcı Değişken (Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnançları) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. DSM-5'e göre Kişilik Bozuklukları için Genel Tanı Ölçütleri	12
Tablo 1.2. DSM-5'e Göre Kişilik Bozukluklarına İlişkin Tipik Özellikler	13
Tablo 1.3. Kişilik Bozukluklarına İlişkin İşlevsel Olmayan İnançlar	16
Tablo 2.1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklerin Dağılım ve Yüzdelikleri	46
Tablo 3.1. Katılımcıların Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu	55
Tablo 3.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form Alt Boyutlarının Tek Yönlü MANOVA Deseni	57
Tablo 3.3. Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form Alt Boyutlarının Tek Yönlü MANOVA Deseni	59
Tablo 3.4. Araştırmada Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları	61
Tablo 3.5. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri	67
Tablo 3.6. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları	68
Tablo 3.7. Kardeş Odaklı Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri	73
Tablo 3.8. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları	74
Tablo 3.9. Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri	77
Tablo 3.10. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları	78

Tablo 3.11. Aile Öngörülemezlikleri ve Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Arasındaki	
İlişkide Yürütülen Aracılık Analizi Sonuçları.....	82

KISALTMALAR LİSTESİ

APA: Amerikan Psychiatric Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)

DSM: Diagnostic Statistical Manuel (Ruhsal Bozuklukların Tanımlanması ve Sınıflandırması El Kitabı)

EE: Ebeveynleşme Envanteri

GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği

KB: Kişilik Bozukluğu

KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği– Kısa form

KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği

SPSS: Statistical Package for The Social Sciences

ÖZET

Bu çalışmada, aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile ilişkisinde kontrol odağının aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi İstanbul ve İzmir illerinde yaşayan, yaşları 20 ile 40 arasında değişen 282 genç yetişkinden oluşmuştur. Katılımcılardan veri toplamak için Sosyodemografik Bilgi Formu, Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, Ebeveynleşme Envanteri, Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form ve Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde demografik değişkenler için Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA), Değişkenler arası ilişkileri incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi kullanılmıştır. Aile öngörülemezlikleri, ebeveynleşme ve kişilik inançları arasındaki ilişkide kontrol odağının aracı rolünü değerlendirmek için ise Doğrusal Medyator Regresyon Analizi yapılmıştır. Araştırma bulguları, aile öngörülemezliği toplam puanının ve Ebeveynleşme Envanteri'ndeki kardeş odaklı ebeveynleşme ile algılanan yarar/uyum alt boyut puanlarının kişilik inançları alt boyut puanlarını yordadığını göstermiştir. Ayrıca, aile öngörülemezliği toplam puanı, kardeş odaklı ebeveynleşme ve algılanan yarar/uyum alt boyut puanları ile kişilik inanç alt boyut puanları arasındaki ilişkilerin her birinde kontrol odağı toplam puanının kısmi aracı role sahip olduğu bulunmuştur. Araştırma bulguları ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile öngörülemezliği, Ebeveynleşme, Kişilik inançları, Kontrol odağı

ABSTRACT

The Mediator Role of Locus of Control on the Relationship Between Family Unpredictability, Parentification and Personality Beliefs

In this study, it was aimed to investigate the mediator role of locus of control on the relationship between family unpredictability, parentification and personality beliefs. The sample of the study consisted of 282 young adults between ages of 20-40 and live in Istanbul and İzmir. The Retrospective Family Unpredictability Scale, Parentification Inventory, Personality Belief Questionnaire-Short Form and Locus of Control Scale were used to collect data from participants. Multivariate analysis of variance (MANOVA) was conducted in order to examine the demographic variables and Pearson's correlation coefficient analysis was conducted in order to examine the relationships between variables. Linear Mediator Regression Analyses were conducted to evaluate the mediating role of locus of control in the relationship between family unpredictability, sibling focused parentification, perceived benefit/adaptation and personality beliefs. According to results of the study, personality belief sub-dimension scores were predicted by family unpredictability total score, also by sibling focused parentification and perceived benefit/adaptation sub-dimension scores in Parentification Inventory. In addition, it has been found that, locus of control total score has roles as partial mediators in each relationship between the family unpredictability total score, sibling focused parentification and perceived benefit/adaptation sub-dimension scores and personality beliefs sub-dimension scores. The results were discussed in the light of the relevant literature.

Key Words: Family unpredictability, Parentification, Personality beliefs, Locus of control

GİRİŞ

Toplum ve diğer kişiler ile kurulan ilişkinin ilk modeli olan aile ilişkisi, çocuğun kendine ve diğerlerine ilişkin ilk atıflarını oluşturmaları açısından önem taşımaktadır. Aile ortamının istikrarı çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimi için önemli kabul edilmektedir (Ivanova ve Israel, 2006). Aile öngörülemezliği kavramı, ailenin davranışlarında ve düzenleyici sistemlerindeki tutarsızlıklar olarak tanımlanmaktadır. Kaotik bir ailede yaşamak çocuklar için daha kötü bir aile işleyişle bağlantılı olduğundan öngörülemezlik, aile işlevinin önemli bir yönü olarak görülmektedir (Ross ve Hill, 2000). Ross ve Hill (2000) öngörülemez bir ailede büyümenin kişilerin zihninde dünyanın öngörülemez bir yer olduğuna dair birtakım inançlar geliştirmesine yol açacağını vurgulamaktadır. Bireyin tutarlı bir kendilik algısı geliştirebilmesi için tutarlı bir aile ortamı gereklidir. Masterson (2008) annenin, çocuğun eylemlerine karşı verdiği tepkilerdeki belirsizliğin çocuğun ileride kendilik değeri ve yeterliliği hakkında olumsuz etkileri olabileceğini dikkat çekmektedir.

Tıpkı aile öngörülemezliği kavramı gibi psikolojik sıkıntılarla ilişkili diğer bir kavram ise ebeveynleşmedir. Ebeveynleşme, aile sistemini oluşturan alt sistemler arasındaki sınır eksikliği sonucu, çocukların ebeveynlere ait sorumlulukları üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Ebeveynleşme yaşayan çocuklardan yemek pişirmeleri, kardeşlerine bakmaları veya diğer ev işlerini yapmaları beklenebilmektedir. İşlevsel bir aile işleyişinde ebeveyn ve çocuk arasında net bir hiyerarşinin varlığı aile üyeleri tarafından kabul edilmektedir, fakat aile içi sınırlar zedelendiğinde, ebeveynlik üst konumu zarar görmeye başlamakta ve hem ebeveyn hem de çocuk birbirlerini akran gibi algılamaya daha müsait olmaktadır (Burton, 2007). Özellikle, çocukken kendi ihtiyaçları karşılanmayan yetişkin aile bireyleri bu ihtiyaçları kendi çocukları üzerinden telafi edebilmektedir. Bu çocuklar, ebeveynlerinin kendi ebeveynleri tarafından eksik kaldıklarını, aile içi iletişimi dengelemek ve adaleti sağlamaya çalışmaktadır. Bu şekilde, ebeveynleşen çocuklar, yetişkinlerin ihtiyaçlarını

karşılamaya yönelik bir kimlik şekillendirmeye başlamaktadır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Alanyazında, aile işlevselliğini düşüren faktörler arasında ebeveyn ve çocuk arasındaki rol değişimi ve kişinin büyüdüğü aile içerisindeki öngörülemezlik algılarına yapılan vurgu dikkat çekmektedir (Burnett ve ark., 2006; Yıldırım, 2016).

Aile öngörülemezliği ve ebeveynleşme gibi ailesel faktörlerin kişilik patolojilerinin gelişiminde etkili olduğu düşünülmektedir. Kişilik, zaman içinde ve farklı bağlamlar karşısında genellikle değişiklik göstermeyen, kişinin kendine özgü duygu, biliş ve davranış eğilimleridir (Emmelkamp ve Meyerbröcker, 2020). Süregiden duygu, düşünce ve kişilerarası davranış örüntüleri bireyin yaşamındaki işlevselliğini olumsuz etkilediği zaman ise kişilik patolojilerinden bahsedilmektedir (American Psychiatric Association, 2013). Bilişsel kurama göre kişilik bozukluklarının bilişsel ve duygulanımsal tarafını anlamanın en iyi yolu, çekirdek şemalar ve gözlemlenebilir davranışlardan kaynağını alan, işlevsel olmayan inançları incelemektir (Beck ve ark., 2004). Beck ve arkadaşları (2001) kişinin önde gelen inançları ve yüksek oranda yatırım yaptığı davranış kalıpları üzerinden kişilik bozukluğu özelliklerini tanımlamaktadır. Buradan hareketle her kişilik bozukluğunun özünde, bireyin kendisiyle, diğer insanlarla ve dünyayla ilgili bozukluğu karakterize eden ve sürdüren işlevsel olmayan inançlarının bulunduğu kabul edilmektedir (Beck ve ark., 2000). Literatüre bakıldığında ilişkili psikososyal etmenler ve kişiliğin sıklıkla incelendiği görülmektedir. Örneğin, istikrarsız bir aile ortamında büyümenin, bireyin kişilik patolojisi geliştirme olasılığına etkisine yapılan vurgu dikkat çekmektedir (Akat, 2019; Batool ve ark., 2017; Frick ve ark., 1992; Infurna ve ark., 2016; Patterson ve ark., 1989). Ayrıca, kişilik gelişimi açısından küçük yaşta ebeveyn rolleri üstlenmek bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Castro ve ark., 2004; Chen ve ark., 2018; Láng, 2016; Wells ve Jones, 1998).

Kişilik patolojileri ile çalışılan bir diğer kavram da kontrol odağıdır. Kontrol odağı ilk olarak Rotter'ın sosyal öğrenme kuramına dayanan çalışmalarından ortaya çıkmıştır ve

davranışın bilişsel bileşenlerinin anlaşılmasına ışık tutmuştur (Rotter, 1990). Buna göre kişi davranışlarına ilişkin sonuçların kişiliğine, bir önceki eylem ve niyetlerine bağlı olarak içsel faktörlerin kontrolünde ya da kader ve güçlü ötekiler gibi dışsal faktörlerin kontrolünde olduğuna ilişkin genelleştirilmiş inançlar barındırmaktadır. Aile öngörülemezliğinin de kaynağını aldığı kuramlardan biri olan öğrenilmiş çaresizlik kuramı, dış güçlerin ve diğer kişilerin bireyin kaderini belirlediğine dair kronik inançları barındırmaktadır (Ross, 2006). Öngörülemez bir ortamda büyümek kişide dünyanın da öngörülemez olduğu ve kontrol edilmesi güç olayların meydana geleceğine dair inançların geliştirilmesine ve dış kontrol odağının genellenmesine sebep olabilmektedir (Fiske ve Taylor, 1991; Ross ve ark., 2016). Öte yandan, erken yaşlarda ebeveyn sorumlulukları üstlenilmesinin kişilerin olaylar üzerinde kontrol sahibi olmadıklarına yönelik inançlar geliştirmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Williams, 2016; Williams ve Francis, 2010). Bu bağlamda, işlevsiz bir aile yapısının kişilerin iç veya dış kontrol odağına olan eğilimlerine etkilerini gösteren araştırmalardan söz edilmektedir (Peter ve Spiess, 2016; Ross ve Miller, 2009; Tully ve ark. 2016). Diğer taraftan, bazı kişilik bozuklukları ile dış kontrol odağı inançları arasında ilişkiler olduğu belirtilmektedir (Hope ve ark., 2018; Ullrich ve Marneros, 2004; Türkçapar ve ark., 2002; Watson, 1998).

Aktarılanlardan hareketle, kişilik bozukluklarının gelişmesinde kişinin içine doğduğu ailenin yapısı ve bu aileden öğrendiklerinin etkisi dikkat çekmektedir. Öngörülemez bir ailede veya erken yaşta ebeveyn rolleri üstlenerek büyümek, yetişkinlikte kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlara sahip olmayı etkileyebilmektedir. İlgili literatürde iç veya dış kontrol inançlarının bazı kişilik bozukluklarına ait karakterize davranışların üzerinde rolü olabileceği gözlemlenmektedir. Ayrıca, kişilik bozukluğu inançlarının kontrol odağı ile ilişkisini tespit etmenin, kişilik bozukluklarının temel inançları hakkında daha fazla bilgi sahibi olunmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Alanyazında, kişilik bozukluğu tanısı olmayan kişilerin kişilik inançlarının yukarıda vurgulanan değişkenlerle araştırıldığı kısıtlı

sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu doğrultuda, mevcut çalışmada kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlarda rol oynayan temel değişkenlerin birlikte ele alınmasının kişilik bozukluklarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. Kişilik İnançları

Bilişsel kuram kişiliği açıklarken bilgiyi yorumlamayı ve dünyadaki olaylara anlam vermeyi sağlayan bilişsel yapıları ve şemaları kullanmaktadır. Yaşamın erken döneminde temelleri atılan şemalar, sosyal deneyimler üzerinden gelişerek benlik, başkaları ve kişilerarası ilişkilere dair inançları oluşturmaktadır. İleride bu alanlardaki şemalara hâkim olan işlevsel olmayan inançlar birleşerek kişilik bozukluklarının temel klinik özelliklerini içeren bir dizi duygusal ve davranışsal eğilimlere dönüşmektedir (Beck, 1998). Bu eğilimler, erken gelişim bağlamında uyum sağlayıcı bir role sahipken daha sonra uyumsuz hale gelen benlik şemalarıyla açıklanmaktadır. Örneğin, zekaya ve entelektüel değerlere fazlaca önem veren; sevgi ve şefkat sağlamaktan yoksun olan ebeveynlere sahip bir birey düşünülebilir. Bu kişi erken bir dönemde onaylanmanın yalnızca entelektüel davranışlarına bağlı olduğunu öğrenmektedir. İleriki yaşamında başkalarının onayını istediği zaman ise geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak entelektüel, aşırı titiz ve bazen ukalaca bir şekilde davranabilecektir. Bu durum etrafındaki insanların ondan uzaklaşmasına sebep olacaktır. Diğer insanlar üzerinde uyandırılan uzaklaşma ve itilme tepkileri, kişinin sevilmesi zor biri olduğuna dair inançlarını adeta bir kısır döngü gibi doğrulayacak ve tekrarlayacaktır. Böylece, kişilerarası ilişkileri üzerinden benliği hakkındaki katı inançlarını pekiştiren bu kişi, tekrarlayan kişilerarası bir döngü oluşturacaktır. Bireyin kendisi ve başkaları hakkındaki inançları ne kadar katı olursa, kişilerarası davranışlarının da o kadar katı olduğu bilinmektedir. Kişilerarası davranışların esnek olamaması kişilik bozukluklarında sıkça görülen kronik davranış ve inançları akla getirmektedir (Turner ve ark., 2004). Kişilik patolojilerine sahip kişiler yaşadıkları kişilerarası problemlerin kendi tavır ve davranışlarından bağımsız bir şekilde meydana geldiğine inanmaktadırlar (Beck ve ark., 2004). Dolayısıyla bu döngü zamanla değişim göstermeyen, esneklikten yoksun ve toplumsal alanda

işlevsellikte düşüşe yol açan kişilik bozukluğu kriterlerini gözlemlemeyi mümkün kılacaktır (APA, 2013).

Her kişilik bozukluğunun farklı davranış kalıplarına sahip olması altta yatan bilişsel yapıların ayırt edici özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Beck ve ark., 2004). Bilişsel kurama göre her bir kişilik bozukluğunun karakteristik bir dizi işlevsel olmayan inançları vardır. Örneğin, histriyonik kişilik bozukluğu “Temelde çekici biri değilim.” ya da “Mutlu olmak için başkalarının bana hayran olmasına ihtiyacım var.” gibi temel inançlarla karakterizedir. Kişinin temel inançlara karşı geliştirmiş olduğu varsayımları ise “İnsanları büyülemesem bir hiçim.” veya “İnsanları eğlendiremezsem beni terk ederler.” şeklindedir. Abartılı ve bir o kadar da yüzeysel emosyonlara sahip bu kişiler reddedilmeye fazlasıyla duyarlı oldukları için sosyal ortamlarda çoğunlukla beğeni toplamaya yönelik bir performans sergilemektedirler (Beck ve ark., 2004).

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin ise “Özel biri olduğum için özel muafiyetleri ve ayrıcalıkları haklıyorum.” ya da “Başkalarından üstünüm ve onlar da bunu kabul etmelidir.” gibi temel inançlarının altında seilmeyen, kusurlu ve çaresiz biri olduklarına dair gizli inançları yer almaktadır. “Başkaları benim özel statümü kabul etmezlerse cezalandırılmalılardır.” “Üstün statümü korumak istiyorsam, başkalarının boyun eğmesini beklemeliyim.” şeklindeki koşullu inançları ise kibirli olma ve özel taleplerinin yerine getirilmesini isteme gibi davranışlarla kendini göstermektedir (Beck ve ark., 2004).

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip kişilerin toplumdan izole olmalarına sebep olan temel inançları “Yakın ilişkiler arzu edilecek bir şey değildir çünkü hareket özgürlüğümü kısıtlar.” veya “Temelde yalnız biriyim.” şeklindedir. “Eğer insanlara fazla yaklaşırsam benimle dalga geçebilirler.” koşullu inançları diğer kişilerle aralarındaki mesafeyi korumalarını sağlamaktadır (Beck ve ark., 2004).

Antisosyal kişilik bozukluğuyla karakterize inançlar “Kendimi gözetmeliyim yoksa kurban ben olurum.” ya da “Diğer insanlar istismarcı olduğundan onları sömürme hakkına sahibim.” şeklindedir. Ayrıca, “Eğer diğer insanları manipüle etmezsem hak ettiğimi elde edemem.” koşullu inançlarına sahiptirler. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişiler kuralların üstünde yer aldıklarına inanırken antisosyal kişilik bozukluğuna ait inançlar daha çok kuralların varlıkları yoksullardan korumak için yaratılmış ve çiğnenebilir olduğunu belirtmektedir (Beck ve ark., 2004).

Güvensizlik düşünceleriyle meşgul olan paranoid kişilik bozukluğunun temel inançları “Diğer insanlara karşı savunmasızım.” veya “Diğer kişiler güvenilmezdir ve bana karşı kötü niyetleri vardır.” şeklindedir ve bu durum onları her zaman tetikte olmaya mecbur bırakmaktadır (Beck ve ark., 2004). “Dikkatli olmazsam insanlar beni manipüle edecek, kötüye kullanacak veya benden faydalanacaktır.” şeklindeki koşullu inançlar başkalarına güvenmeme ve başkalarının davranışları altında gizli güdüler arama biçiminde kendisini göstermektedir.

Obsesif kompulsif kişilik bozukluğunda “Her durum için tek bir doğru yol ya da doğru davranış vardır.” ya da “Hayatta kalmak için düzene, sistemlere ve kurallara ihtiyacım var.” şeklinde temel inançlar mevcuttur. Eğer bir sistemleri olmazsa her şeyin alt üst olacağı yönündeki koşullu inançları en hatasız performansı sergilemek için kendilerinin olduğu kadar etraflarındakilerin de davranışlarını kontrol etme arzusuyla davranışlara yansımaktadır (Beck ve ark., 2004).

“Ben kötü, sevilemez ve değersiz biriyim ve bu hoş olmayan hislere tahammül edemiyorum.” çekingen kişilik bozukluğunun temel inançlarından. Bu temel inançlar “Eğer insanlar benimle yakın olursa, 'gerçek beni' keşfederler ve reddedilirim.” veya “Yeni bir şeyin sorumluluğunu alıp başarısız olursam, bu yıkıcı olurdu.” şeklindeki koşullu inançları beslemektedir. Başarısızlığa ve reddedilmeye karşı duyarlılıkları ve hoş olmayan duygulara

karşı düşük toleransları tüm eylemlerine hakimdir. Çekingen kişilik bozukluğuna sahip kişiler bilişsel kaçınma stratejileri kullanarak beklentilerini azaltıp, başarısızlık veya reddedilme riski taşıyan herhangi bir ilişkiden uzak durmaktadırlar (Beck ve ark., 2004).

Bağımlı kişilik bozukluğunun “Çaresizim.”, “Yapayalnızım.” ya da “Hayatta kalabilmek için diğer insanlara (özellikle de güçlü birine) ihtiyacım var.” şeklindeki temel inançları kişinin hayatta kalabilmesi ve mutlu olabilmesi için gerekli kaynakları sağlayabilecek daha güçlü bir figüre bağlanmasına ve bu nedenle çaresiz hissetmesine sebebiyet vermektedir. Koşullu inançları ise “Sevilmediğim sürece hep mutsuz olacağım.” ile karakterizedir (Beck ve ark., 2004).

Sonuç olarak, her kişilik bozukluğunda patoloji ile karakterize işlevsel olmayan inançlar bulunmaktadır. Bunlar, bilgi işlemede sistematik önyargılara yol açmaktadır ve davranışları işlevsiz bir biçimde şekillendirmektedir (Beck ve ark., 2004). Bilişsel süreçlerin hiyerarşik yapısı ve davranış kalıpları halihazırda var olan işlevsiz inançları daha da pekiştirip, sürdürmektedir. Bu da kişilik bozukluklarının bilişsel organizasyondaki derin, güçlü ve istikrarlı yapısından dolayı değişime daha az açık olmasına neden olmaktadır (Beck ve ark., 2004).

1.1.1. Kişilik bozuklukları.

Kişilik, büyük ölçüde bilinçdışı olan, kendini hemen her işlev alanında ifade eden, derinlere yerleşmiş, katı ve değişime dirençli, kişinin kendine özgü düşünme, hissetme ve hareket etme biçimlerini yansıtır (Emmelkamp ve Meyerbröcker, 2020). Bu kavram genellikle birbiriyle ilişkili olan karakter ve mizaçla karıştırılmaktadır. Gündelik kullanımda benzer anlamlara sahip olan bu terimlerden, karakter, yetiştirilmenin de etkisiyle büyürken edinilen özellikleri ve içinde yaşanılan sosyal yapıya uygunluğu ifade ederken; mizaç, doğuştan gelen ve belirli davranışlara yönelik temel biyolojik eğilimi ifade etmektedir (Millon ve ark. 2004). Kişilik, bireylerin belirli

şekillerde işlev görmelerini sağlayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan birden fazla birimden (bilişsel, etkileşimsel, biyolojik vb.) oluşmaktadır. Kişilik bozuklukları ise, kişiliğin birbiriyle etkileşim içinde olan bölümlerindeki işlev bozukluklarıyla açıklanmaktadır (Millon ve ark., 2004). Dolayısıyla, kişiliğin çok çeşitli ve birbirinden farklı bileşenlerden oluşuyor olması, kişilik patolojisinin kavramsallaştırılmasını daha karmaşık bir hale getirmektedir.

Kişilik bozuklukları, kişilerarası işlevsellik ve kendilikteki bozulmalardan kaynaklanan, kimlik sorunları ve uyumsuz sosyal davranışlarla sonuçlanan bir psikopatoloji biçimidir (Bliton ve ark., 2017). Toplumun beklentilerinden sapan, zaman içinde değişiklik göstermeyen (istikrarlı) ve sıkıntıya yol açan kalıcı içsel deneyim ve davranış kalıplarına neden olmaktadır. Bu tepki kalıpları, başkalarıyla iş birliği yapma yeteneklerinde kronik ve yaygın bozukluklara yol açar. Diğer ruhsal bozukluklarla örtüşen birçok semptom içermesi ve eş tanısının fazla olması kişilik bozukluğu teşhisini zorlaştırmaktadır (Millon ve ark., 2004; Tyrer ve ark., 2015). Ayrıca, kişilik bozukluğunun egosintonik doğası sebebiyle kişiliklerine dair sorunları kim olduklarının bir parçası olarak algılayan hastaların tedaviyi erken sonlandırma veya tedaviyi reddetmeye eğilim gösterdiği bilinmektedir (Perry ve ark., 1999; Yen ve ark., 2015). Dolayısıyla, bu bozukluk, yıllar içinde gelişen geniş bir dizi farklı bileşenden oluştuğu için kişilik patolojisinin kavramsallaştırılması her zaman karmaşık bir konu olmuştur.

1.1.1.1. Kişilik bozukluklarının yaygınlığı.

Kişilik bozukluklarının epidemiyolojisi ile ilgili bulgular kısmen değişkenlik göstermektedir. Bazı kaynaklara göre genel toplumda görülme sıklığı %6-9 (Köroğlu ve Bayraktar, 2010), bazılarına göre ise %10-15 (Svrakic ve ark., 2002) ve %11-23 (Gunderson ve Phillips, 1994) aralığında seyrettiği belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü ise kişilik bozukluğu prevalansını %6,1 olarak bildirirken kişilik bozukluğu kümelerindeki yaygınlığı ise A kümesi için %3,6; B kümesi için %1,5; C kümesi için %2,7 olarak belirtmektedir (APA, 2013). Ülkemizde kişilik patolojilerinin popülasyonunu araştıran ve 246 kişilik genel bir

örneklemeden oluşan araştırmada kişilik bozukluğu görülme olasılığının %13,8 olduğu tespit edilmiştir (Şenyuva, 2007). Şenol ve arkadaşları (1997) ise 738 kişilik klinik bir örnekleme yaptığı çalışmada spesifik kişilik patolojilerinin oranlarını araştırmış ve sonuç olarak borderline kişilik bozukluğunu %10,2; histriyonik kişilik bozukluğunu %5; antisosyal kişilik bozukluğunu ise %3,8 oranında bulmuşlardır. Yaygınlığı hakkında ise cinsiyetler arası anlamlı farklılıkların olmadığı gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Lenzenweger ve ark., 2007; Torgersen ve ark., 2001).

1.1.1.2. *Kişilik bozukluklarının tarihsel geçmişi.*

Kişilik, tüm psikiyatrik rahatsızlıkların tanı ve sınıflandırma süreci içinde Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda yer alan eksen-I tanıları için en önemli karıştırıcı faktör özelliği taşımaktadır. Bu sebeple kişilik bozukluğuna sahip kişiler psikoterapi veya psikiyatri kliniklerine genellikle kişilik sorunları nedeniyle değil, depresyon veya anksiyete nedeniyle başvurumaktadırlar (Beck ve ark., 2004).

DSM-3 (APA, 1980) yayınlandığında ilk defa kişilik bozukluklarını sınıflandırmada kategorik ve hiyerarşik bir sınıflandırma tarzı kullanılmıştır. Üçüncü baskı ile, on bir farklı kişilik bozukluğunu tanımlayan tanı ölçütleri geliştirildikten sonra bunlar çok eksenli sistemin ikinci "eksenine" (Eksen 2) yerleştirilmiştir. Daha sonra DSM-4'te (APA, 1994) kişilik bozukluklarının sayısı 10'a indirilmiş ve her bozukluğun tanı ölçütleri için tek tip format oluşturulmuştur. Böylelikle belirli bir tanı koymak için en az 5 kriterin karşılanması koşulu getirilmiştir (örn., borderline kişilik bozukluğu tanısı için gerekli olan 9 ölçütten herhangi 5'i karşılanmalıdır) (Oldham, 2015). Hiyerarşik sınıflandırma kapsamında kişilik bozuklukları ortak kişilik özellikleri ve savunma mekanizmalarına göre üç kümede toplanmıştır: A kümesi tuhaf ve alışık olunmayan kişilik özellikleri (şizotipal, paranoid ve şizoid), B kümesi dramatik ve dengesiz kişilik özellikleri (antisosyal, borderline, histriyonik ve narsistik) ve C kümesi kaygılı ve korkulu kişilik özellikleri (çekingen, bağımlı ve obsesif kompulsif) ile

açıklanmaktadır (APA, 1994). Günümüze yaklaştığımızda kişilik bozukluklarının değerlendirilmesinde ve klinik uygulamada kategorik ve boyutsal olmak üzere iki farklı yaklaşımdan yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin, DSM-4 kişiliğe kategorik bir perspektiften bakarak tanının var ya da yok olduğu hakkında kolaylaştırıcı bir değerlendirme sunmaktadır (Oldham, 2015). Fakat bunu yaparken tedavi stratejilerinin planlanmasında eksik kalmakta, kişilik bozukluklarının etiyojisi hakkında yetersiz bilgi sunmakta ve eş tanıya sebebiyet vermektedir (Sperry, 2003; Wakefield, 2013). İleriki süreçte DSM-4-TR (APA, 2000), kategorik bir yaklaşımdan ziyade tanımlar arasında net sınırların bulunmamasını sağlayacak olan boyutsal bakış açısının gerekliliğine işaret etmiştir. Böylelikle DSM-5’ te (APA, 2013) kişilik bozuklukluğa semptomlarının kategorilerden ziyade boyutsal bir yaklaşımla daha iyi temsil edileceği ve bu sayede daha iyi bir tedavi planlanabileceği öne sürülmüştür. Bu zamana kadar gelen eksenli yapı yerini daha bütüncül bir bakış açısına bırakarak DSM-4-TR’nin ek kısmında bulunan pasif-agresif ve depresif kişilik bozukluğu tanı sisteminden çıkartılmıştır (APA, 2013). Artık boyutsal yaklaşım kişilik özelliklerini ele almakta ve kişilik yapısının uyumuna yönelik değerlendirmede bulunmaktadır (Taymur ve Türkçapar, 2012).

1.1.1.3. Kişilik bozukluklarının tanı kriterleri.

Amerikan Psikiyatri Birliği’nin ruhsal hastalıkları sınıflandırma sistemi olan DSM-5’ te (APA, 2013) kişilik bozukluklarından “bireyin ait olduğu çevre ve kültürün beklentilerinden sapan, süreklilik ve katılık arz eden içsel yaşantı ve davranış örüntüsü” olarak bahsedilmektedir. Bu yapılanmanın biliş, duygulanım, kişilerarası işlevsellik ve dürtü denetimi olmak üzere iki ya da daha çok alanda kendini göstermesi beklenmektedir (APA, 2013). Teşhis, hastanın zaman içindeki istikrarlı tutum kalıplarına, öznel, toplumsal, mesleki alanlarındaki işlevsel bozukluklarına ve bunlarla başa çıkma tarzlarına dayanmaktadır (Ward, 2004).

Tablo 1.1. DSM-5'e göre Kişilik Bozuklukları için Genel Tanı Ölçütleri (APA, 2013).

A. Kişinin içinde yaşadığı kültürün beklentilerinden belirgin olarak sapan, süregiden bir içsel yaşantı ve davranış örüntüsü. Bu örüntü, aşağıdakilerden iki (ya da daha çok) alanda kendini gösterir:

- (1) Biliş (kendini, diğer insanları ve olayları algılama ve yorumlama yolları).
- (2) Duygulanım (duygusal tepkilerin aralığı, yoğunluğu, değişkenliği ve uygunluğu).
- (3) Kişilerarası işlevsellik
- (4) Dürtü denetimi.

B. Süregiden, esneklikten yoksun bu örüntü, çok değişik kişisel ve toplumsal durumları kapsar.

C. Süregiden bu örüntü, klinik açıdan belirgin sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye yol açar

D. Bu örüntü kalıcı ve uzun sürelidir ve başlangıcı en azından ergenlik ya da erken erişkinlik dönemine uzanır.

E. Süregiden bu örüntü, başka bir ruhsal bozukluğun bir görünümü olarak ya da başka bir ruhsal bozukluğun bir sonucu olarak daha iyi açıklanamaz.

F. Süregiden bu örüntü, bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun (örn. başı çarpma) fizyolojiyle ilgili etkilerine bağlanamaz.

DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'ndan alınmıştır.

Tablo 1.2. DSM-5'e Göre Kişilik Bozukluklarına İlişkin Tipik Özellikler (APA, 2013).

Kümeler	Kişilik Bozuklukları	Kişilik Bozukluğuna İlişkin Tipik Özellikler
A Kümesi	Paranoid KB	Başkalarının davranışlarını kötü niyetli olarak yorumlama, başkalarına karşı duyulan genel bir güvensizlik ve kuşkuculuk ile giden yaygın bir örüntü.
	Şizoid KB	Toplumsal ilişkilerden kopma, kişilerarası ilişkileri önemsememe ve duygusal çeşitlilikte kısıtlılık ile giden yaygın bir örüntü.
	Şizotipal KB	Yakın ilişkiler kurmakta yeterliğinin düşük olması, şüphecilik, sıra dışı algılar, düşünceler, tuhaf davranışlar ve uygun olmayan duygulanım ile giden yaygın bir örüntü.
B Kümesi	Antisosyal KB	Başkalarının haklarını umursamama, sıklıkla yalan söyleme, başkalarına kötü davranma ve bundan rahatsızlık duymama ile giden yaygın bir örüntü.
	Borderline KB	Kişilerarası ilişkilerde, benlik algısında ve duygulanımda tutarsızlık, belirgin dürtüsellik, kendiliğe ve ilişkilere dair tutarsızlık ve kendine zarar verici davranışlar ile giden yaygın bir örüntü.
	Histriyonik KB	Aşırı duygusallık, çekiciliğine dair sürekli bir tatmine ihtiyaç duyma ve ilgi çekme arayışı ile giden yaygın bir örüntü.
	Narsistik KB	Büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve empati yapamama ile giden yaygın bir örüntü.
C Kümesi	Çekingen KB	Toplum içinde çekingenlik, yetersizlik duyguları ve olumsuz değerlendirilmeye aşırı duyarlılık ile giden yaygın bir örüntü.
	Bağımlı KB	Boyun eğici ve yapışkan davranışlara ve ayrılma korkularına yol açan, ilgilenilme ve başkalarının onayına ihtiyaç duyma ile giden yaygın bir örüntü.
	Obsesif-Kompulsif KB	Aşırı evhamlılık, esnek olmayan ve verimliliği düşüren, mükemmeliyetçi düşünceler ve kişilerarası ilişkilerini denetim altında tutma uğraşısıyla giden yaygın bir örüntü.

DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'ndan alınmıştır.

1.1.1.4. Kişilik bozukluklarının etiyolojisi.

Kişilik bozuklukları, ergenlik ya da erken erişkinlik dönemlerinde şekillenmeye başlamaktadır ve zamanla kalıcı olarak işlevsellikte bozulmalara yol açmaktadır (APA, 2013). Kişilik ve kişilik bozukluklarının gelişiminde genetik yatkınlık, çevresel ve kültürel faktörlerin etkileşiminin etkili olabileceği bilinmektedir (Beck, 2015).

Günümüze kadar araştırmalar ve klinik uygulamalar yoluyla birçok farklı teorik açıklamalar sunulmuş ve müdahaleler geliştirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde kişilik patolojilerinde öne çıkan etiyolojik modeller üzerinde durulmaktadır.

1.1.1.4.1. Bilişsel model.

Beck'in bilişsel kuramı ve Ellis'in akılcı duygusal davranış kuramı modern bilişsel davranışçı ekolün temellerini oluşturmaktadır. Hem Beck hem de Ellis, çok boyutlu bir psikolojik yapıyı kabul etseler de kişilik patolojilerini açıklarken bilişsel bileşenlerden bahsetmektedirler (Beck ve ark., 2015). Bilişsel kuram, 1980'lerden sonra birçok kuramcı tarafından geliştirilerek günümüzde de en çok faydalanılan kuramlardan biri haline gelmiştir (Beck ve ark., 2015).

Kişinin belirli bir durumda hızla ortaya çıkan ve incelenmeksizin doğru kabul edilen bilişleri otomatik düşünceler olarak kavramsallaştırılmaktadır (Beck, 2018). Otomatik düşünceler zihin akışı içinde yer alan ve yoğun duygusal tepkilere yol açan o anki duruma özgü, hızlı bilişlerdir. Bu düşüncelerin altında kişinin söze dökmediği ama inanmakta olduğu ara inançlar, kurallar ve sayıltılar bulunmaktadır. Otomatik düşüncelerin tekrarlayan temaları olan ara inançlar davranışın soyut düzenleyicileridir (Türkçapar, 2007). İşlevsel olmayan sayıltılar ve inançların çekirdeğinde temel inançlar bulunmaktadır. Bunlar bireyin kendisi, başkaları ve dünyayla ilgili temel varsayımlarını içeren, geçmiş deneyimleri sonucu oluşmuş bilişlerdir. Yaşamın ilk yıllarındaki deneyimler ve kurulan özdeşimlerle gelişen temel inançlar, yaşamın

ilerleyen yıllarında benzer yaşantılarla güçlenmektedir. Bu tür inançlar kişiliğe ait duygulanımsal ve davranışsal örüntüleri oluşturmaktadır (Türkçapar, 2007).

Doğuştan gelen mizaç olumsuz gelişimsel olaylarla etkileşime girerek duygulanımsal, bilişsel ve motivasyonel bileşenleri içeren temel psikolojik yapıları (şemaları) meydana getirmektedir (Beck ve ark. 2015). Bilişsel modelin kişiliğe bakışı bu duygulanımsal ve davranışsal tepkileri harekete geçiren temel inançları ön plana çıkartmaktadır (Beck ve ark., 2004). Kişinin olaylara karşı öznel yorumları, olumsuz duygulanımı tetikleyen işlevsel olmayan inançlara yol açmaktadır. Gerçekliğin yanlış yorumlanmasına yol açan kronik ve sistematik hatalar bilişsel çarpıtmalar olarak kavramsallaştırılmaktadır (Beck, 2018). Bilişsel çarpıtmalar bilgi işleme süreçlerinde yanlışlıklara yol açarak davranışları da işlevsel olmayacak biçimde şekillendirmektedir. Yani kişinin duygulanımı ve davranışları durumların içeriğine göre değil onları nasıl anlamlandığı ile belirlenmektedir (Taymur ve Türkçapar, 2012). Kişilik bozukluklarında da benzer biçimde temel inançların belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Düşünce ve inançları tetikleyen nötr olaylara abartılı ve negatif anlamlar yüklenmesi kişilik bozukluklarıyla karakterize işlevsel olmayan davranışları meydana getirmektedir (Beck ve ark., 2014).

Farklı kişilik bozuklarına sahip kişiler dış dünyadan gelen bilgileri ve gerçekliği farklı yollarla işlemektedirler. Bu sebeple de her bir kişilik bozukluğunun kendine ait bilişsel işleme stili bulunmaktadır (Pretzer ve Beck, 2005). Bu durum her bir kişilik bozukluğuna ait özelliklerin bir dizi farklı temel inançlar tarafından tanımlandığını işaret etmektedir. Bilişsel terapi modeli kişilik bozukluklarını birbirinden farklı, belirli ilkel evrimsel stratejilerle ilişkilendirmektedir. Bunlar hayata ölçülü olarak uyarlanabilir olsalar da kişilik patolojisinde abartılı bir biçimde yaşantılanmaktadır. Örneğin, bağımlı kişilik için “yardım sağlama” stratejisinden bahsedilmektedir. Kişinin engellerle karşılaştığında yardım istemesi hem kişisel hem de evrimsel bir bakış açısından işlevsel bulunsa da bağımlı kişilik bozukluğuna sahip

kişiler bu stratejiyi tüm varoluşlarının düzenleyici ilkesi haline getirmektedirler (Millon ve ark. 2004).

Tablo 1.3. Kişilik Bozukluklarına İlişkin İşlevsel Olmayan İnançlar

Kişilik Bozuklukları	İşlevsel Olmayan İnançlar
Antisosyal KB	“Kendisinden faydalanılmasına izin veren insanlardan faydalanmakta sakınca yoktur.” “Avcı değilsem, avım demektir.”
Bağımlı KB	“Yapayalnız ve çaresizim.” “Yalnızca yetkin birinden destek alarak işlevsel kalabilirim.”
Narsistik KB	“Özel biri olduğum için imtiyaz sahibi olmayı haklıyorum.” “Başkalarından üstünüm, onlar da bunu kabul etmeliler.”
Histriyonik KB	“Mutlu olmak için başkasının bana hayranlık duymasına ihtiyacım var.” “Hayatla tek başıma mücadele etmek için yetersizim.”
Şizoid KB	“Hayat boş ve anlamsız.” “İnsan ilişkileri karmaşık ve gereksizdir.”
Paranoid KB	“Kimseye güven olmaz.” “Başkasına kendini açmak tehlikeli bir şeydir.”
Çekingen KB	“Bir şeyi denersem muhtemelen başarısız olurum.” “Başkalarıyla iletişime geçersen reddedilirim.”
Obsesif-Kompulsif KB	“Kontrolü elden bırakmamalıyım.”

“Hata yaparsam eleştirilmeyi hakkederim.”

Borderline KB

“Dünya habis bir yerdir.”

“Her zaman kabul edilmeliyim, yoksa değersiz biriyim.”

(Beck ve ark., 2004; Millon ve ark., 2004)

Kişilik bozuklukları ile çalışırken bilişsel terapilerin başlıca hedefleri işlevsel olmayan inanışları tespit etmektir (Beck ve ark., 2004; Leahy ve ark., 2005). Bu temel işlevsiz inançlar doğru tanımlandığında kişinin gelişimsel öyküsünü, telafi edici stratejilerini ve mevcut durumlara verdiği işlevsel olmayan tepkileri ile bağlantılı olan birçok temada bilgi sunmaktadır (Beck ve ark., 2004). Özetle kurama göre, her bir kişilik bozukluğu, kendine özgü işlevsel olmayan inanışlar barındırmaktadır. Bu inanışlar da kişilik bozukluklarına ait tipik davranış kalıplarına aracılık etmektedir (Millon ve ark., 2004).

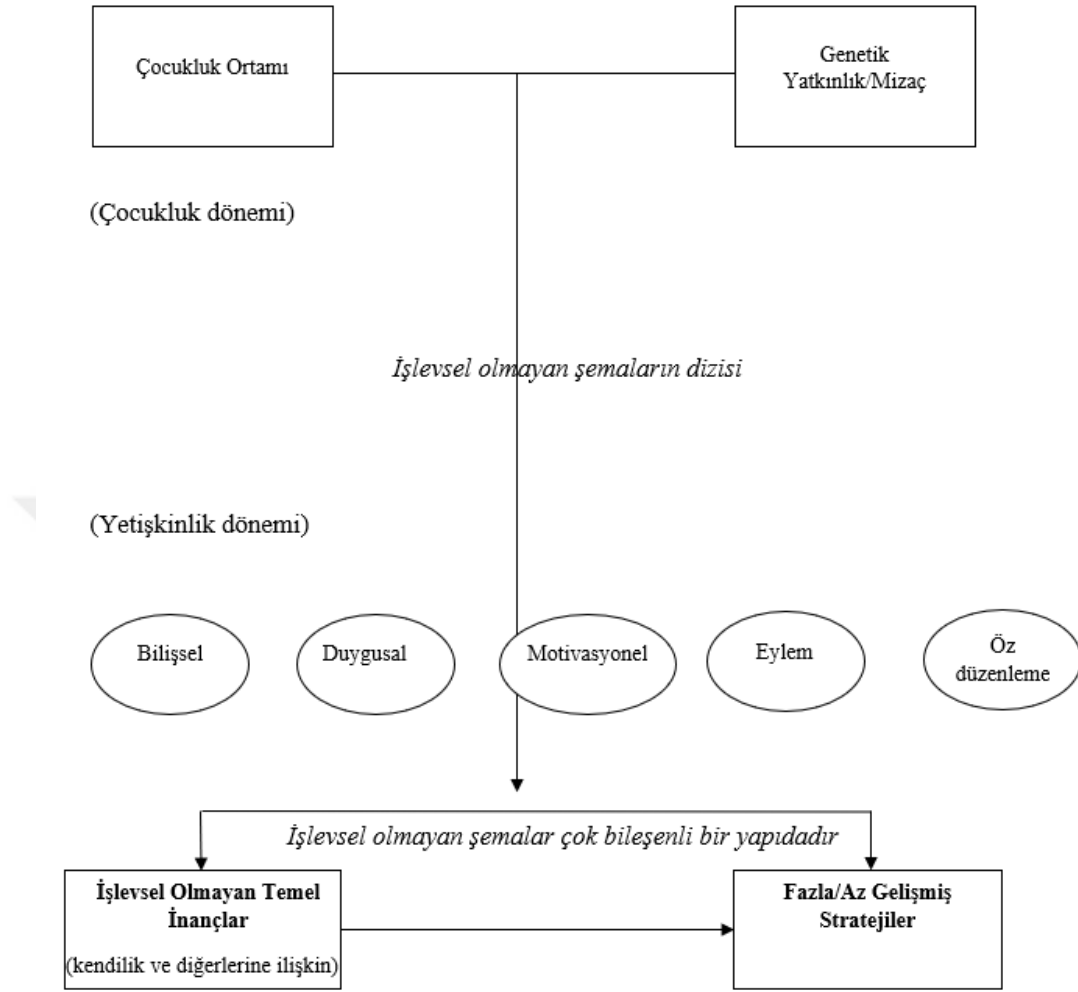
1.1.1.4.2. Şema modeli.

Şema terapi bilişsel davranışçı terapi ekolünün geliştirilerek, bağlanma kuramının, hümanistik terapilerin ve psikodinamik kavramların bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Kuram, ilk olarak Young tarafından bilişsel davranışçı terapiye yanıt vermeyen, çoğunlukla kişilik bozukluğuna sahip bireylerin tedavisi için geliştirilmiştir (akt. Jacob ve Arntz, 2013). Şemalar; kendilik, diğerleri ve dünyanın nasıl bir yer olduğuna ilişkin temel inançları kavramsallaştıran zihinsel bir çerçevedir. Kişinin erken dönemde ihtiyaçlarının dengeli bir şekilde karşılanmaması, gereğinden fazla karşılanması veya duygusal ihmale maruz kalması, yetişkinlik deneyimlerini olumsuz yönde etkileyen kalıcı ve işlevsel olmayan uyum bozucu şemalar geliştirmesinde etkilidir (Young ve ark., 2003). Örneğin, terk edilme, kusurluluk veya güvensizlik şemaları kişilik bozukluklarının hem ortaya çıkmasında hem de devam etmesinde etkisi olan şemalar arasında gösterilmektedir (Young ve ark., 2003). Erken dönem işlevsel olmayan şemalar tetiklendiğinde, onunla ilişkili olumsuz duygulanımları ve katı başa çıkma

tepkilerini ortaya çıkartmaktadır. Bu durum birçok psikopatolojiye olduğu gibi kişilik bozukluklarına da ortam hazırlamaktadır (Young ve ark., 2003).

Şema modeli, psikolojik bozuklukları olan kişilerin şemadan kaçınarak, teslim olarak veya şemayı aşırı telafi etmeye çalışarak şemayla ilgili sıkıntıyla başa çıkabileceğini, ancak bunu yaparken istemeden şemayı daha da güçlendirebileceğini öne sürmektedir (Young ve ark., 2003). Kişide aktif olan şemaların faydalandığı başa çıkma tepkilerini takip eden farklı duygu durumlar gözlenmektedir. Baskın olan duygusal durum ve başa çıkma tepkileri şema modları ile belirlenmektedir. Bu şema modları çocuk modları, ebeveyn modları, başa çıkma modları ve sağlıklı erişkin modundan oluşmaktadır. Kişilik bozukluklarında kişinin ilgili semptomları ve sorunları ilişkili modlarla karakterize edilmektedir. Örneğin, borderline kişilik bozukluğu terk edilmiş ve öfkeli çocuk modu, cezalandırıcı ebeveyn modu ve duygulardan kaçınma ile ilişkili kopuk korungan modu içermektedir. İleride bu kişilerde genellikle zayıf bir sağlıklı yetişkin modu gelişmektedir. Borderline kişilik semptomları arasında yer alan, yoğun olumsuz duygular, terk edilmiş çocuk moduyla; öfke patlamaları, öfkeli çocuk moduyla; dürtüsel davranışlar çoğunlukla dürtüsel çocuk moduyla; kendini değersizleştirme ve cezalandırma, cezalandırıcı ebeveyn moduyla; madde kötüye kullanımı veya sosyal geri çekilme davranışları duygulardan kaçınma ile ilişkili kopuk-korungan modla bağlantılı bulunmaktadır (Jacob ve Arnzt, 2013).

Şekil 1.1. Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Modeli (Davidson, 2008)

Gözlenebilir olan açık davranışlar genler ile çevre arasındaki etkileşimle şekillenmektedir. Kişilik organizasyonunun temel bileşenleri arasında, doğrusal bir ilerleme içinde çalışıyor gibi düşünülebilecek farklı türden şemalar dizisi bulunmaktadır (Beck ve ark., 2004). Örneğin, tehlikeli bir uyarana maruz kalmak bilgiyi işlemeye başlayan ilgili “tehlike şemasını” harekete geçirir. Ardından sırasıyla duygusal, motivasyonel, eylem ve öz düzenleyici şemalar etkinleşir (bkz. Şekil 1.1.). Kişi, durumu tehlikeli olarak yorumlar (bilişsel şema), kaygı hisseder (duygusal şema), uzaklaşmak ister (motivasyonel şema) ve kaçmak için harekete geçer (eylem şeması). Eğer kaçmanın verimli bir tepki olmadığına karar verirse, bu dürtüyü engelleyebilir (özdüzenleyici şeması) (Beck ve ark., 2004).

Şemalar, deneyimleri organize etmeye yararken insanların kendileri ve diğerleri hakkındaki inançlarını da yansıtmaktadır. Bir yandan da kişilerin diğer insanlarla nasıl ilişki kurduğunu ve onlara yönelik eylemlerini belirleyen stratejileri de yine şemalar tarafından yönlendirilmektedir (Davidson, 2008). Örneğin, saldırgan ve kavgacı davranışlar sergileyen antisosyal kişilik bozukluğuna sahip birinin diğer insanların ondan faydalanmak için orada olduğuna dair temel bir inanca sahip olması muhtemeldir. Burada patoloji ile eşleştirilen “düşünmeden ve ani bir şekilde harekete geçme eğilimi” aşırı gelişmiş bir eylem şemasına ve az gelişmiş bir öz düzenleme şemasına bağlanmaktadır. Bu örnekteki gibi borderline kişilik bozukluğu için de temel inançlar ve davranışsal stratejiler arasındaki ilişki benzer, ancak içerikleri farklı olmaktadır. Borderline kişilik bozukluğu olan bireyler genellikle, “Kendi başımayken sorunlarla baş edemem” ve “Kimse hiçbir zaman beni sevmeyecek” gibi inançlarla bağlantılı olarak, başkalarına bağımlılık ve başkalarıyla yakın duygusal temastan kaçınma gibi iki karşıt davranış stratejisi arasında gidip gelmektedirler. Bu sebeple biri telafi edici, diğeri ise yetersizlik ve kusurluluk hakkındaki temel inançların üstesinden gelme girişimini betimleyen iki farklı stratejinin zıtlığı oluşmaktadır (Davidson, 2008).

Özetle, kişilik bozuklukları yaşamın ilk dönemlerinde kazanılan şemalarla ilişkilidir. Kişinin kendisi, diğerleri ve dünya hakkında geliştirdiği işlevsel olmayan inançları ve şemaları hem kişilik bozukluklarını karakterize etmektedir hem de mevcut şemalarla uyumlu olacak şekilde yorumlar ve stratejiler üreterek kişilik bozukluklarının devamlılığını sağlamaktadır.

1.2. Aile Öngörülemezliği

Aile, çocuğun içinde doğup büyüdüğü, ruhsal ve fiziksel sağlığı için gerekli olan sevgi, ilgi ve bakımı bulabileceği en küçük toplumsal birimdir. Ayrıca bu birim çoğunlukla yetişkin değerleri etrafında organize edilen ve çocuğun ihtiyaç duyduğu güven ve desteği sağlayan bir bağlam olarak da görülür. Aile hayatı, yemek ve uyku saatleri gibi düzenli faaliyetler, belirli gürültüler (televizyon, radyo, telefon gibi) ve aile üyeleri veya diğer kişilerin ziyaretleri ile

şekillenmektedir. Düzensiz, kalabalık ve fazla gürültülü aile ortamı yani evdeki kaos, çocukların bilişsel ve davranışsal akıbetlerini etkilemektedir (Asbury ve ark., 2005; Hart ve ark., 2007). Sosyalleşme ve öğrenme davranışları ilk olarak aile ortamında deneyimlenmektedir. Bu sebeple, aile, bireyi toplumsal yaşama hazırlayan bir iletken gibi düşünülebilir.

Literatürde aile yaşamını açıklamaya yönelik birçok kuram ve model bulunmaktadır. Bunların içerisinde aile öngörülemezliğinden sıklıkla bahsedilmektedir. Örneğin, aile sistemleri kuramı, aile üyelerinin organize ettiği ve aile hayatını anlamlandırdığı çeşitli yolları anlamak için bütünleştirici bir çerçeve sağlamaktadır (Constantine, 1986). Bu kurama göre, aile içindeki öngörülemezlik, açık, eşzamanlı ve kapalı aile türlerine kıyasla gelişigüzel ailelerin en karakteristik özelliğidir. Gelişigüzel ailelerde, ebeveynlik düzensiz, tutarsız ve aşırı gevşek olma eğilimindedir. Tahmin edilemez özelliklere sahip gelişigüzel ailelerin bir süre sonra kaotik özellikler göstermesi sonucunda sağlıklı bir ev ortamının oluşması kaçınılmazdır. Öte yandan, aile sistemleri kuramı aileyi bir sistem olarak ele almaktadır. Aile, bu sistem içindeki bireylerin arasındaki etkileşimler ve davranış örüntüleri yoluyla en iyi şekilde anlaşılabilir (Minuchin, 1985). Dolayısıyla ailedeki bir üyenin davranışı diğer tüm üyelerin davranışlarıyla bağlantılıdır. Aile sistemleri kuramına göre, aileler her zaman için aile sistemindeki denge durumunu korumak istemektedirler. Aile içi etkileşim denge (homeostatis) ve değişim (homogenesis) dönemlerinden oluşmaktadır. Denge kavramı, aile işlevlerinin sürdürülmesini sağlayan denge arayışını tanımlamaktadır. Aile ortamındaki öngörülemez olaylar denge özelliğini tehdit edebilmektedir. Nitekim, aile bireyleri zaman içinde davranışlarını ve sosyal rollerini sistemin dengesini yeniden sağlamak amacıyla değiştirip, düzenlemektedir ve dengeyi korumaya çalışmaktadır. Sağlıklı bir aile üyesinin gelişimi için sağlıklı bir aile ortamı gerekmektedir. Bu bakış açısına göre, bireylerin sahip olduğu patolojilerin bir kısmı içinde

bulundukları aile sisteminden kaynaklanabilmektedir (Steinglass, 1987). Bu sistemin içerisinde aile öngörülemezlikleri önemli bir yer tutmaktadır.

Aile öngörülemezliği, ailenin davranış kalıplarında ve düzenleyici sistemindeki tutarsızlıklar olarak tanımlanmaktadır (Ross ve Hill, 2000). Öngörülemezlikler, aile üyelerinin, ailevi sorumluluklarını tutarlı bir şekilde yerine getirmede yetersiz veya isteksiz olduğu durumlarda ve ev içerisindeki beklentilerin sürdürülmesi için gerekli olan düzenleyici sistemler veya davranış kalıplarının (kural ihlallerinin cezasız kalması gibi) bozulmasıyla meydana gelmektedir. Aile öngörülemezliğini oluşturan faktörler finansal konular, öğünlerin düzeni, ebeveynlerin fiziksel/duygusal doyum ve disiplin sağlaması konusundaki tahmin edilemezliklerini kapsamaktadır. Finansal konular, ailenin maddi istikrarsızlığı; öğünler, ailenin yeme düzeni ve alışkanlıklarının belirli olmayışı; ebeveyn fiziksel/duygusal doyum, çocuğun ihtiyaçlarının istikrarsız bir şekilde karşılanması; disiplin ise temel bakım verenlerin tutarsız kural koyma ve uygulama eğilimleridir (Ross ve Hill, 2000).

Bireyin çevresini nasıl algıladığı, dünyanın nasıl işlediğine dair geliştirdiği zihinsel modellerden etkilenmektedir (Hill ve ark., 1997). Dünyayı öngörülebilir olarak algılama yeteneği, bebeklik ve çocukluk dönemindeki deneyimlere ve algılara dayanmaktadır. Öngörülemez bir aile ve çevrede büyüyen bir çocuğun dünyanın öngörülemez bir yer olduğuna ilişkin inançlar geliştirmesiyle çevresel öngörülebilirliğin zihinsel bir modeli oluşmaktadır. Bu zihinsel modelin gelişiminde anne ve bebek arasındaki etkileşim büyük önem taşımaktadır (Hill ve ark., 1997).

Ross ve Hill (2000), aile öngörülemezliği kavramını bağlanma kuramı üzerinden açıklamaktadır. Bowlby'e (2014) göre çocuklar, yaşamlarının ilk dönemlerinde bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığını temel alarak diğerlerine yönelik "başkaları modeli" ve sevmeye değer biri olup olmadıklarına dair kendilerine yönelik "benlik modeli" geliştirmektedirler. Dolayısıyla bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve cevap verebilirliği

çocuğun dış dünyaya, kendisine ve diğer kişilere ilişkin bilişsel tasarılarını oluşturmaktadır. Bağlanma kuramı annenin bebeğe verdiği tepkilerdeki tutarlılığın sadece belirli davranışların kazanılmasını şekillendirdiği için değil, aynı zamanda çocuğun gelecekteki tüm öğrenmelerinin temeli olan bir güdü geliştirmesine olanak sağladığı için de önemli olduğunu öne sürmektedir (Bowlby, 2012). Bu güdünün temel özelliği, bebeğin eylemlerinin çevresini etkilediğine olan inancıdır (Lewis ve Goldberg, 1969).

Temel bakım veren kişinin tutarsız tepkileri, bebeklerde güvensiz ve kaygılı bir bağlanmaya neden olmaktadır (Bowlby, 2012). Baldwin ve arkadaşları (1993) öğrencilerin bağlanma stillerinin (güvenli, kaçınan veya endişeli) kişiler arası beklentileri nasıl etkilediğini inceledikleri bir çalışma yürütmüştür. Araştırmada öğrencilere belirli senaryolar okutularak partnerlerinin bu senaryolara verebileceği tepkileri tahmin etmeleri istenmiştir. Kaygılı ve kaçınmacı bağlanan katılımcıların güvenli bağlanan katılımcılara göre daha iyimser ve güvenilir partner tepkileri öngördükleri ortaya çıkmıştır. Geçmişteki ve şimdiki ilişkileri temsil eden bağlanma stilleri beklentiler yaratarak ileride kurulacak olan ilişkileri etkilemektedir. Buradan yola çıkarak, öngörülebilirlik ve öngörülemezlik, çocukların yakın ilişkiler kurma becerilerini inşa etmek için oluşturdukları bilişsel temeller gibi düşünülebilmektedir (Ross ve Hill, 2002).

Eylemleri ve etkileşimleri nasıl yorumladığımız şema adı verilen bilgi ve deneyimleri depolayan ve organize eden bilişsel yapılardan büyük ölçüde etkilenmektedir (Beck ve ark., 2004). Öngörülemezliğin nüfuz ettiği bir aile veya çevrede büyüyen bireylerin, bu deneyimleri dünyanın temelde öngörülemez olduğuna dair bir inanç sistemine dahil etmeleri muhtemeldir. Ross ve Hill' in (2002) tanımladığı “öngörülemezlik şeması” insanların güvenilmez olduğuna ve dünyanın kaotik olduğuna dair yaygın bir inançtır. Bu tür inançlar çocuklukta çevresel istikrarsızlıklardan etkilenmektedir. Dolayısıyla, doğumdan sonraki birkaç yılda temel bakım

veren kişinin etkisiyle gelişen bu bağlanma ve şema modelleri, kişinin gelecekteki inançları, beklentileri ve seçimleri üzerinde güçlü bir etki oluşturmaktadır.

1.2.1. Aile öngörülemezlikleri ile ilişkili risk faktörleri.

Ailedeki öngörülemezliklerini oluşturan risk faktörlerinden ilki, zaman içinde ailenin finansal olarak istikrarlı bir seyir sağlayamamasıdır. Öngörülebilir bir ortam oluşturmak için sosyoekonomik kaynakların yeterliliği ve istikrarı önem arz etmektedir. Doob'a (1971) göre, bireyin sosyoekonomik statüsü ne kadar yüksek olursa, gelecekteki kazanımlar için anlık zevkten vazgeçme yeteneği o kadar gelişmiş ve bireyin davranışı o kadar geleceğe yönelik olacaktır. Çocukluk döneminde daha düşük sosyoekonomik düzeye sahip çocukların sosyoekonomik stres yaşadığı bilinmektedir. Bu durum çocukların yetişkinlik hayatına geçerken daha fazla psikolojik sıkıntılar yaşamasına sebep olmaktadır (Hill ve ark., 1997). Bazı çalışmalarda ise aile ortamındaki karmaşa çocukluk dönemindeki yoksullukla ilişkilendirilmiş ve sonuç olarak çocuğun psikolojik sağlığını olumsuz etkilediği gösterilmektedir (Evans ve ark. 2005; Tracy ve ark. 2008). Aseltine (1996), boşanmış ailelerdeki çocukların depresyon semptomlarını açıklamada ekonomik zorlukların merkezi bir rol oynadığını vurgulamıştır. Özellikle vesayetin anneye verildiği ayrılıklardan sonra yaşanan bir takım maddi sıkıntılar finansal öngörülemezliklere yol açmaktadır (Ross ve Miller, 2009). Maddi sıkıntılarla baş etmeye çalışan ebeveynler bu dönemde daha öngörülebilir bir aile ortamı yaratmakta zorluk yaşamaktadırlar (Seltzer, 1991). Boşanmayla birlikte çoğu zaman aile içindeki kaotik ortam artmakta ve disiplin sağlama, bakım verme, aile rutinleri ve aile yemeklerinde aksaklıklar meydana gelmektedir (Wallerstein ve ark., 2000; Ross ve McDuff, 2008).

Öngörülebilir bir aile ortamının sağlanması için aile rutinlerinin devamlılığı önemlidir. Aile yaşamının gençler için daha olumlu sonuçlarla ilişkilendirilen bir yönü de aile olarak birlikte yemek yemektir (Mackenzie, 1993). Ailece yenen yemekler sırasında sofrada düzenli olarak benzer kişilerin bulunmaması ve yemek saatlerinin tutarsızlığı bu rutinlere zarar

vermektedir. Aile yemeklerinin sıklığı ergenlerde sorunlu davranışların görülmesini engelleyici bir rol oynamaktadır. Ortak aile etkinlikleri, güçlü aile bağları ve ebeveyn farkındalığının yüksek olması ise aile yemeklerinin sıklığı ve sorunlu davranışlar arasındaki ilişkiyi zayıflatan bir role sahiptir (Sen, 2010). Yani, aile rutinleri çocuklar için önemli bir bağlamsal göreve sahiptir.

Kaotik ev ortamı, bireysel ve ailenin işlevselliği için önemli kabul edilen çevresel bir risk faktörüdür (Wachs ve Evans, 2010). Aile içerisinde bu tür karmaşa veya istikrarsızlığa daha çok temel bakım veren kişilerin yol açtığı düşünülmektedir (Ross ve Hill, 2000). Öngörülemez aileler daha sık ebeveyn anlaşmazlıkları yaşadığı için genellikle daha kötü aile işlevselliğine sahiptir (Ross ve Hill, 2000). Sona erdirilmeyen çatışmalı evliliklerin genç yetişkinler üzerinde uzun vadeli zararlı etkileri olmaktadır (Amato ve ark., 1995). Bazı araştırmalar ise, çocuğun ebeveynlerinin boşanmasını stresli bir yaşam olayı olarak yorumladığını ve bu dönemin onlar için bazı zorluklar barındırdığını göstermektedir (Amato 2001; Amato ve Keith, 1991; Neher ve Short 1998). Ross ve McDuff (2008) ebeveynleri boşanmış genç yetişkinlerin, ebeveynleri boşanmamış olanlara göre daha öngörülemez bir aile ortamı algıladıklarını (özellikle maddi durum ve baba bakımı ile ilgili) bulmuşlardır. Hetherington ve arkadaşları (1989) boşanma sırasında ve sonrasında annelerin çocuklarını disipline ederken daha tutarsız olabileceğini saptamışlardır. Bu durum, ayrılıktan sonra annenin disiplin örüntülerini tutarlı bir şekilde sergileyemeyecek kadar kendi sorunlarıyla meşgul olmalarından kaynaklanabilmektedir (Amato,1987).

Ailesel öngörülemezliğin bir yönü de ebeveynlerin sağlıklı bir ruhsallığa sahip olmasıdır. Bu durumun ebeveynlik yeteneklerini önemli ölçüde etkilediği göz önüne alındığında aile ortamında oluşabilecek öngörülemezlikler yadsınamaz bir önem taşımaktadır. Psikolojik sorunlara sahip ebeveyn, aile için büyük bir stres kaynağı oluşturabilmektedir. Franzen ve Gerlinghoff (1997) klinikte yeme bozukluğu tedavisi gören annelerin birçoğunun

yetersizlik duyguları ve ciddi ebeveynlik güçlükleri ile mücadele ettiğini gözlemlemişlerdir. Yeme bozukluğu olan anneler olmayanlara oranla çocuklarının beslenmesi ve kilosu ile daha fazla meşgul olmaktadır. Bu ailelerde bireylerinin birlikte oturup vakit geçirebileceği belirli bir yemek düzeni de bulunmamaktadır. Ayrıca, yeme bozukluğuna sahip bakım verenlerin, bebeklerinin yemek yediği zamanlarda onlara karşı daha müdahaleci ve olumsuz duygular göstermeye eğilimli oldukları bildirilmektedir (Chapman ve ark., 2021; Stein ve ark., 1994). Bu durumda yeme düzeniyle ilgili aile içi öngörülemezliklerden söz edilebilmektedir. Anne depresyonunun, çocukların ihtiyaçlarına karşı daha duyarsızlaşmaya ve disiplin işlevlerinde bozulmaya sebep olduğu bilinmektedir (Conger ve ark., 1992; Rutter, 1990). Genç yetişkinlerle yapılan bir araştırmaya göre, kişilerin ebeveyn depresyon algısı ile kendi depresyon ve kaygı düzeyleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveyn depresyonunun gençlerin depresyon düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisinde aile öngörülemezlik ölçeğinin alt boyutlarından finansal belirsizlikler, anne disiplin tutumlarında istikrarsızlık ve babanın öngörülemeyen fiziksel/duygusal doyum tepkilerinin tam aracı rol üstlendiği bulunmuştur. Ayrıca, ebeveyn depresyonunun gençlerin kaygı düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisinde bu aile öngörülemezliği alt boyutlarının kısmi aracı rolünün olduğu da gösterilmiştir. Özetle, daha öngörülemez bir ailede büyümek ebeveyn depresyonu ve genç yetişkinlerin depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi açıklamakta yardımcı bir etkiye sahiptir (Ross ve Wynne, 2010). Benzer başka bir çalışmada ise, depresif çocukların, babadan ziyade annenin depresif duygu durumundan daha güçlü bir şekilde etkilendiği ve bu etkide aile kronik stres düzeyinin de sorumlu olduğu gösterilmektedir. Buna göre, anne depresyonu ve baba madde kötüye kullanımı bildiren gençler, artan depresyonun yanı sıra aile işleyişindeki bozukluklardan da bahsettikleri dikkat çekmektedir (Brennan ve ark., 2002).

Diğer bir risk faktörü de alkol veya madde kullanım bozukluğu olan ebeveynlerle yaşamaktır. Araştırmalar, alkolik ebeveynlerin aile ritüellerini planlama ve gerçekleştirme

aksaklıklar yaşadığına (Bennett ve ark., 1988) ve çocuklarına gösterdiği sevginin tutarsızlığına (Benson ve Heller, 1987) işaret etmektedir. Ross ve Hill (2004), alkol tedavisi görmüş veya görmekte olan ebeveynlerle yaptıkları bir çalışmada alkol kötüye kullanımı gösteren ebeveynlerin aile içinde daha fazla öngörülemeyen duygusal doyum, disiplin, finansal durum ve yeme düzeni bildirdiklerine bulmuştur.

1.2.2. Aile öngörülemezliği ve kişilik bozuklukları.

Kişinin içinde büyüdüğü aile ortamının benlik gelişiminde önemli bir rolü vardır (Harter, 2015). Öngörülemez bir ailede büyümenin kişilik bozukluklarının ortaya çıkışına etkisi ülkemizde yapılan çalışmalarda da gösterilmiştir.

Türkiye’de geçmiş aile ortamındaki öngörülemezlikler ve kişilik bozukluklarına dair işlevsel olmayan inançlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada, aile öngörülemezliği, bağlanma stilleri ve kişilik inançları değişkenleri birlikte çalışılmıştır. Bulgulara göre, A, B ve C kümesi kişilik inançları ve aile öngörülemezlikleri alt boyutlarından finansal, öğünler, ebeveyn disiplin ve ebeveyn fiziksel/duygusal doyum öngörülemezlikleri pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur. Kişinin bir sorun olduğunda ebeveynleri tarafından fazlaca düşünülmeden ve tutarsız bir şekilde verilmiş tepkilerle karşılaşması olarak tanımlanan disiplin alt boyutu ile kişilik bozukluklarına ait inançlar arasında en yüksek düzeyde ilişki olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca, aile öngörülemezliklerinin A ve B kümesi kişilik bozukluklarını yordayıcı etkisinde korkulu bağlanma stillerinin kısmi aracılık rolünden ve C kümesi kişilik bozukluklarını yordayıcı etkisinde korkulu bağlanmanın tam aracılık rolünden bahsedilmektedir (Akat, 2019). Başka bir çalışmada ise ergen örnekleminde kişilik bozuklukları ve aile öngörülemezlikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre, her bir kişilik bozukluğu ile aile içi öngörülemezlik pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir (Kalkan, 2021).

Aile içerisinde öngörülemezlik yaratan faktörlerin kişilik patolojileri üzerindeki etkilerini inceleyen oldukça kapsamlı araştırmalar bulunmaktadır. Çocuğun tek ebeveynli bir ailede

büyümesi, taşınma, kayıplar ve düşük sosyoekonomik düzey ileride kişilik bozukluğu geliştirmesi ile bağlantılı bulunan faktörlerdendir (Cohen ve ark., 2005; McWilliams, 2020). Alanyazın, ebeveynlerin tutarsız disiplin davranışları ile bağlanma ve bunun sonucunda yaşanan içselleştirme başarısızlığı üzerinde durmaktadır (McWilliams, 2020). Örneğin, histriyonik ve antisosyal kişilik bozuklukları belirtileri gösteren bireyler, ebeveynlerinin sınırları gevşek ya da katı bir şekilde belirleme konusundaki tutarsızlıklarını işaret etmektedir (Batoool ver ak., 2017). Ebeveynlerin davranışlarındaki bu öngörülemezlik, çocukların özerklik girişimlerini engellemekte ve onları dış tehditleri önlemek için şişirilmiş bir benlik geliştirmeye zorlamaktadır (Otway ve Vignoles, 2006). Aile öngörülemezliğinin öğün alt boyutu ile ilişkili olduğu düşünülen bir çalışmada ise aile yemeklerinin, ergen erkeklerde antisosyal davranışı önlediği gözlemlenmiştir (Sen, 2010). Ayrıca, antisosyal kişilik gelişiminde istikrarsız ebeveynlik tepkileri ve tutarsız, sert disiplin davranışlarının büyük bir risk faktörü olduğundan bahsedilmektedir (Patterson ve ark., 1989). Ross ve arkadaşları (2016) öngörülemezlik inançları, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, beş faktör kişilik özelliklerinden nevrotiklik alt boyutu ile öğünler, finansal, anne/baba disiplin ve anne/baba fiziksel/duygusal doyum öngörülemezlikleri pozitif yönde ilişkili bulunurken, uyumluluk alt boyutu ile öğünler, anne disiplin ve anne fiziksel/duygusal doyum öngörülemezlikleri negatif yönde ilişkili, sorumluluk alt boyutu ile öğünler, anne disiplini, anne/baba fiziksel/duygusal doyum öngörülemezlikleri negatif ilişkili, dışadönüklük alt boyutu ile öğünler, finansal ve anne fiziksel/duygusal doyum öngörülemezlikleri negatif ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, kişisel, başkalarına ve dünyaya ilişkin öngörülemezlik inançlarının nevrotiklik ile pozitif ve dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak, öngörülemez bir ailede büyümenin kişilik bozukluklarının gelişimi açısından önemli bir risk faktörü olduğu öne sürülmektedir.

1.3. Ebeveynleşme

Ebeveynler, çocuk gelişiminin her adımında önemli bir role sahiptir. İdeal bir ebeveyn-çocuk ilişkisinde ebeveyn, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan ve bakım veren bir figürdür. Bazı durumlarda ebeveyn bu sorumlulukları gerçekleştiremez ve ihtiyaçların karşılanabilmesi için ilişkideki roller hem ebeveyn hem de çocuk tarafından tersine çevrilir. Bunun sonucunda ebeveyn-çocuk ilişkisi bozulmaktadır. Alanyazında, bu duruma rol değişimi denmektedir. Rol değişiminde, ebeveyn kendi karşılanmayan ihtiyaçlarını daha öncelikli olarak konumlandırarak çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarsızlaşmaktadır (Bavolek, 1989; Sroufe ve ark., 1985). Bu tarz bir ilişki örüntüsünde çocuk kendi ihtiyaçlarını hiçe sayarak ebeveynin ihtiyaçlarını karşılamak uğruna gelişimi için uygun olmayan bir ilişki başlatmaktadır ya da bu tarz bir ilişkinin içine çekilmektedir (Holden, 2011). Alanyazında, çocukların ebeveyn rolleri üstlenmesi durumu ilk olarak Minuchin ve arkadaşları (1967) tarafından “ebeveyn çocuk” kavramıyla ifade edilmektedir. Daha sonra Bozsormenyi-Nagy ve Spark (1973) anne-babaları tarafından çocuklara olağandışı aile rolleri verilmesini “ebeveynleşme” olarak adlandırmıştır. Ebeveynleşen çocuklar doğrudan veya dolaylı bir şekilde diğer aile üyelerine bakım sağlaması için teşvik edilmektedir (Hooper, 2008). Bu sayede, çocuklar diğer aile üyelerinin sorumluluğunu üstlenen yetişkinler gibi davranmayı öğrenmektedir.

Literatürde ebeveyn-çocuk rollerinin tersine dönmesi sınır ihlallerine örnek olarak gösterilmektedir. Aile içerisindeki sınırlar, aile ilişkilerini yöneten örtülü ve açık kurallar ile beklentileri temsil etmektedir. Aile teorisyenleri, aile bütünü ve aile üyelerinin sağlıklı işleyişi için açık ve tanımlanmış sınırların gerekli olduğunu savunmaktadırlar (Bozsormenyi-Nagy ve Spark, 1973; Minuchin ve ark., 1967). Uygunsuz rol değişimleri, aile sisteminin dengesini bozmakta ve ebeveyn rolleri üstlenen çocuğun gelişimini tehlikeye atmaktadır. Çocuğun üstlendiği rollerin ve sorumlulukların içeriğine göre enstrümantal ebeveynleşme (instrumental parantification) veya duygusal ebeveynleşme olmak üzere iki çeşit ebeveynlik

tanımlanmaktadır (Hooper, 2007). Enstrümantal ebeveynleşme deneyimi yaşayan çocuk, yemek hazırlama, ev işleri yapma ve ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama gibi görevleri üstlenmektedir. Duygusal ebeveynleşmede ise, ebeveyn veya kardeşlerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ve ailenin sırdaşı, arabulucusu rolü üstlenen bir çocuktan bahsedilmektedir. Yapılan araştırmalar, enstrümantal ebeveynleşmeye nazaran duygusal ebeveynleşme deneyimleyen çocukların daha fazla duygusal zorluk ve psikolojik sıkıntılar yaşadıklarını göstermektedir (Byng-Hall 2008; Champion ve ark., 2009; Hooper ve ark., 2008; Jacobvitz ve ark., 2004). Ayrıca, erken çocukluk döneminde ebeveynler ile rol değişimi yaşamak kişilerarası işlevselliği olumsuz yönde etkilerken bireylerin daha fazla içe kapanmasına zemin hazırlamaktadır (Jurkovic, 1997).

Çocukluk döneminde deneyimlenen ebeveynleşme davranışları ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu olumsuz etkilerin üzerinde durmaktadır. Yakın zamanda yapılan çalışmaların bazıları ise ebeveynleşmenin kişiler üzerinde olumlu etkileri olabileceğine veya olumsuz sonuçlar için koruyucu bir işlev görebileceğini göstermektedir. Örneğin, ebeveynleşmenin öz yeterlilik ve sosyal yetkinlik kazandırdığına ve psikolojik dayanıklılığı arttırdığına dair çalışmalar bulunmaktadır (Champion ve ark., 2009; Kuperminc ve ark., 2009; Titzman, 2012; Ungar ve ark., 2011). Araştırmalar, ailenin stresli zamanlarında çocuğun ailevi görevler üstlenmesinin baş etme ve problem çözme becerilerinin gelişiminde olumlu bir etkisi olacağına işaret edilmektedir (Hooper, 2008; Stein ve ark., 2007; Pakenham ve ark., 2007; Walsh ve ark., 2006). Ayrıca, ebeveynleşmenin çocuk üzerindeki etkileri “algılanan adalet” kavramı ile ilişkili bulunmaktadır (Jurkovic, 1997). Buna göre, ebeveynleşen çocuk üstlendiği sorumluluk ve rolleri karşılıklı, adil ve gerekli bir durum olarak görüyorsa ebeveynleşmenin olumsuz etkilerini daha az deneyimlemektedir (Hooper ve Wallace, 2010; Jankowski ve ark., 2011; Jurkovic ve ark., 2001).

1.3.1. Ebeveynleşme ile ilişkili risk faktörleri.

Literatürde, çocuğun ebeveyninin fiziksel ve/veya duygusal isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı bir ebeveyn-çocuk dinamiği olgusuyla sıkça karşılaşılmaktadır. Bu dinamiği daha iyi anlamak için çocukların aile içinde gelişimine uygun olmayan sorumlulukları üstlenmeye nasıl başladıkları daha yakından incelenmesi gereken bir konudur (Earley ve Cushway, 2002).

Erken dönemde ebeveynleşmeye maruz kalmanın uzun vadede kişinin ileride kurduğu aile ilişkilerine etki ettiği bilinmektedir (Black ve Sleight, 2013; Hooper, 2007). Macfie ve arkadaşları (2005) bir sonraki nesilde anne-çocuk rol değişiminin tekrarını varsayarak iki jenerasyonu da içeren bir çalışma ortaya koymuşlardır. İlk jenerasyon için ebeveynlerin kendi anneleri ile çocukluklarında deneyimledikleri rol değişimlerine dair geriye dönük raporlar değerlendirilmiştir. İkinci jenerasyon ile ilgili bilgilere ebeveynleri ve iki yaşındaki çocukları arasındaki iletişimin yirmi dört ay boyunca gözlemlenmesi sonucunda ulaşılmıştır. Araştırmada, çocukluklarında kendi anneleriyle rol değişimi yaşayan annelerin, iki yaşındaki kızlarıyla rol değişimi içinde olma olasılıklarının daha yüksek; kendi anneleriyle rol değişimi yaşayan babaların, iki yaşındaki oğulları ile rol değişimi yaşayan kadınlarla evlenme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma sayesinde ebeveyn-çocuk arasındaki rol değişiminin nesiller arası aktarımından bir risk faktörü olarak bahsedilebilmektedir.

Çocukların ebeveyn rolleri üstlenmesi açısından yeni bir yaşam alanına göç etmek bir risk faktörüdür. Göçün zorluklarıyla baş etmeye çalışılırken aile sisteminde büyük değişimler ve istikrarsızlıklar meydana gelebilmektedir (Oznobishin ve Kurman, 2009). Göç sonrasında çocukların ailede daha fazla yetişkin rolleri benimsedikleri ve nitekim, sorumluluklarında artış gözlemlenmektedir. Çocuklar, yeni bir dili daha kolay öğrenmekte ve yeni topluma ebeveynlerinden daha hızlı uyum sağlamayabilmektedirler. Bu durum onlara aileleri ve dış

dünya arasında bir aracı rol atfetmektedir. Göç edilen yerde anneleri için dil aracılığıyla çevirmenlik yapan ergenler hem duygusal hem de enstrümantal ebeveynleşmeyi daha fazla deneyimlemektedirler (Titzmann, 2011). Ancak araştırma bulguları, yeni bir kültüre uyum sağlamaya çalışan göçmen çocuklar için ailelerinden gördükleri desteğin, çevirmenlik yapma görevinin yaratabileceği öz yeterlilik ve özsaygı konularındaki olumsuzları azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu da bildirmektedir (Oznobishin ve Kurman, 2009). Ponizowsky ve arkadaşları (2012) dil aracılığı ve kültür aracılığı görevlerini göç sebebiyle çocukların üstlendikleri sorumluluklar arasında incelemiştir. Çalışmaya göre, kültür aracılığı psikolojik uyumu daha olumsuz etkilemekte ve enstrümantal ebeveynleşmeyi işaret etmektedir. Kültürel arabuluculukta çocuklar ebeveynlerine yeni kültürün değerleri ve davranış kodları aracılığıyla rehberlik etmektedir. Bu durum dil aracılığından daha geniş ve ağır bir görevdir.

Göçün yanı sıra düşük sosyokültürel durum ve aile genişliği ebeveynleşme deneyimi için bir risk faktörüdür. Minuchin'e (1974) göre kalabalık ailelerde çocukların daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve aile üyelerine yardım etmesi olağandır. Toplumda bu tür enstrümantal ebeveynleşme ailelerin çoğunda yaygın olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda ebeveynleşen çocuk kardeşleri için yarı-ebeveyn olma; gizliliğin azalması dolayısıyla yetişkinler arasındaki konulara daha fazla dahil olma; ev işlerini üstlenme gibi yetişkin görevlerini gerçekleştirmektedir (Burton, 2007; Chee ve ark., 2014).

Birçok toplumda toplumsal cinsiyet rolleri çocukların bakım verme davranışlarında farklılıklar yaratmaktadır. Bu durum cinsiyeti ebeveynleşme için bir risk faktörü haline getirmektedir. Ebeveynler, oğullarından ziyade kızlarından aile içinde daha fazla sorumluluk almasını beklemektedir (Mayseless ve ark., 2004; McMahon ve Luthar, 2007). Annelerin çocuklarından duygusal destek arama olasılığının babalardan daha yüksek olduğunu gösteren araştırmaların yanı sıra Peris ve arkadaşları (2008) özellikle kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla annelerine daha fazla duygusal destek verdiklerini bulmuşlardır. Cinsiyete ek olarak

ailedeki çocuk sayısı ve doğum sırası da çocuğun üstlendiği görevleri ve rolleri belirleyen bir faktördür. Örneğin, evdeki yaşça büyük kardeşlerden küçük kardeşlerine bakmaları ve ev işlerine daha fazla dahil olmaları beklenirken, evin tek çocuğundan daha fazla duygusal ebeveynleşme rolleri üstlenmesi beklenmektedir (McMahon ve Luthar, 2007; Rogoff, 2003).

Evlilik çatışmalarının, boşanma ve ebeveynler arası sorunların sıklıkla yaşanması ailedeki dengeleri bozmaktadır ve bu durum çocuğun ebeveyn rolleri üstlenmesine sebebiyet veren bir risk faktörü olarak ele alınmaktadır. Anne ve babalar arasındaki uyumun azaldığı durumlarda ebeveynler, kendi ve çocuklarının ihtiyaçları arasındaki sınırları korumada zorlanabilmektedir (Macfie ve ark., 2008; Johnston, 1990; Jurkovic ve ark., 2001). Boşanma sonrası aileler yeniden yapılanırken ebeveynler daha önce eşleri tarafından üstlenilen duygusal destekleyici rolü çocuklarının doldurmasını bekleyebilmektedir. Böyle dönemlerde fazlaca duygusal paylaşım sonucunda duygusal sınırların bulanıklaşması ise çocukları eş/ebeveyn rolleri üstlenmeye teşvik etmektedir (Peris ve Emery, 2005). Evlilik çatışması bildiren ama boşanmamış çiftler ve onların ergen çocukları ile yapılan bir çalışmada, evlilik çatışmaları ile ebeveynleşme pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur (Peris ve ark., 2008). Evliliğe dair sorunlar dolayısıyla ebeveynleşen çocukların ebeveynler arasındaki çatışmalara daha müdahil olduğu ve çatışmaları çözme yolunda arabuluculuk yaptığı gözlemlenmiştir (Hooper, 2012; Peris ve ark., 2008).

Ebeveynlerin ruhsal veya fiziksel rahatsızlıklara sahip olduğu ailelerde işlevsel olmayan ebeveynleşmeye rastlanabilmektedir. Ebeveynleşmeyi arttıran faktörler arasında ailede alkol ve/veya maddeyi kötüye kullanımının (Carroll ve Robinson, 2000; Godsall ve ark., 2004; Kelley ve ark., 2007; Tedgard ve ark., 2018); kronik rahatsızlıklarının (Chen ve Panebianco, 2020; Stein ve ark., 1999; Tompkins, 2006) duygu durum (Holden, 2011; Van Loon ve ark., 2013; Shifren ve Kachorek, 2003) ve yeme bozukluklarının (Rowa ve ark., 2001) bulunması gösterilebilir.

Ebeveynleşmeyi arttırabilecek diğer bir faktör ise aile öngörülemezlikleridir. Aile Sistemi Kuramına göre, aile tüm üyelerin birbirine bağımlı olduğu bir sistem bütünüdür (Minuchin, 1985). Böylece, her üye diğer üyeleri etkilemekte ve onlardan etkilenmektedir. Aynı kuram ebeveynleşme terimini, ebeveynin yürütme işlevlerinden aileyi psikolojik ve/veya fiziksel olarak terk ederek veya bunları ebeveynleşen çocuğa devrederek vazgeçmesi olarak açıklamaktadır (Minuchin ve ark., 1967). Aile üyelerinin rollerini tutarlı bir şekilde yerine getirmede yetersiz veya gönülsüz olması ve aile içerisindeki düzenleyici mekanizmalarda aksaklıkların ortaya çıkması aile öngörülemezliği ile ilişkilidir. Burnett ve arkadaşları (2006) yaptıkları çalışmada, tutarlı olmayan bir aile ortamında büyüyen çocukların ebeveyn rolleri üstlenme gibi başa çıkma sistemleri geliştirebileceğini göstermişlerdir. Türkçe alanyazın incelendiğinde geçmiş aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmeyi birlikte araştıran yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır (Yıldırım, 2016). Bu çalışmaya göre, ailesinde öngörülemezlik düzeyi artan bireylerin ebeveynleşmeden algıladıkları yarar ve uyum becerisi azalmaktadır.

1.3.2. Ebeveynleşme ve kişilik bozuklukları.

Ebeveyn-çocuk rol değişiminin, ebeveynleri için kendilik nesnesi olarak işlev gören çocuklarda ayrışma-bireyleşme sürecini kesintiye uğratacağı düşünülmektedir (Burt, 1992). Duygusal veya enstrümantal olarak ebeveynleşmiş kişiler ayrılma veya hayal kırıklığına dair yoğun rahatsız edici duygulara karşı bölme yoluyla savunma eğiliminde olabilmektedirler (Wells ve Jones, 1998). Erken yaşta yetişkin halini alan çocuklar, anne-babalarının sorumluluklarını üstlenmelerinin yanı sıra kardeşleri için de bir bakım veren konumunda yer almaktadır. Akhtar ve Kramer (1999), içsel kardeş temsillerinin ileride öteki ile nasıl bir ilişki kurulacağına dair belirleyici bir etken olduğuna işaret etmektedir (akt. Keskinöz-Bilen, 2014). Bununla paralel olarak, ebeveynleşmiş bireylerin yetişkinlik döneminde yakın ilişkilerinden daha düşük düzeyde doyum sağlama ihtimali üzerinde durulmaktadır (Burt, 1992). Bahsedilen

bu durumlar erken çocukluk dönemlerinde aksaklıklara ve dolayısıyla da kişilik bozukluklarına ortam hazırlamaktadır.

Ebeveyn rolünün bir çocuğa katı ve sürekli bir şekilde dayatılması, çocuğun kimliğinin aile üyelerinin ve/veya aile sisteminin ihtiyaçlarına göre gelişmesiyle sonuçlanmaktadır (Wells ve Jones, 2000). Ebeveynleşmeye maruz kalan çocuk, aile içinde destek görebilecek tek kimlik olan ebeveynleştirilmiş role duygusal yatırım yaparak gerçek benliğinin gelişimini baltalamaktadır. Ebeveyn-çocuk rollerinin iç içe geçmesi sonucunda kendi ihtiyaçlarını göz ardı ederek öncelikle anne-babasının duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ve yetişkinler arasındaki konulara aşırı dahil olan genç yetişkinlik dönemindeki kadınlar için bağımsız bir kimlik geliştirmek daha zorlayıcı olmaktadır (Fullinwider-Bush ve Jacobvitz, 1993). Ayrıca, yaşamın ilk yıllarından beri yaşının gerektirdiğinden fazla sorumluluk almak sahte benlik algısını (imposter fenomeni) pekiştirmektedir (Castro ve ark., 2004). Çocukluk döneminde görevlerini yerine getirememesi sonucunda hissedilen yetersizlik duyguları kişinin kimlik gelişiminde önemlidir. Kendi yetenek ve becerilerini geri plana atarak ebeveynlerin gerçekçi olmayan beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken yaşadığı başarısızlıklar çocuğun utanç duymasına sebep olabilmektedir (Wells ve Jones, 2000). Benzer bir çalışmanın bulguları, utanç eğilimi, düşük benlik saygısı ve çocuklukta ebeveynleşmenin karşılıklı bağımlılık kişilik özellikleriyle önemli ölçüde ilişkili olduğu yönündedir (Wells ve ark., 1999).

Aile sisteminin çocuğu ebeveyn ihtiyaçları etrafında dönen bir benlik duygusu geliştirmeye teşvik etmesi çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir. Ebeveynleşme, bir çocuğun "gerçek benliğinin" gelişimini engellerken, öncelikle belirli ebeveyn ihtiyaçlarına cevap veren bir "sahte benlik" gelişimini pekiştirmektedir (akt. Sarısoy, 2016). Ailesinin duygusal veya fiziksel ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi istenen çocuk, aile bireylerinin ihtiyaçlarını kendisinininkinden önde tutmaktadır. Bu durumda, ebeveynleşmiş çocuk gelecekte mazoşist veya kendini feda eden karakter özellikleri gösterebilmektedir (Jones ve Wells, 1996). Öte yandan,

ebeveynler, çocuğun kendilerinin idealize edilmiş kendilik projeksiyonu haline gelmesine ihtiyaç duyarak gerçekleştiremedikleri hayalleri ve beklentileri onlara dayatabilmektedirler. Bunun sonucunda ebeveyn, narsistik ebeveynleşmeyi teşvik etmektedir ve çocuk narsistik karakter özellikleri gösterebilmektedir (Jones ve Wells, 1996). Benzer bir şekilde, Magnavita (2000), ebeveyn-çocuk rol değişimini, ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını karşılamak ve diğer aile üyelerinin eksikliklerini telafi etmek için çocuğu baskı altına sokan gizli narsisizm ile ilişkilendirmektedir. Başka bir çalışmada ise, çocuğun ihmalkâr ve öngörülemeyen aile ortamıyla bir başa çıkma şekli olarak kontrolü ele geçirme isteğiyle açıklanan makyavelist (manipulatif) kişilik özelliklerinin duygusal ebeveynleşmenin bir sonucu olarak özellikle erkek çocuklarında görülebildiği gözlemlenmiştir (Láng, 2016). Diğer taraftan, farklı kişilik bozukluğu tanısıyla hastane yatışı almış 467 yetişkin hastayla gerçekleştirilen araştırmanın bulguları, borderline kişilik bozukluğuna sahip kişilerde travmatik çocukluk yaşantıları içerisinde yer alan tutarsız ebeveyn tepkilerinin ve çocuğa bakım vereni tarafından ebeveyn rolü atfedilmesinin diğer kişilik bozukluklarına sahip kişilere oranla önemli ölçüde daha yaygın olduğunu göstermektedir (Zanarini ve ark., 1997). Genç yetişkinlerde rol karmaşasının borderline kişilik bozukluğu semptomlarıyla ilişkisini araştıran başka bir çalışmada ise ebeveyn çocuk ilişkisi röportaj, anketler ve anne-çocuk tartışması sırasında video kaydı alma yoluyla incelenmiştir. Bulgulara göre, borderline kişilik bozukluğu semptomları arasında kabul edilen tekrarlayan intihar ve kendine zarar verme davranışlarına çocuğun ebeveyniyle rol karmaşası yaşadığı grupta rol karmaşası yaşamayanlara göre 3 kat daha fazla rastlanmaktadır (Lyons-Rhut ve ark., 2015).

Ülkemizde, Akıncı (2020) tarafından ailesel faktörler ile kişilik inançları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın bulguları hem anne hem de baba ile rol değişimi yaşayan genç yetişkinlerde çeşitli kişilik bozukluklarına ait inançların, bölme savunmasının ve ayrışma-bireyleşme zorluklarının arttığını göstermektedir. Küçük yaşta ebeveynlerle rol değişimi

yaşayan kişilerin küçümseyen (çekingen, bağımlı ve borderline kişilik), yüceltici (antisosyal, narsistik, obsesif-kompulsif ve histriyonik kişilik) ve çelişik (pasif-agresif, şizoid ve paranoid kişilik) kişilik kümelerine ait inançları geliştirme eğilimi de artmaktadır.

1.4. Kontrol Odağı

Kontrol odağı, bireyin davranışlarını takip eden bazı beklentilerin kuvvetlenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kişi, davranışının olumlu veya olumsuz pekiştirici ile sonuçlandığına inandığında, o pekiştiricinin bu davranışı gelecekte de izleyeceğine dair bir beklenti içine girmektedir (Dağ, 2002). Literatürde kontrol odağı kavramı iç ve dış kontrol odağı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç kontrol odağı, olayların, kişinin kişisel özelliklerine, niyetine ve daha önce gerçekleştirdiği eylemlerine bağlı olduğuna inancıyla tanımlanmaktadır. Kişiler, durumlar üzerindeki gücün ve kontrolün kendilerinde olduğuna ve kendi hayatlarını kontrol eden aktif bir konumda bulunduklarına inanmaktadırlar (Strickland, 1978). Dış kontrol odağı, sonuçların daha çok kaderin, şansın, güçlü diğerlerinin kontrolünün bir sonucu olduğu veya durumların karmaşıklığı nedeniyle tahmin edilemez olduğu hissi ile karakterize edilmektedir (Rotter, 1966). Bu durumda bireylerin kişisel sorumluluk duygusunun düşük olması başlarına gelen durumlar karşısında kendilerini daha pasif ve çaresiz hissetmeleri beklenmektedir (Rotter, 1992). Durumlar üzerinde yeterince kontrol sahibi olduğunu hissetmeyen yani dış kontrol odağı inancına sahip kişilerin, olumsuz yaşam olaylarına uyum sağlamakta zorluk çektiği, daha fazla kaygılı kişilik özellikleri ve depresyon sergiledikleri bulunmuştur. Sonuçlar, yüksek düzeyde olumsuz yaşam olayı deneyimleyen bireylerin psikolojik rahatsızlıklar karşısındaki duyarlılıklarının dış kontrol odağı tarafından pekiştirildiğini göstermektedir (Johnson ve Sarason, 1978).

Sosyal bilişsel kuram, bireylerin düşünceleri, duyguları ve eylemleri üzerinde kontrol uygulamalarına izin veren özyeterliliğe sahip olduğunu iddia etmektedir (Bandura 2000). Buna göre tepkiler, kişinin davranışlarının sonuçlarından öğrendiklerinden etkilenir. Bandura (1999),

öğrenmenin sosyal ortamdaki davranışları ve düşünce kalıplarını modelleyerek gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Lewis ve Goldberg (1969), çocuğun gelecekteki tüm öğrenmelerinin temeli olan bir güdü geliştirmesini sağladığı için pekiştireç kavramının önemli kabul etmektedir. Bu güdünün temel özelliği, bebeğin eylemlerinin çevresini etkilediğine olan inancıdır. Dolayısıyla annenin tutarlı bakımı ve tepkileri, bebeğe davranışlarının sonuçları olduğunu öğretmektedir. Bu da çocukların kendi davranışlarının, çevrelerini etkilediğine inanmalarına olanak sağlamaktadır (Lewis ve Goldberg, 1969).

Literatür incelendiğinde kontrol odağı inançlarının intihara meğilli olma (Liu ve ark., 2005), depresyon (Garaigordobil ve ark., 2017), akranları tarafından zorbalığa uğrama (Radliff ve ark., 2016), agresif duygu durumu (Jung ve ark., 2018) ve düşük özsaygı (Wickline ve ark., 2011) ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Öte yandan, literatürde kontrol odağının aracı değişken olarak kullanıldığı çalışmalar yer almaktadır. Örneğin, üniversite öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik hislerinin akademik erteleme üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmanın bulgularına göre iç kontrol odağı bu ilişkide tam aracılık rolüne sahiptir (Prihadi ve ark., 2018). Yani öğrenciler hayatlarındaki olaylar üzerinde kendi etkilerinin olduğuna inandıklarında daha az çaresizlik duygularına kapılarak erteleme davranışlarını daha az sergilemektedirler. Başka bir çalışmada ise ortaokul öğrencilerinin algıladıkları ebeveynlik stilleri ve zorbalık yaşantıları arasındaki ilişki incelemiştir (Georgiou ve ark., 2016). Bulgulara göre açıklayıcı otoriter ebeveynliğin zorbalık uygulama ve zorbalığın kurbanı olma deneyimleri üzerindeki etkisinde iç kontrol odağı inançlarının tam aracılık rolü vardır. Yani iç kontrol odağı inançları arttıkça açıklayıcı otoriter ebeveynliğin çocukların hem başkalarına karşı zorba tutumlarında hem de kendilerinin zorbalığa uğrama deneyimlerinde azalmaya yol açtığı bulunmuştur. Bu sonuç, açıklayıcı otoriter ebeveynlik stiline sahip olmanın kişilerin yaşamlarındaki olayların başkalarındansa kendi davranışlarına bağlı olduğunu hissettikleri anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kendi

eylemlerinin sorumluluğunu almaları gerektiğini vurgulayan iç kontrol odağı, zorbalık davranışları için engelleyici bir faktör olmuş olabilir.

Ülkemizden Dağ (2002) tarafından yapılan Kontrol Odağı Ölçek çalışmasında daha önceki kontrol odağı ölçeklerinden farklı olarak sağlık, kişilerarası ilişkiler ve başarı gibi daha kapsamlı kontrol alanlarını barındıran bir ölçüm aracı geliştirmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda bir tane iç kontrol inançlarını temsil eden Kişisel Kontrol faktörü ve dört tane dış kontrol odağını temsil eden Şansa İnanma, Kadercilik, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı faktörleri ortaya çıkmıştır. Kişisel Kontrol faktörü, kişinin eylemlerinin sonuçlarının kendi kontrolünde olduğuna dair genellenmiş beklentilerini barındırmaktadır. Şansa İnanma faktörü, kişinin eylemlerinin sonuçlarını şansının ya da şanssızlığının belirlediğine yönelik genellenmiş beklentilerini içermektedir. Kadercilik faktörü, kişinin eylemlerinin sonuçlarını kaderin belirleyeceğine ve kendisinin bunun karşısında kontrolünün olmayacağına yönelik genellenmiş beklentilerini barındırmaktadır. Çabalamanın anlamsızlığı faktörü, kişinin çabalarının işe yaramayacağına ve çaresizliğine dair inanç ve genellenmiş beklentilerini temsil etmektedir. Adil Olmayan Dünya İnancı faktörü, kişinin eylemlerinin sonuçlarının güçlü diğerleri tarafından belirleneceğine dair genellenmiş beklentileri içermektedir. Sonuç olarak Türkiye’de farklı alanlardaki kontrol inançlarını kapsayarak olayların meydana gelmesindeki nedensel atıfları inceleyen, yüksek geçerlik, güvenilirliğe sahip bir ölçüm aracı kullanılmaktadır.

1.4.1. Kontrol odağı ve kişilik bozuklukları.

Rotter’ a (1966) göre, iç kontrol odağı inançlarına sahip bireyler, dış kontrol odağı inançlarına sahip olanlara göre hayata genel olarak daha iyi uyum sağlamaktadırlar. Benzer bir şekilde, normalin dışında kalan kişisel işleyişlerle dış kontrol eğiliminin pozitif yönde anlamlı ilişkisi literatürde sıkça yer almaktadır (Pryer ve Steinke, 1973; McAnena ve ark., 2016).

Türkiye’de yapılan bir çalışmada antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış kişilerin daha çok dışsal kontrol odağı geliştirdiği bulunmuştur (Türkçapar ve ark., 2002). Bilişsel kurama göre, antisosyal kişilik bozukluğuna sahip kişilerin davranışları kendilerine, dünyaya ve geleceğe dair işlevsel olmayan inançlardan etkilenmektedir. Bu kişiler, başkalarına karşı olan güvensizlikleri ve küçümsenme kaygıları nedeniyle çoğunlukla güvensiz hissetmektedirler. Sadece kontrol edebildikleri ortamlar ve güvenliklerini tehdit edici başkalarının varlığından bağımsız olduklarında güvenli hissetmeleri dışsal unsurların onlar için önemini göstermektedir. Okul çağındaki çocuklarla yapılan çalışmalarda ise antisosyal davranış kalıpları bulunan veya davranış bozukluğu tanısı alanların davranışlarının sonuçlarını daha çok dışsal sebeplere bağladıkları sonucuna rastlanmıştır (Raine ve ark., 1982; Raine ve Jones, 1987).

Normal ötesi inançlar ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara göre, dışsal kontrol odağı ile geleneksel dini inançlar, geleceği bilme ve büyüsel inançlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır (Dağ, 1999; Tobacyk ve Milford, 1983; Groth-Marnat, 1998). Normal ötesi inançlar (örn. büyüsel düşünme, alışlagelmişin dışında inançlar vb.) şizotipal kişilik bozukluğu ve şizoid kişilik bozukluğu semptom kategorisinde yer almaktadır (APA, 1994). Buna göre geçmişlerinde dışsal kontrol odağı geliştirmeye yatkın bir şekilde pekiştirilmiş kişilerin, normalin ötesinde inançlarının sonucunda tuhaf davranışlar sergileyerek yaşamları üzerinde patolojik görünen bir kontrol elde etme çabasında olabileceği düşünülmektedir (Dağ, 1999).

Örnekleme farklı suçlardan ötürü tutuklanmış 105 mahkûm ve 80 kişilik suç kaydı bulunmayan kontrol grubundan oluşan bir araştırma ICD-10 kişilik bozuklukları ve belirli sabıka geçmişi değişkenlerinin arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre mahkumların dışsal kontrol odağı inançları bağımlı, kaygılı, obsesif-kompulsif, paranoid, histriyonik ve borderline kişilik bozukluğu özellikleri ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Ullrich ve Marneros, 2004).

Borderline kişilik bozukluğuna sahip bireylerin yaşamlarındaki olayları kontrol etmede genellikle kendilerini güçsüz hissettiklerine ve hayatları üzerinde inisiyatifleri olmadığına dair klinik gözlemler bulunmaktadır. Öz belirleme kuramı araştırmacıları Ryan ve Deci (2017) borderline kişiliğe sahip bireylerin, kişisel olmayan bir nedenselliğe sahip olduklarını yani kaderleri için inisiyatifleri veya sorumlulukları yokmuş gibi hissettiklerini ileri sürmektedir. Bunlarla paralellik gösteren bir araştırmada ise üniversite öğrencileri arasında dış kontrol odağı ve borderline kişilik özelliklerinin pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Hope ve ark., 2018).

1.5. Kontrol Odağı, Aile Öngörülemezlikleri ve Ebeveynleşme İlişkisi

Kontrol odağı beklentileri sosyal öğrenmeler sonucunda şekillenmektedir ve aile ortamının bu sosyal öğrenmeler üzerinde önemli bir etkisi vardır (Nowicki ve Segal, 1973; Nowicki ve ark., 2018). Ross ve Hill (2002) özellikle öngörülemez bir ailenin olduğu kaotik bir çevrede büyümenin öngörülemezlik inançlarını ve şemalarını oluşturduğunu savunmaktadır. Öngörülemezlik şeması, ihtiyaçların tutarsız bir şekilde karşılanması ve dış kontrol odağını pekiştiren olaylar sonucunda gelişerek kişilerin yetişkinlikte deneyimleyeceği olayları ve ilişkileri anlamlandırmaları üzerinde bulutlama gücüne sahiptir (Ross, 2006). Öngörülemez bir sosyal çevrede büyüyen kişilerin dünyanın öngörülemez olduğuna ilişkin katı inançlar geliştirecekleri vurgulamaktadır (Fiske ve Taylor, 1991). Ross ve Miller (2009) tarafından üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklemle yapılan çalışmada ebeveynlerin boşanması, bu boşanmayı algılama şekilleri ve geçmişe dönük aile öngörülemezliğinin kişilerin kontrol odağı inancı, kişilerarası güven ve girişkenlikleri üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bulgular, ebeveynleri boşanmış katılımcıların büyüdüğü aile ortamında daha fazla finansal ve öğrenim açısından öngörülemezlik bildirdiklerini göstermektedir. Ebeveynleri boşanmış katılımcılar ve boşanmamış katılımcılar arasında kontrol odağı inancı, kişilerarası güven ve girişkenlik açısından bir fark bulunmazken bu durum kişilerin ebeveynlerinin boşanmasını algılayışlarına

göre değişiklik göstermiştir. Buna göre, ebeveynlerinin boşanmasını daha olumsuz algılayan katılımcıların daha fazla dış kontrol odağı inancına sahip olduğu bulunmuştur.

Ross ve arkadaşlarının (2016) öngörülemezlik inançları ölçek geliştirme çalışması sonucunda kişisel öngörülemezlik inançlarının iç kontrol inancı ile negatif, şansa inanma ve güçlü diğerleri kontrol inançları ile pozitif ilişkili, başkalarına ilişkin öngörülemezlik inançları şansa inanma ve güçlü diğerleri kontrol inançları ile pozitif ilişkili ve son olarak dünyaya ilişkin öngörülemezlik inançları iç kontrol inancı ile negatif ve güçlü diğerleri kontrol inancı ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bulgular, öngörülemezlik inançlarına sahip kişilerin kendi çabalarından ziyade dış faktörlerin geleceği şekillendirebileceğine daha fazla inandığını göstermektedir (Ross ve ark., 2016).

Tully ve arkadaşları (2016), yaptıkları bir çalışmada aile içindeki kız ve erkek çocuklarının kontrol odağı inançlarını etkileyen ailesel faktörleri incelemişlerdir. Buna göre, annelerin daha az aile gerilimi bildirmeleri ile kız çocuklarının iç kontrol odağı puanları ve yüksek aile bağlılığı ile kız ve erkek çocuklarının iç kontrol odağı puanları arasında pozitif yönde bir ilişkili bulunmuştur. Tiggemann ve Winefield' ın (1987) çalışmasında gösterildiği gibi öngörülebilirliğin kişinin hissettiği çaresizlik hissinin etkisini azaltan bir güce sahip olduğu göz önüne alındığında aile işlevsizliğine sebep olan öngörülemezliklerin kişinin olaylar üzerindeki kontrol inançlarını etkileyeceği düşünülmektedir.

Ebeveynleşmiş çocuklar, genellikle anne-baba rollerini üstlenmeye zorlanmaktadır ya da kendilerini baskı altında hissetmektedir. Bazı durumlarda ise çocuklar, ebeveyn rollerini kendi istekleriyle kabul etmektedir ve bundan yarar sağlamaktadır. Ebeveynleşen çocuğun düzensiz aile sistemi içerisinde bir kontrol pozisyonu olduğundan bahsedilmektedir (Williams, 2016). Ebeveynler üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği zaman çocuk kendisinden başka kimsenin yapılması gerekenleri halletmeyeceğine inanmaktadır ve harekete geçmektedir. Bu durum ebeveynleşmiş çocuğun davranışının ve bağlantılı sonuçlarının kendi kontrolünde

olduğuna ve kendi yaptıkları tarafından etkilendiğine dair inançlarını pekiştirmektedir. Bu sebeple iç kontrol odağı inançları, çocuklukta ebeveynleşmenin ardından daha olumlu sonuçlarla ilişkileneceği şeklinde yorumlanmaktadır.

Erken yaşta ebeveynleşmenin farklı psikolojik sonuçlarla ilişkisinde kontrol odağının etkisini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Üniversite örnekleminde yapılan bir çalışmaya göre, iç kontrol odağı ebeveynleşmenin yarattığı depresyon ve mutsuzluğu moderasyon bir etkiye sahiptir (Williams ve Francis, 2010). Benzer bir başka çalışma ise iki farklı bölümden oluşmaktadır. İlk çalışmada, lisans öğrencileri örnekleminde ebeveynleşme ile ilişkili psikolojik sorunlardan bahsedilirken, yetişkin ve lise öğrencileri ile gerçekleştirilen ikinci çalışmada ise ebeveynleşmeyi daha iyi anlayabilmek için kişinin büyüdüğu aile yapısına bakılmıştır. Bulgular, ilk çalışma için iç kontrol odağının ebeveynleşme ile depresyon arasında moderatör rol üstlendiğini gösterirken, ikinci çalışma için işlevsiz aile ortamında ebeveynleşmenin daha fazla görüldüğünü işaret etmektedir (Williams, 2010).

İlgili literatür ve bulgular ışığında bu araştırmanın genel amacı, aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile ilişkisinde kontrol odağının aracı rolünü incelemektir. Kişilik bozukluğu tanısı almayan kişilerle kişilik bozukluklarına ait inançların araştırıldığı bu çalışmanın kişilik patolojilerine dair risk faktörlerinin değerlendirilmesine katkıda bulunacağı düşünölmektedir.

Araştırmanın soruları řu şekildedir:

1. Kişilik inançları yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, gelir düzeyi, kardeş sayısı ve sırası, ebeveyn birlikteliği, kaybı ve eğitim düzeyleri gibi sosyodemografik değerşkenler açısından farklılaşmakta mıdır?
2. Aile öngörülemezliği, ebeveynleşme, kontrol odağı ve kişilik inançları arasında anlamlı ilişkiler bulunmakta mıdır?

3. Aile öngörülemezliği, ebeveynleşme ve kontrol odağı kişilik inançlarını ne düzeyde yordamaktadır?
4. Aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile ilişkisinde kontrol odağının aracı rolü var mıdır?

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın örnekleme, veri toplama araçları, işlem ve veri analizine ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

2.1. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini 20-40 yaş aralığındaki, İstanbul ve İzmir illerinde yaşayan genç yetişkinler, bu kişilerin önerdiği diğer kişiler ve bu kişilerin önerdiği başka kişiler oluşturmaktadır. Araştırmaya toplamda 305 kişi katılmıştır.

Dışlama Kriterleri: Yapılan çalışmanın kardeşe dair sorular ve alt boyut içermesi sebebiyle kardeşi olmayan kişiler örneklem dışında bırakılmıştır. Araştırmada yer alan ölçeklerin katılımcıların 18 yaşına kadar büyüdüğü ailedeki anne ve baba tutumlarına dair sorular ve alt boyutlar içermesi sebebiyle 18 yaşından önce ebeveyn kaybı yaşadığını belirten 4 kişi araştırmaya dahil edilmemiştir.

Yukarıda bahsedilen dışlama kriterleri doğrultusunda araştırmaya katılanlardan yapılan uç değer analizleri sonucunda 19 kişi daha analiz kapsamına alınmamıştır. Böylelikle araştırma % 63.1' i (n = 178) kadın ve % 36.9' u (n = 104) erkek olmak üzere toplamda 282 genç yetişkin ile yürütülmüştür. Örneklemin yaş ortalaması 28.50'dir (SS = 5.75).

Katılımcıların verdikleri yanıtlara dair sosyodemografik değişkenlere ait verilerin sıklık ve yüzde değerleri Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklerin Dağılım ve Yüzdelikleri

		Katılımcılar	
		(N=282)	
		N	%
1. Cinsiyet	Kadın	178	63.1
	Erkek	104	36.9
2. Medeni durum	Bekar	174	61.7
	Evli	90	31.9
	Birlikte yaşıyor	7	2.5
	Boşanmış	11	3.9
3. Eğitim düzeyi	Üniversite altı	33	11.7
	Üniversite	205	72.7
	Lisansüstü	44	15.6
4. Gelir düzeyi	5500 TL altı	130	46.1
	5500 TL ve üzeri	152	53.9
5. Anne eğitim düzeyi	İlköğretim ve altı	127	45
	Lise	84	29.8
	Üniversite ve üstü	71	25.2
6. Baba eğitim düzeyi	İlköğretim ve altı	103	36.5
	Lise	72	25.5
	Üniversite ve üstü	107	37.9
7. Kardeş sırası	İlk	132	46.8
	Orta	50	17.7
	Son	100	35.5
8. Anne kaybı	Sağ	277	98.2
	Hayatta değil	5	1.8
9. Baba kaybı	Sağ	251	89
	Hayatta değil	31	11
10. Ebeveyn birliktelik durumu	Birlikte	254	90.1
	Ayrı	28	9.9
		Ort.	SS
11. Yaş		28.50	5.75
12. Kardeş sayısı		1.71	1.26

Tablo 2.1’de gösterildiği gibi katılımcıların %61.7’ sinin (n = 174) bekar, %31.9’ unun (n = 90) evli, %2.5’ inin (n = 7) birlikte yaşadığı ve %3.9’ unun (n = 11) boşandığı gözlemlenmektedir.

Katılımcıların %11.7’sinin (n = 33) üniversite altı eğitim düzeyine, %72.7’sinin (n = 205) üniversite eğitim düzeyi ve %15.6’sının (n = 44) lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %46.1' inin (n = 130) 5500 TL'nin altında aylık gelire, %53.9' unun (n = 152) ise 5500 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde annelerin % 45' inin (n = 127) ilköğretim altı eğitim düzeyine, %29.8' inin (n = 84) lise eğitim düzeyine ve %25.2' inin (n = 71) üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Babaların ise % 36.5' inin (n = 103) ilköğretim altı eğitim düzeyine, %25.5' inin (n = 72) lise eğitim düzeyine ve %37.9' unun (n = 107) üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların 132 (% 46.8)'sinin ilk çocuk olduğu, 50 (% 17.7)'sinin ortanca çocuk olduğu ve 100 (% 35.5)'ünün son çocuk olduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların kardeş sayısı 1 ile 9 arasında değişmektedir.

Katılımcıların annelerinin içinde bulunulan zamanda %98,2' sinin (n = 277) sağ, %1,8'inin (n = 5) vefat etmiş olduğu görülmektedir. Babaların %89' unun (n =251) sağ ve %11'inin (n = 31) vefat ettiği görülmektedir. Katılımcıların %90.1' inin (n = 254) anne ve babası birlikte, %9.9' unun (n = 28) ise anne ve babası ayrıdır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri Demografik Bilgi Formu, Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, Ebeveynleşme Envanteri, Kişilik İnanç Ölçeği Kısa Formu ve Kontrol Odağı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Bu çalışma kapsamında ölçeklerin yazarlarına mail yolu ile ulaşarak ölçeklerin kullanımı hakkında bilgi verilmiş ve izin alınmıştır.

2.2.1. Bilgilendirilmiş onam formu.

Genç yetişkinlerde aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile ilişkisinde kontrol odağının aracı rolü çerçevesinde incelenmek üzere hazırlanan bu formda araştırmanın bir yüksek lisans programına bağlı yürütüldüğü, amacı, süresi ve gizlilik esasları

gibi durumlar hakkında ilgili bilgiler yer almaktadır. Formda çalışmaya katılımın gönüllü olduğuna dair izinler alınmıştır (Bknz. Ek B).

2.2.2. Demografik bilgi formu.

Demografik Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcılara ilişkin çeşitli sosyodemografik özellikleri öğrenmek amacıyla hazırlanan bu formda yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi kişisel soruların yanı sıra anne-babanın eğitim durumu, sağ olup olmadığı, kardeş sayısı ve sırası gibi aile üyelerine yönelik sorular da yer almaktadır. Form toplamda 11 kısa sorudan oluşmaktadır (Bknz. Ek C).

2.2.3. Geçmişe dönük aile öngörülemezlği ölçeği (GDAÖÖ).

Kişilerin geçmişe dönük olarak ailelerindeki öngörülemezlük düzeyini değerlendirmeleri amacıyla kullanılan ölçek, Ross ve McDuff (2008) tarafından geliştirilmiştir. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezlği Ölçeği (GDAÖÖ), geçmişe dönük olarak yanıtlanan bir öz bildirim ölçeğidir ve 28 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 1 (hiç) ile 5 (çok fazla) arasında olacak şekilde 5’li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Ölçekte 6 tane alt boyut bulunmaktadır. “Finans” alt boyutu ev ile ilgili ödemelerin (kira, fatura, yiyecek temini) yapılıp yapılamayacağıyla ve gelir düzeyinin sabit olup olmamasıyla ilgili öngörülemezlükler, “öğünler” alt boyutu tüm ailenin bir arada olup etkileşimde bulunduğu yemek saatlerinde, aile üyelerinin bir araya gelip gelemeyecekleri ve yemeklerin ne zaman yeneceği ile ilgili öngörülemezlükler, “anne fiziksel-duygusal doyum” alt boyutu kişilerin ihtiyaç duyduklarında annelerine ulaşım sağlayamayacakları ile ilgili öngörülemezlükler, “baba fiziksel-duygusal doyum” alt boyutu kişilerin ihtiyaç duyduklarında babalarına ulaşım sağlayamayacakları ile ilgili öngörülemezlükler, “anne disiplin” alt boyutu çocuk sorun çıkardığında annesinin nasıl tepki vereceğiyle ilgili öngörülemezlükler ve annenin fevri tutumları, “baba disiplin” alt boyutu çocuk sorun çıkardığında babasının nasıl tepki vereceğiyle ilgili öngörülemezlüklerin ve babanın fevri tutumları ile ilgilidir. Ölçekten alınan puanlar 28 ila 140 arasında değişmektedir ve yüksek

puanlar ailedeki daha fazla öngörülemezliği yansıtmaktadır. Ölçeğin orijinal çalışmasında, tüm maddeler için hesaplanan iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı ise .87’dir (Ross ve McDuff, 2008). Ölçeğin alt boyutları için hesaplanan iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı değerleri ise .71 ile .85 arasında değişmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Oktay ve Uluç (2019) tarafından yapılmıştır ve yeterli psikometrik özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Tüm ölçek için iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı .88 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ait iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı değerleri ise .65 ile .86 arasında değişmektedir.

Ölçeğin bu çalışmadaki toplam puan Cronbach’ın alfa iç tutarlılık katsayısı .87 bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları ise “finans” alt boyutu için .60, “öğün” alt boyutu için .67, “baba fiziksel/duygusal doyum” alt boyutu için .84, “anne fiziksel/duygusal doyum” alt boyutu için .79, “baba disiplin” alt boyutu için .77 ve “anne disiplin” alt boyutu için .77’dir (Bknz. Ek D).

2.2.4. Ebeveynleşme envanteri (EE).

Ölçek, kişinin çocukluk döneminde deneyimlediği ebeveynleşme olgusunu ölçmek amacıyla Hooper ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilmiştir. Toplamda 22 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Maddeler 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasında olacak şekilde 5’li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Ölçekte 3 tane alt boyut bulunmaktadır. “Ebeveyn odaklı ebeveynleşme” alt boyutu aile içerisinde daha çok ebeveyn rolleri üstlenerek ebeveynleşme, “kardeş odaklı ebeveynleşme” alt boyutu aile içerisinde daha çok kardeşe bakım verme rolleri üstlenerek ebeveynleşme ve “ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum” alt boyutu kişilerin ebeveynleşmeye karşı sahip olduğu olumlu düşünce ve duygular ile ilgilidir. Ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme için artan puanlar ebeveynleşme düzeyindeki artışa, ebeveynleşmeden algılanan yarar alt boyutu için artan puanlar ise

ebeveynleşmeye yönelik olumlu tutumlardaki artışa işaret etmektedir. Ölçeğin son halinin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .84 bulunmuştur (Hooper ve ark., 2011).

Envanterin Türk örnekleme için geçerlilik ve güvenirlik çalışması Köyden (2015) tarafından yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda envanterin orijinal halinin 3 faktörlü yapısı korunmuş fakat farklı olarak ebeveyn odaklı ebeveynleşme 9, kardeş odaklı ebeveynleşme 5 ve ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum 6 maddeden meydana gelmektedir. Alt boyutlar için iç tutarlılık güvenirlik katsayısı değerleri sırasıyla EOE için .83, KOE için .73 ve AYU için .76, toplam da ise .82 olarak bulunmuştur (Köyden, 2015).

Ölçeğin bu çalışmadaki alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları “ebeveyn odaklı ebeveynleşme” alt boyutu için .86, “algılanan yarar/uyum” alt boyutu için .74 ve “kardeş odaklı ebeveynleşme” alt boyutu için .71’dir (Bknz. Ek E).

2.2.5. Kişilik inanç ölçeği – Kısa form (KİÖ-KF).

Kişilik İnanç Ölçeği (KİÖ) ilk olarak Beck ve Beck (1991) tarafından kişilik bozuklukları ile ilgili işlevsel olmayan inançları değerlendirmek için geliştirilmiştir. Orijinal form 126 maddeden ve DSM-4-R Eksen-2 kişilik bozukluklarına karşılık gelen 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Maddeler 0 (hiç inanmıyorum) ile 4 (tümüyle inanıyorum) arasında olacak şekilde 5’li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Alt boyutlar sırasıyla çekingen kişilik bozukluğu, bağımlı kişilik bozukluğu, pasif-agresif kişilik bozukluğu, obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, narsisistik kişilik bozukluğu, histriyonik kişilik bozukluğu, şizoid kişilik bozukluğu ve paranoid kişilik bozukluğu tutumları ve inançları ile ilgilidir. Testin özgün formunun geçerlik ve güvenirliği hem üniversite öğrencileri hem de psikiyatrik hasta örnekleminde çalışılmıştır (Beck ve ark., 2001; Trull ve ark. 1993). Ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .81 ve .93 arasında bulunmuştur (Beck ve ark., 2001). Daha sonra, var olan alt boyutlara ek olarak borderline kişilik bozukluğu ile ilgili inanışları değerlendiren bir alt boyut bağımlı, kaçınan, paranoid ve histriyonik kişilik inanışları alt boyutlarının bazı maddeleri

kullanılarak geliştirilmiştir (Butler ve ark., 2002). Kişilik İnanç Ölçeği'nin orijinal formunun Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Türkçapar ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmıştır ve alt boyutların iç tutarlıkları .67 ile .90 arasında değiştiği bulunmuştur.

Ölçeğin orijinal formunu geliştiren çalışmacılar aynı değerlendirme özelliğine sahip ancak daha kısa ve pratik bir ölçek elde etmek amacıyla KIÖ'nün orijinal formundan ayırt edici özelliği yüksek olan 65 maddeyi seçerek Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Formunu (KIÖ-KF) geliştirmişlerdir (Butler ve ark., 2007). Orijinal Kısa Form için tüm maddeler toplam iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .81 ve .92 arasındadır (Butler ve ark., 2007). Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir örneklem grubuna Taymur ve arkadaşları (2011) tarafından yapılmıştır. Tüm ölçek için iç tutarlılık güvenilirlik kat sayısı .92 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ait iç tutarlılık güvenilirlik kat sayısı değerleri ise .66 ila .85 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplum örnekleminde sınanması ve borderline alt ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğinin tespit edilmesi amacıyla Bilge ve Bilge (2019) tarafından yapılan çalışmada ise alt ölçeklerin Cronbach α değerlerinin .70 ila .84 arasında olduğu, tüm alt ölçeklerin birbiriyle pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ve borderline kişilik boyutunun da geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin bu çalışmadaki alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları “çekingen kişilik bozukluğu” alt boyutu için .74, “bağımlı kişilik bozukluğu” alt boyutu için .78, “obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu” alt boyutu için .76, “antisosyal kişilik bozukluğu” alt boyutu için .77, “narsistik kişilik bozukluğu” alt boyutu için .74, “histriyonik kişilik bozukluğu” alt boyutu için .78, “şizoid kişilik bozukluğu” alt boyutu için .69, “paranoid kişilik bozukluğu” alt boyutu için .88 ve “borderline kişilik bozukluğu” alt boyutu için .79'dur (Bknz. Ek F).

2.2.6. Kontrol odağı ölçeği (KOÖ).

Kontrol odağı ölçeği, bireylerin kontrol inançlarının içsellik ve dışsallık açısından değerlendirmesini yapmak amacıyla Dağ (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği'nden (1966) yararlanmasının yanı sıra 2 seçenekli bir yanıtlama yöntemine zorlayan yapısı değiştirilerek ve daha kapsamlı kontrol alanlarına dair maddeler eklenerek oluşturulmuştur. Maddeler 1 (hiç uygun değil) ile 5 (tamamen uygun) arasında olacak şekilde 5'li Likert tipi puanlamayla değerlendirilmektedir. Ölçek 5 alt boyuttan oluşmaktadır. "kişisel kontrol" alt boyutu genel iç kontrol inancıyla ilgili, "şansa inanma" alt boyutu kişinin yaşamında iyi ya da kötü şansın belirleyiciliği, "çabalamanın anlamsızlığı" alt boyutu kişinin kişisel olarak bir şey için çaba göstermesinin işe yaramayacağı, "kadercilik" alt boyutu kişinin yaşamında kaderin belirleyiciliği ve "adil olmayan dünya inancı" alt boyutu kişinin yaşamında güçlü diğerlerinin belirleyiciliği ile ilgilidir. 25'i düz, 22'si ters yönde puanlanan toplamda 47 maddeden oluşan bu ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı .92 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ait iç tutarlılık güvenirlik kat sayısı değerleri ise .61 ila .87 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın artması, dış kontrol odağının arttığını göstermektedir ve ölçekten alınan toplam en az-en çok puanlar 47-235 arasında değişmektedir.

Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach'ın alfa iç tutarlılık katsayısı .85 bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki alt boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları ise "kişisel kontrol" alt boyutu için .83, "şansa inanma" alt boyutu için .70, "çabalamanın anlamsızlığı" alt boyutu için .76, "kadercilik" alt boyutu için .66 ve "adil olmayan dünya inancı" alt boyutu için .64'tür (Bknz. Ek G).

2.3. İşlem

Çalışma için Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 2020-22/05 karar numarası ile gerekli etik izin alınmıştır. İstanbul ve İzmir illerinde yaşayan, 20-40 yaş aralığındaki genç yetişkinler, bu kişilerin önerdiği diğer kişiler ve bu kişilerin önerdiği başka kişilerin doldurduğu kağıt-kalem testi şeklinde uygulanmıştır. Veri toplama araçlarının

uygulama sırasından kaynaklanabilecek sıralama ve taşıma etkilerini önlemek için araştırmada kullanılan ölçekler katılımcılara demografik bilgi formu başta olmak suretiyle, seçkisiz olarak karışık uygulanmıştır. Uygulamadan önce çalışmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu katılımcılara bildirilmiş ve gönüllü olanların Bilgilendirilmiş Onam Formu aracılığıyla imzalı onayları alınmıştır. Ölçek bataryasının uygulanması yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür. Mevcut çalışmanın veri toplama işlemi 2 Şubat 2021 tarihinde başlamış olup 17 Mayıs 2021 tarihinde tamamlanmıştır. Bu çalışmanın yürütüldüğü süreçte Covid-19 pandemisi nedeniyle günlük hasta ve vefat sayıları artışta olup, 2 Şubat 2021 tarihinde günlük hasta sayısı 630 iken 17 Mayıs 2021 tarihinde günlük hasta sayısı 923 olarak kayda geçmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2021).

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada yer alan verilerin istatistiksel analizleri SPSS 22.00 programı kullanılarak yapılmıştır. İlk olarak katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlar, betimsel istatistiki analizlerle (ortalama, standart sapma, ranj) incelenmiştir. Örneklem büyüklüğü 200'ün üzerinde olduğu tüm durumlarda ilgili değişkenlerin normal dağıldığı varsayılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Katılımcıların eğitim düzeyi, medeni durumu, gelir düzeyi, kardeş sırası, anne ve babasının eğitim durumu gibi değişkenlerin Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form alt boyut puanları açısından farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Multivariate analysis of variance: MANOVA) ile incelenmiştir.

Doğrusal Medyator Regresyon Analizi için gerekli olan yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki anlamlı korelasyon koşulunu sağlayan ölçek puanların birbiriyle ilişkisi Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analiziyle değerlendirilmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarından .20'nin üzerinde korelasyon katsayısı değeri olanlar regresyon analizlerine dahil edilmiştir. Son olarak, aile öngörülemezlikleri toplam puanının ve ebeveynleşme alt

boyutlarının kişilik inançları alt boyutları üzerindeki etkisinde kontrol odağı inançları toplam puanının aracı etkisi, Doğrusal Medyator Regresyon Analiziyle değerlendirilmiştir. Bu analiz Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri ışığında gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın hipotezlerini test etmek için yapılan analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

3.1. Data Temizleme

Araştırmada 305 kişiden veri toplanmıştır. 4 katılımcı ebeveynlerini 18 yaşından erken bir dönemde kaybettiği için karıştırıcı etkisi düşünülerek araştırmaya dahil edilmemiştir. Ölçeklerin %10'dan fazlasında boş madde bırakan belirlenmemiştir. Boş maddelere serinin ortalaması atanmıştır. Analize başlanmadan önce kayıp değer ve uç değer analizleri yapılmıştır. Tek değişkenli uç değer analizinde uç değerlerin tespit edilmesi amacıyla her bir değişkene ait z değeri hesaplanmış ve “z değeri”- 3.29 ve + 3.29 sınırlarını aşan toplam 10 katılımcı araştırmanın dışarısında bırakılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Çok değişkenli uç değerler ise mahallonobis uzaklığı incelenerek hesaplanmış ve 9 kişi araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuçta, 282 kişi ile analizlere devam edilmiştir.

3.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcıların, ölçeklerden aldıkları puanların istatistiki değerleri Tablo 3.1’ de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Katılımcıların Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Ölçek ve Alt Boyutlar	N	Ort.	Ss	Min.- Maks.
1. KIÖ-KF- Çekingen KB	282	13.20	4.75	1.00-26.00
2. KIÖ-KF- Bağımlı KB	282	7.60	4.84	0.00-23.00
3. KIÖ-KF- Obsesif-Kompulsif KB	282	13.84	5.01	2.00-26.00

4. KİÖ-KF- Antisosyal KB	282	10.09	5.09	0.00-26.00
5. KİÖ-KF- Narsistik KB	282	9.72	4.78	1.00-23.00
6. KİÖ-KF- Histriyonik KB	282	7.82	4.87	0.00-27.00
7. KİÖ-KF- Şizoid KB	282	14.09	4.83	1.00-27.00
8. KİÖ-KF- Paranoid KB	282	9.95	6.09	0.00-26.00
9. KİÖ-KF- Borderline KB	282	7.84	5.11	0.00-25.00
10. GDAÖÖ- Öğün	282	9.47	3.47	5.00-21.00
11. GDAÖÖ- Finans	282	5.47	2.24	3.00-13.00
12. GDAÖÖ- BFDD	282	16.78	5.45	6.00-30.00
13. GDAÖÖ- AFDD	282	12.88	4.79	6.00-28.00
14. GDAÖÖ- BDİS	282	9.85	3.65	4.00-20.00
15. GDAÖÖ- ADİS	282	9.71	3.55	4.00-20.00
16. GDAÖÖ-Top	282	64.16	14.95	31.00-109.00
17. EE- EOE	282	23.14	7.64	9.00-45.00
18. EE- AYU	282	22.13	4.27	9.00-30.00
19. EE- KOE	282	9.31	3.31	5.00-20.00
20. KKÖ- KK	282	47.58	9.24	24.00-78.00
21. KKÖ- Şİ	282	31.67	5.50	13.00-48.00
22. KKÖ- ÇA	282	23.56	5.68	10.00-41.00
23. KKÖ- K	282	8.83	2.75	3.00-15.00
24. KKÖ- AODİ	282	11.30	3.35	5.00-22.00
25. KOÖ-Top	282	122.69	16.76	66.00-164.00

(KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, BFDD: Baba Fiziksel/Duygusal Doyum, AFDD: Anne Fiziksel/Duygusal Doyum, BDİS: Baba Disiplin, ADİS: Anne Disiplin, Top: Toplam, EE: Ebeveynleşme Envanteri, EOE: Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme, AYU: Algılanan Yarar/Uyum, KOE: Kardeş Odaklı Ebeveynleşme, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, KK: Kişisel Kontrol, Şİ: Şansa İnanma, ÇA: Çabalamanın Anlamsızlığı, K: Kadercilik, AODİ: Adil Olmayan Dünya İnanıcı)

3.3. Kişilik İnançları Ölçek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

3.3.1. Cinsiyete göre kişilik inançları ölçek puanlarına uygulanan çok değişkenli varyans analizi sonuçları.

Cinsiyet değişkeninin (kadın ve erkek) KİÖ-KF'nin çekingen KB, bağımlı KB, obsesif-kompulsif KB, antisosyal KB, narsistik KB, histriyonik KB, şizoid KB, paranoid KB ve borderline KB inançları alt boyutlarından alınan puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla verilere tek yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Multivariate analysis of variance: MANOVA) uygulanmıştır. Levene testine bakarak varyansların homojen ($p > .05$) ve Box'ın M testine bakarak kovaryans matrislerinin gruplar arasında eşit ($p > .05$) olduğu hipotezleri kabul edilmiştir. Sonuçlara göre, cinsiyet değişkeninin KİÖ-KF alt boyutları üzerinde temel etkisinin anlamlı derecede farklılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Wilks Lambda (λ) = .92, $F[10, 271] = 2.44$, $p < .01$, η^2 kısmi = .08). Analize ilişkin bulgular Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form Alt Boyutlarının Tek Yönlü MANOVA Deseni

KİÖ-KF Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F ₁₋₂₈₀	η^2
1. KİÖ-KF- Çekingen KB	58.34	1	58.34	2.60	.01
2. KİÖ-KF- Bağımlı KB	21.62	1	21.62	.92	.01
3. KİÖ-KF- Obsesif-Kompulsif KB	107.27	1	107.27	4.33*	.02
4. KİÖ-KF- Antisosyal KB	325.57	1	325.57	13.11**	.05
5. KİÖ-KF- Narsistik KB	145.12	1	145.12	6.48**	.02
6. KİÖ-KF- Histriyonik KB	113.68	1	113.68	4.86*	.02
7. KİÖ-KF- Şizoid KB	89.57	1	89.57	3.88*	.01

8. KİÖ-KF- Paranoid KB	387.60	1	387.60	10.83**	.04
9. KİÖ-KF- Borderline KB	22.22	1	22.22	.85	.01

KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, * $p < .05$ ** $p < .01$

Cinsiyet değişkenine göre farklılaşmanın KİÖ-KF' nin hangi alt boyutlarında olduğunu belirlemek üzere *post-hoc* analizi (pairwise comparisons) yapılmıştır. Cinsiyet KİÖ-KF alt boyutlarından obsesif-kompulsif ($F[1, 280] = 4.33, p < .05, \eta^2$ kısmi = .02), antisosyal ($F[1, 280] = 13.11, p < .01, \eta^2$ kısmi = .05), narsistik ($F[1, 280] = 6.48, p < .01, \eta^2$ kısmi = .02), histriyonik ($F[1, 280] = 4.86, p < .05, \eta^2$ kısmi = .02), şizoid ($F[1, 280] = 3.88, p < .05, \eta^2$ kısmi = .01), paranoid ($F[1, 280] = 10.83, p < .01, \eta^2$ kısmi = .04) kişilik inançları açısından anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Erkek katılımcıların obsesif-kompulsif kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 14.64, SS = 5.06$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 13.36, SS = 4.93$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkek katılımcıların antisosyal kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 11.50, SS = 5.23$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 9.27, SS = 4.93$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkek katılımcıların narsistik kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 10.66, SS = 4.91$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 9.17, SS = 4.63$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkek katılımcıların histriyonik kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 8.65, SS = 5.18$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 7.34, SS = 4.63$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkek katılımcıların şizoid kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 14.83, SS = 4.77$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 13.66, SS = 4.82$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erkek katılımcıların paranoid kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 11.48, SS = 5.95$) kadın katılımcıların puanlarına ($\bar{X} = 9.05, SS = 6.00$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak, erkeklerin obsesif-kompulsif, antisosyal, narsistik, histriyonik, şizoid ve paranoid kişilik inanç puanları kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

3.3.2. Baba eğitim düzeyine göre kişilik inançları ölçek puanlarına uygulanan çok değişkenli varyans analizi sonuçları.

Baba eğitim düzeyi değişkeninin (ilköğretim ve altı, lise ve üniversite ve üstü) KİÖ-KF'nin çekingen KB, bağımlı KB, obsesif-kompulsif KB, antisosyal KB, narsistik KB, histriyonik KB, şizoid KB, paranoid KB ve borderline KB inançları alt boyutlarından alınan puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla verilere tek yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Multivariate analysis of variance: MANOVA) uygulanmıştır. Levene testine bakarak varyansların homojen ($p > .05$) olduğu ve Box'ın M testine bakarak kovaryans matrislerinin gruplar arasında eşit ($p > .05$) olduğu hipotezleri kabul edilmiştir. Sonuçlara göre, baba eğitim düzeyi değişkeninin KİÖ-KF alt boyutları üzerinde temel etkisinin anlamlı derecede farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Wilks Lambda (λ) = .84, $F[20, 540] = 2.49$, $p < .01$, η^2 kısmi = .08). Analize ilişkin bulgular Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form Alt Boyutlarının Tek Yönlü MANOVA Deseni

KİÖ-KF Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F ₂₋₂₇₉	η^2
1. KİÖ-KF- Çekingen KB	284.53	2	142.27	6.54**	.05
2. KİÖ-KF- Bağımlı KB	109.67	2	54.84	2.36	.02
3. KİÖ-KF- Obsesif-Kompulsif KB	2.28	2	1.14	.05	.00
4. KİÖ-KF- Antisosyal KB	105.86	2	52.93	2.06	.02
5. KİÖ-KF- Narsistik KB	39.38	2	19.69	.86	.01
6. KİÖ-KF- Histriyonik KB	83.65	2	41.83	1.77	.01
7. KİÖ-KF- Şizoid KB	5.76	2	2.88	.12	.00
8. KİÖ-KF- Paranoid KB	204.86	2	102.43	2.80	.02
9. KİÖ-KF- Borderline KB	58.75	2	29.38	1.13	.01

KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, * $p < .05$ ** $p < .01$

Baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmanın KİÖ-KF'nin hangi alt boyutlarında olduğunu belirlemek üzere *post-hoc* analizi (pairwise comparisons) yapılmıştır. Baba eğitim düzeyi KİÖ-KF alt boyutlarından çekingen (F [2, 279] = 6.54, $p < .01$, η^2 kısmi = .05) kişilik inançları açısından anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Babasının eğitim düzeyi ilköğretim ve altı olan katılımcıların çekingen kişilik inanç puanları ($\bar{X} = 14.07$, $SS = 4.61$), babalarının eğitim düzeyi lise ($\bar{X} = 13.85$, $SS = 4.25$) ve üniversite ve üstü ($\bar{X} = 11.92$, $SS = 4.97$) olan katılımcıların puanlarına göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak, babalarının eğitim düzeyi daha düşük grubun çekingen kişilik inanç puanları baba eğitim düzeyi yüksek olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

3.4. Araştırma Değişkenleri Arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon

Tekniği Sonuçları

Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği (GDAÖÖ) toplam puanı ve alt boyutları ile Ebeveynleşme Envanteri (EE) alt boyutları, Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form (KİÖ-KF) alt boyutları ve Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) toplam puan ve alt boyutları arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo 3.4. Araştırmada Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1. GDAÖÖ-Öğün	-	.42**	.21**	.32**	.25**	.19**	.58**	.11	.19**	.03	.18**	.21**	.18**	.19**	.08	.19**	.20**	-.26**	.22**	.17**	.14*	.22**	-.02	.19**	.24**
2. GDAÖÖ-Finans		-	.25**	.21**	.22**	.26**	.52**	.25**	.33**	.18**	.29**	.28**	.31**	.14*	.30**	.32**	.07	-.27**	.19**	.14*	.11	.33**	.13*	.22**	.28**
3. GDAÖÖ-BFDD			-	.51**	.07	.34**	.71**	.12*	.09	.14*	.03	.05	.13*	.14*	.08	.16**	-.11	-.53**	-.05	.07	.01	.09	.01	.09	.07
4. GDAÖÖ-AFDD				-	.27**	.20**	.72**	.05	.09	.10	.12*	.11	.17**	.09	.08	.11	-.07	-.48**	.06	.11	.03	.07	.15**	.08	.06
5. GDAÖÖ-ADİS					-	.56**	.58**	.14*	.22**	.12*	.22**	.21**	.22**	.01	.14*	.22**	.19**	-.21**	.18**	.09	.14*	.27**	.05	.21**	.23**
6. GDAÖÖ-BDİS						-	.64**	.19**	.29**	.17**	.18**	.17**	.25**	.02	.13*	.30**	.13*	-.31**	.09	.07	.17**	.28**	.07	.24**	.24**
7. GDAÖÖ-Top							-	.20**	.28**	.19**	.23**	.24**	.31**	.16**	.19**	.31**	.07	-.57**	.15	.16**	.13*	.29**	-.01	.24**	.26**
8. KiÖ-KF-Çekingen KB								-	.58**	.57**	.55**	.52**	.51**	.42**	.55**	.63**	.15*	-.15**	.25**	-.00	.26**	.48**	.29**	.38**	.35**
9. KiÖ-KF-Bağımlı KB									-	.51**	.61**	.49**	.74**	.24**	.53**	.85**	.09	-.21**	.14*	.07	.22**	.47**	.19**	.48**	.38**
10. KiÖ-KF-Obsesif Kompulsif KB										-	.56**	.58**	.52**	.40**	.54**	.50**	.13*	-.09	.13*	-.10	.15*	.32**	.22**	.27**	.17**
11. KiÖ-KF-Antisosyal KB											-	.69**	.67**	.48**	.69**	.64**	.12*	-.14*	.24**	-.01	.21**	.49**	.24**	.47**	.34**
12. KiÖ-KF-Narsistik KB												-	.66**	.47**	.54**	.51**	.25**	-.08	.30**	.02	.24**	.43**	.14*	.39**	.33**
13. KiÖ-KF-Histriyonik KB													-	.31**	.54**	.67**	.16**	-.20**	.17**	.10	.23**	.41**	.10	.45**	.35**
14. KiÖ-KF-Şizoid KB														-	.44**	.33**	.13*	-.11	.17**	-.17**	.11	.32**	.03	.25**	.11

Tablo 3.4. (Devamı) Araştırmada Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
15. KIÖ-KF-Paranoid KB																-	.65**	.10	-.21**	.20**	.05	.25**	.52**	.28**	.41**	.39**
16. KIÖ-KF-Borderline KB																-	.15*	-.22**	.24**	.09	.27**	.55**	.22**	.48**	.45**	
17. EE-EOE																	-	.06	.57**	.01	.15**	.15*	.08	.02	.13*	
18. EE-AYU																		-	-.05	-.27**	-.07	-.16**	.12	-.16	-.21**	
19. EE-KOE																			-	.12*	.17**	.26**	.05	.11	.24**	
20. KOÖ-KK																				-	.29**	.06	-.08	.06	.64**	
21. KOÖ-Şİ																					-	.40**	.30**	.38**	.75**	
22. KOÖ-ÇA																						-	.41**	.58**	.67**	
23. KOÖ-K																							-	.23**	.39**	
24. KOÖ-AODİ																								-	.57**	
25. KOÖ-Top																									-	

* $p < .05$, ** $p < .01$, GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, BFDD: Baba Fiziksel/Duygusal Doyum, AFDD: Anne Fiziksel/Duygusal Doyum, ADİS: Anne Disiplin, BDİS: Baba Disiplin, KIÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, EE: Ebeveynleşme Envanteri, EOE: Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme, AYU: Algılanan Yarar/Uyum, KOE: Kardeş Odaklı Ebeveynleşme, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, KK: Kişisel Kontrol, Şİ: Şansa İnanma, ÇA: Çabalamanın Anlamsızlığı, K: Kadercilik, AODİ: Adil Olmayan Dünya İnancı, Top: Toplam

Pearson momentler çarpımı analizi sonuçlarına göre, GDAÖÖ alt boyutlarından öğünlere dair öngörülemezliklerin bağımlı ($r = .19, p < .01$), antisosyal ($r = .18, p < .01$), narsistik ($r = .21, p < .01$), histriyonik ($r = .18, p < .01$), şizoid ($r = .19, p < .01$) ve borderline ($r = .19, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; finansal öngörülemezliklerin çekingen ($r = .25, p < .01$), bağımlı ($r = .33, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .18, p < .01$), antisosyal ($r = .29, p < .01$), narsistik ($r = .28, p < .01$), histriyonik ($r = .31, p < .01$), şizoid ($r = .14, p < .05$), paranoid ($r = .30, p < .01$) ve borderline ($r = .32, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; baba fiziksel/duygusal doyum öngörülemezliklerin çekingen ($r = .12, p < .05$), obsesif-kompulsif ($r = .14, p < .05$), histriyonik ($r = .13, p < .05$), şizoid ($r = .14, p < .05$) ve borderline ($r = .16, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; anne fiziksel/duygusal doyum öngörülemezliklerin antisosyal ($r = .12, p < .05$) ve histriyonik ($r = .17, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; anne kaynaklı disiplin öngörülemezliklerin çekingen ($r = .14, p < .05$), bağımlı ($r = .22, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .12, p < .05$), antisosyal ($r = .22, p < .01$), narsistik ($r = .21, p < .01$), histriyonik ($r = .22, p < .01$), paranoid ($r = .14, p < .05$) ve borderline ($r = .22, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; baba kaynaklı disiplin öngörülemezliklerin çekingen ($r = .19, p < .01$), bağımlı ($r = .29, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .17, p < .01$), antisosyal ($r = .18, p < .01$), narsistik ($r = .17, p < .01$), histriyonik ($r = .25, p < .01$), paranoid ($r = .13, p < .05$) ve borderline ($r = .30, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; GDAÖÖ toplam puanının çekingen ($r = .20, p < .01$), bağımlı ($r = .28, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .19, p < .01$), antisosyal ($r = .23, p < .01$), narsistik ($r = .24, p < .01$), histriyonik ($r = .31, p < .01$), şizoid ($r = .16, p < .01$), paranoid ($r = .19, p < .01$) ve borderline ($r = .31, p < .01$) kişilik inançlarının hepsi ile sırasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bulgular, kişilerin büyüdüğü ailedeki öngörülemezliklere ilişkin algıları yükseldikçe belli kişilik bozukluklarına özgü inanç puanlarının da arttığını işaret etmektedir.

EE alt boyutlarından ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin çekingen ($r = .15, p < .05$), obsesif-kompulsif ($r = .13, p < .05$), antisosyal ($r = .12, p < .05$), narsistik ($r = .25, p < .01$), histriyonik ($r = .16, p < .01$), şizoid ($r = .13, p < .05$) ve borderline ($r = .15, p < .05$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; algılanan yarar/uyumun çekingen ($r = -.15, p < .01$), bağımlı ($r = -.21, p < .01$), antisosyal ($r = -.14, p < .05$), histriyonik ($r = -.20, p < .01$), paranoid ($r = -.21, p < .01$) ve borderline ($r = -.22, p < .01$) kişilik inançları ile negatif yönde ilişkili; kardeş odaklı ebeveynleşmenin çekingen ($r = .20, p < .01$), bağımlı ($r = .28, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .19, p < .01$), antisosyal ($r = .23, p < .01$), narsistik ($r = .24, p < .01$), histriyonik ($r = .31, p < .01$), şizoid ($r = .16, p < .01$), paranoid ($r = .19, p < .01$) ve borderline ($r = .31, p < .01$) kişilik inançlarının hepsi ile sırasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bulgular, kişilerin büyüdüğü ailede ebeveyn odaklı ve kardeş odaklı ebeveynleşme algıları yükseldikçe belli kişilik bozukluklarına ait inanç puanlarının arttığını ve kişilerin büyüdüğü ailede ebeveynleşmeden algıladığı yarar yükseldikçe belli kişilik bozukluklarına ait inanç puanlarının azaldığını işaret etmektedir.

KOÖ alt boyutlarından kişisel kontrolün şizoid ($r = -.17, p < .05$) kişilik inançları ile negatif yönde ilişkili olduğu; şansa inanmanın çekingen ($r = .26, p < .01$), bağımlı ($r = .22, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .15, p < .05$), antisosyal ($r = .21, p < .01$), narsistik ($r = .24, p < .01$), histriyonik ($r = .23, p < .01$), paranoid ($r = .25, p < .01$) ve borderline ($r = .27, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili; çabalamanın anlamsızlığının çekingen ($r = .48, p < .01$), bağımlı ($r = .47, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .32, p < .01$), antisosyal ($r = .49, p < .01$), narsistik ($r = .43, p < .01$), histriyonik ($r = .41, p < .01$), şizoid ($r = .32, p < .01$), paranoid ($r = .52, p < .01$) ve borderline ($r = .55, p < .01$) kişilik inançlarının hepsi ile sırasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu; kaderciliğin çekingen ($r = .29, p < .01$), bağımlı ($r = .19, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .22, p < .01$), antisosyal ($r = .24, p < .01$), narsistik ($r = .14, p < .05$), paranoid ($r = .28, p < .01$) ve borderline ($r = .22, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu;

adil olmayan dünya inancının çekingen ($r = .38, p < .01$), bağımlı ($r = .48, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .27, p < .01$), antisosyal ($r = .47, p < .01$), narsistik ($r = .39, p < .01$), histriyonik ($r = .45, p < .01$), şizoid ($r = .25, p < .01$), paranoid ($r = .41, p < .01$) ve borderline ($r = .48, p < .01$) kişilik inançlarının hepsi ile sırasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu; KOÖ toplam puanı ile çekingen ($r = .35, p < .01$), bağımlı ($r = .38, p < .01$), obsesif-kompulsif ($r = .17, p < .01$), antisosyal ($r = .34, p < .01$), narsistik ($r = .33, p < .01$), paranoid ($r = .39, p < .01$) ve borderline ($r = .45, p < .01$) kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bulgular, kişilerin dış kontrol odağı inançları yükseldikçe belli kişilik bozukluklarına ait inanç puanlarının da arttığını işaret etmektedir.

Son olarak, GDAÖÖ ile EE arasındaki korelasyonların $r = -.57$ ile $r = .22$ arasında değiştiği bulunmuştur. GDAÖÖ ile KOÖ arasındaki korelasyon katsayıları $r = .13$ ile $r = .33$ arasındadır. EE ile KOÖ'nün korelasyon katsayılarının $r = -.27$ ile $r = .27$ arasında olduğu saptanmıştır.

3.5. Aile Öngörülemezliği, Ebeveynleşme ve Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide

Kontrol Odağının Aracı Rolünün İncelenmesi

Aile öngörülemezliği, ebeveynleşme altboyutları (“ebeveyn odaklı ebeveynleşme”, “ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum” ve “kardeş odaklı ebeveynleşme”) ile kişilik inançları alt boyutları (“çekingen KB”, “bağımlı KB”, “obsesif-kompulsif KB”, “antisosyal KB”, “narsistik KB”, “histriyonik KB”, “şizoid KB”, “paranoid KB” ve “borderline KB” inançları) arasındaki ilişkide kontrol odağı inançlarının aracı rolünü incelemek için Baron ve Kenny’nin (1986) ölçütlerinden yararlanılmıştır. Buna göre:

1. Yordayıcı değişkenler ve yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Aracı değişken ve yordayıcı değişkenler arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.

4. Aracı değişken ile yordayıcı değişkenler eş zamanlı olarak regresyon analizine girildiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki var olan anlamlı ilişki anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyi azalmalıdır.

Bu bilgiler ışığında, ilk üç ölçütün araştırma değişkenleri tarafından karşılanıp karşılanmadığının anlaşılması için Aile Öngörülemeslikleri toplam puanından, Ebeveynleşme Envanteri alt boyutlarından (“ebeveyn odaklı ebeveynleşme”, “ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum” ve “kardeş odaklı ebeveynleşme”) ve Kişilik İnançları Ölçeği alt boyutlarından (“çekingen KB”, “bağımlı KB”, “obsesif-kompulsif KB”, “antisosyal KB”, “narsisistik KB”, “histriyonik KB”, “şizoid KB”, “paranoid KB” ve “borderline KB” inançları) elde edilen puanlar ve Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı arasındaki Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonuçları incelenmiştir. Aktarılan ölçütleri karşılayan değişkenler arasında Korelasyon analizi sonuçlarından .20’nin üzerinde korelasyon katsayısı değeri olanlar Hiyerarşik Adımsal Çoklu Doğrusal Regresyon ve Doğrusal Medyatör Regresyon Analizleri yürütülmüştür.

3.5.1. Aile öngörülemezliklerinin kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular.

Aşağıdaki tabloda aile öngörülemezliği ile kişilik inançları alt boyutları arasındaki ilişkide kontrol odağı inancının aracılık analizi yürütüleceği belirtilmiştir.

Tablo 3.5. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri

Yordayıcı Değişkenler	Aracı Değişken	Yordanan Değişken
GDAÖÖ-Top	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Çekingen KB KİÖ-KF-Bağımlı KB KİÖ-KF-Antisosyal KB KİÖ-KF-Narsistik KB KİÖ-KF-Histriyonik KB

GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB:Kişilik Bozukluğu, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

GDAÖÖ-Top puanı ile kişilik inançları alt boyutları arasındaki ilişkide KOÖ-Top puanının aracı rolü Doğrusal Medyator Regresyon Analizi ile incelenmiştir.

İlk regresyon analizinde Baron ve Kenny'nin (1986) üçüncü ölçütünün karşılanıp karşılanmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle, KOÖ-Top puanı yordanan değişken olarak hesaplanmıştır. Daha sonra analize GDAÖÖ-Top puanı dahil edilmiştir. Bu sonuçlara göre ikinci aşamada katılımcıların GDAÖÖ-Top puanı KOÖ-Top puanını anlamlı derece yordamıştır ($R^2 = .07$, $F_{(1-280)} = 19.45$, $p < .01$). Bundan dolayı, GDAÖÖ-Top puanı hem çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik inançlarını hem de KOÖ-Top puanını anlamlı düzeyde karşılaması sebebiyle aracı değişken analizi için uygulanması gereken üçüncü ölçütü gerçekleştirmiştir.

Tablo 3.6. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları

1.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KOÖ-Top	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	GDAÖÖ-Top	.26**	4.41	281	19.45	.06
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Çekingen KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	GDAÖÖ-Top	.20**	3.42	281	11.68	.04
Aşama 2						
	GDAÖÖ-Top	.12*	2.06	281	21.78	.13
	KOÖ-Top	.32**	5.54			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Bağımlı KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	GDAÖÖ-Top	.29**	4.89	281	23.92	.08
Aşama 2						
	GDAÖÖ-Top	.20**	3.51	281	30.65	.18
	KOÖ-Top	.33**	5.54			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Antisosyal KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	GDAÖÖ-Top	.23**	3.98	281	15.83	.05
Aşama 2						
	GDAÖÖ-Top	.15*	2.68	281	22.69	.14
	KOÖ-Top	.30**	5.29			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Narsistik KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	GDAÖÖ-Top	.24**	4.05	281	16.41	.06
Aşama 2						
	GDAÖÖ-Top	.16*	2.81	281	21.36	.13
	KOÖ-Top	.29**	4.99			

2.Regresyon Analizi

Yordayan Faktörler	Yordanan: KIÖ-KF-Histriyonik KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1	GDAÖÖ-Top	.31**	5.37	281	28.83	.09
Aşama 2	GDAÖÖ-Top	.23**	4.10	281	29.39	.17
	KOÖ-Top	.29**	5.22			

* $p < .05$, ** $p < .01$, GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, KIÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği- Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

Çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik inanç puanlarından her biri ikinci regresyon analizinde yordanan değişken olarak ayrı ayrı analize sokulmuştur. Daha sonra GDAÖÖ-Top puanı bu analizlere dahil edilmiştir. İkinci aşamada ise modellere KOÖ-Top puanı eklenmiştir. Bulgular Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Bulgular, GDAÖÖ-Top puanının çekingen kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %4’ünü açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .04$, $F_{(1-280)} = 11.68$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %13’e yükseltmiştir ($R^2 = .13$, $F_{(2-279)} = 21.78$, $p < .01$). Tablo 3.6. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle GDAÖÖ-Top puanının beta değeri .20’den ($p < .01$) anlamlılığı .12’ye ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 2.93$ ($p < .01$) değerine göre GDAÖÖ-Top puanının çekingen kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular, GDAÖÖ-Top puanının bağımlı kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %8’ini açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .08$, $F_{(1-280)} = 23.92$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %18’e yükseltmiştir ($R^2 = .18$, $F_{(2-279)} = 30.65$, $p < .01$). Tablo 3.6. incelendiğinde ikinci aşamada

denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle GDAÖÖ-Top puanının beta değeri .29'dan ($p < .01$) anlamlılığı .20'ye ($p < .01$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.19$ ($p < .01$) değerine göre GDAÖÖ-Top puanının bağımlı kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

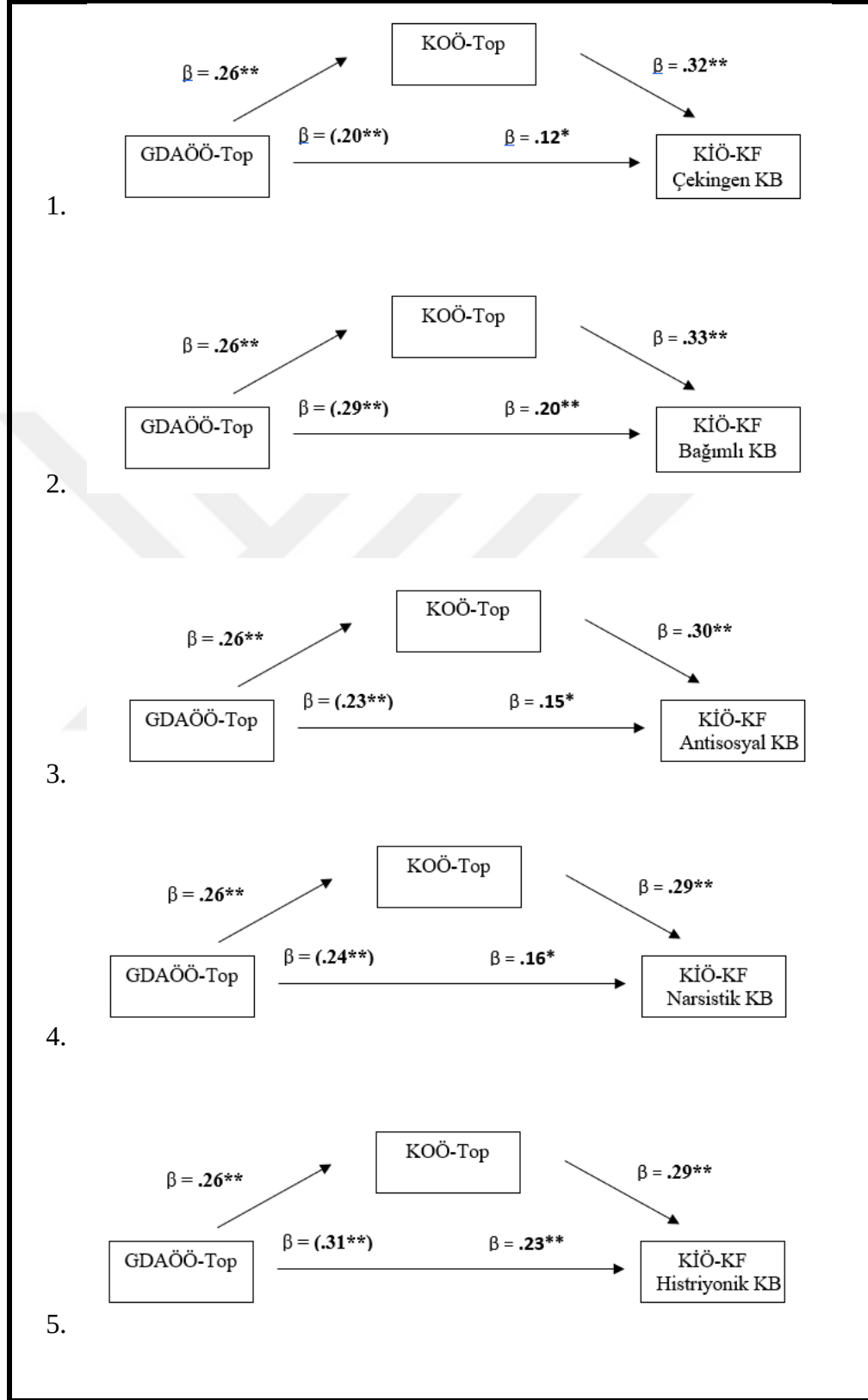
Bulgular GDAÖÖ-Top puanının antisosyal kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %5'ini açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .05$, $F_{(1-280)} = 15.83$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %14'e yükseltmiştir ($R^2 = .14$, $F_{(2-279)} = 22.69$, $p < .01$). Tablo 3.6. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle GDAÖÖ-Top puanının beta değeri .23'ten ($p < .01$) anlamlılığı .15'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.05$ ($p < .01$) değerine göre GDAÖÖ-Top puanının antisosyal kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular GDAÖÖ-Top puanının narsistik kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %6'sını açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .06$, $F_{(1-280)} = 16.41$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %13'e yükseltmiştir ($R^2 = .13$, $F_{(2-279)} = 21.36$, $p < .01$). Tablo 3.6. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle GDAÖÖ-Top puanının beta değeri .24'ten ($p < .01$) anlamlılığı .16'ya ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 2.88$ ($p < .01$) değerine göre GDAÖÖ-Top puanının narsistik kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular GDAÖÖ-Top puanının histriyonik kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %9'unu açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .09$, $F(1-280) = 28.83$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %17'ye yükseltmiştir ($R^2 = .23$, $F(2-279) = 29.39$, $p < .01$). Tablo 3.6. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle GDAÖÖ-Top puanının beta değeri .23'ten ($p < .01$) anlamlılığı .29'a ($p < .01$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.05$ ($p < .01$) değerine göre GDAÖÖ-Top puanının histriyonik kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Elde edilen analizler KOÖ-Top puanının, GDAÖÖ-Top puanı ve çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluğu inançları puanı arasında kısmi aracı role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yordanan değişkenlerin yordayıcı ve aracı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 3.1. Yordayıcı Değişken (Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği toplam puanı) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnancı) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları

$^{**}p < .001$, $^*p < .01$

3.5.2. Ebeveynleşmenin kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular.

3.5.2.1. Kardeş odaklı ebeveynleşmenin kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular.

Aşağıdaki tabloda kardeş odaklı ebeveynleşme ile kişilik inançları alt boyutları arasındaki ilişkide kontrol odağı inancının aracılık analizi yürütüleceği belirtilmiştir.

Tablo 3.7. Kardeş Odaklı Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri

Yordayıcı Değişkenler	Aracı Değişken	Yordanan Değişken
EE-KOE	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Çekingen KB KİÖ-KF-Antisosyal KB KİÖ-KF-Narsistik KB KİÖ-KF-Borderline KB

KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, EE: Ebeveynleşme Envanteri, KOE: Kardeş Odaklı Ebeveynleşme, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

EE-KOE puanı ile kişilik inançları alt boyutları arasındaki ilişkide KOÖ-Top puanının aracı rolü Doğrusal Medyator Regresyon Analizi ile incelenmiştir.

İlk regresyon analizinde Baron ve Kenny'nin (1986) üçüncü ölçütünün karşılanıp karşılanmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle, KOÖ-Top puanı yordanan değişken olarak hesaplanmıştır. Daha sonra analize EE-KOE puanı dahil edilmiştir. Bu sonuçlara göre ikinci aşamada katılımcıların EE-KOE puanı KOÖ-Top puanını anlamlı derece yordamıştır ($R^2 = .06$, $F(1,280) = 16.69$, $p < .01$). Bundan dolayı EE-KOE puanı hem çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik inançlarını hem de KOÖ-Top puanını anlamlı düzeyde karşılaması sebebiyle aracı değişken analizi için uygulanması gereken üçüncü ölçütü gerçekleştirmiştir.

Tablo 3.8. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları

1.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KOÖ-Top	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	EE-KOE	.24**	4.09	281	16.69	.06
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KIÖ-KF-Çekingen KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	EE-KOE	.25**	4.26	281	18.13	.06
Aşama 2						
	EE-KOE	.17**	3.06	281	24.67	.15
	KOÖ-Top	.31**	5.42			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KIÖ-KF-Antisosyal KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	EE-KOE	.24**	4.11	281	16.85	.06
Aşama 2						
	EE-KOE	.17**	2.92	281	23.43	.14
	KOÖ-Top	.30**	5.33			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KIÖ-KF-Narsistik KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	EE-KOE	.30**	5.21	281	27.12	.09
Aşama 2						
	EE-KOE	.23**	4.11	281	26.40	.16
	KOÖ-Top	.27**	4.85			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KIÖ-KF-Borderline KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R ²
Aşama 1						
	EE-KOE	.24**	4.16	281	17.32	.06

Aşama 2

EE-KOE	.14*	4.11	281	38.92	.22
KOÖ-Top	.41**	4.85			

* $p < .05$, ** $p < .01$, EE-KOE: Ebeveynleşme Envanteri- Kardeş Odaklı Ebeveynleşme, KIÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği- Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

Çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik inanç puanlarından her biri ikinci regresyon analizinde yordanan değişken olarak ayrı ayrı analize sokulmuştur. Daha sonra EE-KOE puanları analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada ise modele KOÖ-Top puanı eklenmiştir. Bulgular Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Bulgular EE-KOE puanının çekingen kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %6’sını açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .06$, $F_{(1-280)} = 18.13$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %15’e yükseltmiştir ($R^2 = .31$, $F_{(2-279)} = 24.67$, $p < .01$). Tablo 3.8. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-KOE puanının beta değeri .25’ten ($p < .01$) anlamlılığı .17’ye ($p < .01$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.05$ ($p < .01$) değerine göre EE-KOE puanının çekingen kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular EE-KOE puanının antisosyal kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %6’sını açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .06$, $F_{(1-280)} = 23.43$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %14’e yükseltmiştir ($R^2 = .14$, $F_{(2-279)} = 23.43$, $p < .01$). Tablo 3.8. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-KOE puanının beta değeri .24’ten ($p < .01$) anlamlılığı .17’ye ($p < .01$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.05$ ($p < .01$) değerine göre EE-KOE puanının antisosyal kişilik bozukluğu inançları puanına

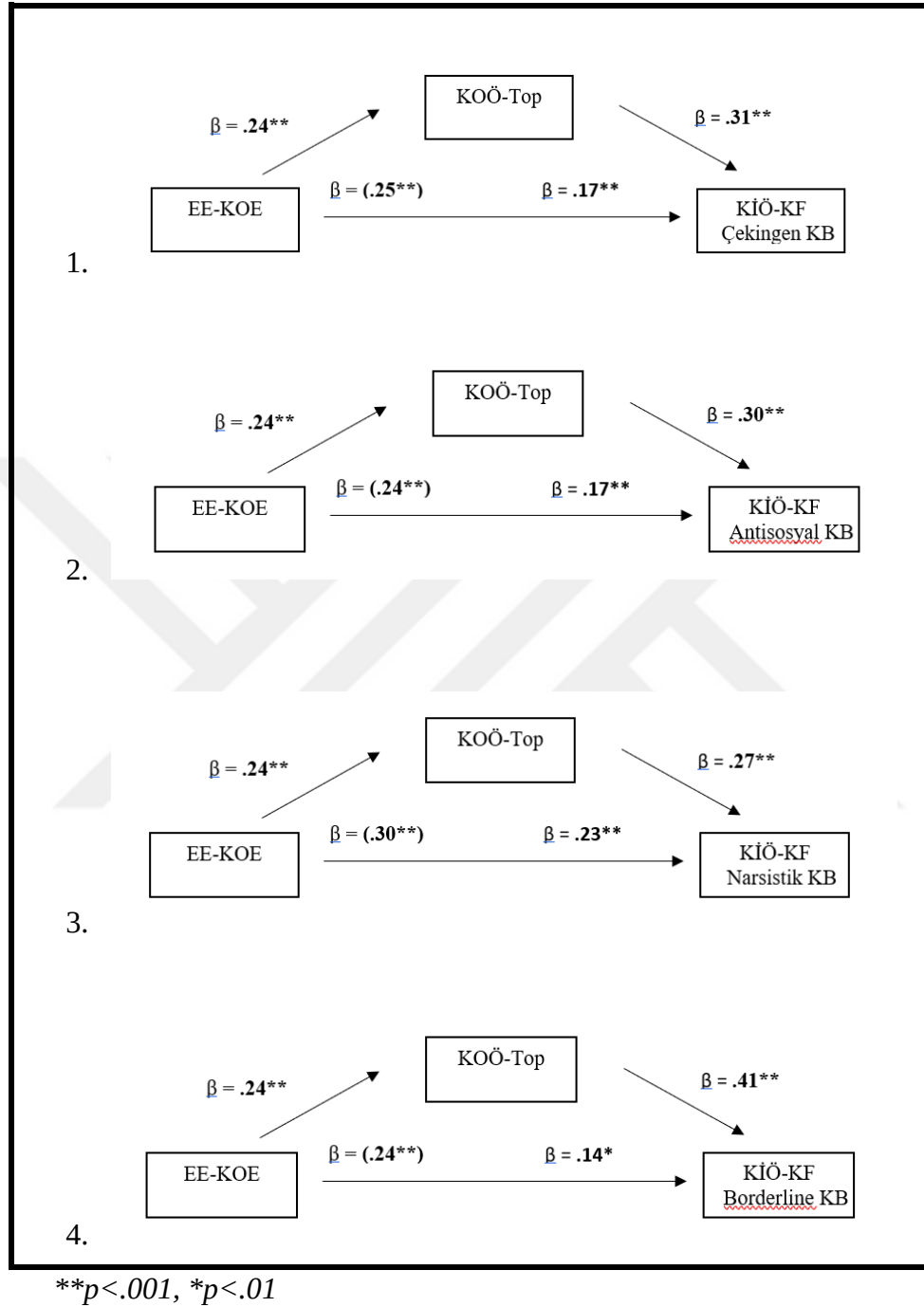
olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular EE-KOE puanının narsistik kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %9'unu açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .09$, $F_{(1-280)} = 27.12$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %16'ya yükseltmiştir ($R^2 = .16$, $F_{(2-279)} = 26.40$, $p < .01$). Tablo 3.8. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-KOE puanının beta değeri .30'dan ($p < .01$) anlamlılığı .23'e ($p < .01$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 2.88$ ($p < .01$) değerine göre EE-KOE puanının narsistik kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular EE-KOE puanının borderline kişilik bozukluğu inançları puanını anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %6'sını açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .06$, $F_{(1-280)} = 17.32$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %22'ye yükseltmiştir ($R^2 = .22$, $F_{(2-279)} = 38.92$, $p < .01$). Tablo 3.8. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-KOE puanının beta değeri .24'ten ($p < .01$) anlamlılığı .14'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = 3.49$ ($p < .01$) değerine göre EE-KOE puanının borderline kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Elde edilen analizler KOÖ-Top puanının, EE-KOE puanı ve çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik inanç puanları arasında kısmi aracı role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yordanan değişkenin yordayıcı ve aracı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.2'de verilmiştir.

Şekil 3.2. Yordayıcı Değişken (Kardeş Odaklı Ebeveynleşme) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnançları) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları

3.5.2.2. Ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyumun kişilik inançlarını yordamasında kontrol odağı inançlarının aracı rolüne ilişkin bulgular.

Aşağıdaki tabloda ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum ile kişilik inançları alt boyutları arasındaki ilişkide kontrol odağı inancının aracılık analizi yürütüleceği belirtilmiştir.

Tablo 3.9. Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum ile Kişilik İnançları Alt Boyutları Arasındaki İlişkide Yürütülecek Aracılık Analizleri

Yordayıcı Değişkenler	Aracı Değişken	Yordanan Değişken
EE-AYU	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Bağımlı KB KİÖ-KF-Histriyonik KB KİÖ-KF-Paranoid KB KİÖ-KF-Borderline KB

KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, EE: Ebeveynleşme Envanteri, AYU: Algılanan Yarar/Uyum, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

EE-AYU puanı ile kişilik inançları alt boyut puanları arasındaki ilişkide KOÖ-Top puanının aracı rolü Doğrusal Medyator Regresyon Analizi ile incelenmiştir.

İlk regresyon analizinde Baron ve Kenny'nin (1986) üçüncü ölçütünün karşılanıp karşılanmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle, KOÖ-Top puanı yordanan değişken olarak hesaplanmıştır. Daha sonra analize EE-AYU puanı dahil edilmiştir. Bu sonuçlara göre ikinci aşamada katılımcıların EE-AYU puanı KOÖ-Top puanını negatif yönde anlamlı derece yordamıştır ($R^2 = .04$, $F_{(1-280)} = 12.47$, $p < .01$). Bundan dolayı EE-KOE puanı hem bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik inançlarını hem de KOÖ-Top puanını anlamlı düzeyde karşılaması sebebiyle aracı değişken analizi için uygulanması gereken üçüncü ölçütü gerçekleştirmiştir.

Tablo 3.10. Kişilik İnançlarının Yordanmasında Kontrol Odağı İnançlarının Aracı Rolüne İlişkin Doğrusal Medyator Regresyon Analizi Sonuçları

1.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan: KOÖ-Top	β	t	df	F	Uyarlanmış R^2
Aşama 1						

	EE-AYU	-.21**	-3.53	281	12.47	.04
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Bağımlı KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R²
Aşama 1						
	EE-AYU	-.21**	-3.58	281	12.84	.04
Aşama 2						
	EE-AYU	-.14*	-2.44			
	KOÖ-Top	.35**	6.27	281	26.95	.16
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Histriyonik KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R²
Aşama 1						
	EE-AYU	-.20**	-3.44	281	11.82	.04
Aşama 2						
	EE-AYU	-.13*	-2.39	281	22.99	.14
	KOÖ-Top	.33**	5.73			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Paranoid KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R²
Aşama 1						
	EE-AYU	-.21**	-3.56	281	12.70	.04
Aşama 2						
	EE-AYU	-.13*	-2.39	281	28.48	.17
	KOÖ-Top	.36**	6.51			
2.Regresyon Analizi						
Yordayan Faktörler	Yordanan:KİÖ-KF-Borderline KB	β	t	df	F	Uyarlanmış R²
Aşama 1						
	EE-AYU	-.22**	-3.74	281	14.02	.05
Aşama 2						
	EE-AYU	-.13*	-2.43	281	38.28	.22
	KOÖ-Top	.42**	7.72			

* $p < .05$, ** $p < .01$, EE-AYU: Ebeveynleşme Envanteri- Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum, KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği- Kısa Form, KB: Kişilik Bozukluğu, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

Çekingen, bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik inanç puanlarından her biri ikinci regresyon analizinde yordanan değişken olarak ayrı ayrı analize sokulmuştur. Daha sonra EE-AYU puanları analize dahil edilmiştir. İkinci aşamada ise modele KOÖ-Top puanı eklenmiştir. Bulgular Tablo 3.10'da gösterilmiştir.

Bulgular EE-AYU puanının bağımlı kişilik bozukluğu inançları puanını negatif yönde anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %4'ünü açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .04$, $F_{(1-280)} = 12.84$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %16'ya yükseltmiştir ($R^2 = .16$, $F_{(2-279)} = 26.95$, $p < .01$). Tablo 3.10. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-AYU puanının beta değeri $-.21$ 'den ($p < .01$) anlamlılığı $-.14$ 'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = -2.88$ ($p < .01$) değerine göre EE-AYU puanının bağımlı kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular EE-AYU puanının histriyonik kişilik bozukluğu inançları puanını negatif yönde anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %4'ünü açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .04$, $F_{(1-280)} = 11.82$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %14'e yükseltmiştir ($R^2 = .14$, $F_{(2-279)} = 22.99$, $p < .01$). Tablo 3.10. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-AYU puanının beta değeri $-.20$ 'den ($p < .01$) anlamlılığı $-.13$ 'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = -2.88$ ($p < .01$) değerine göre EE-AYU puanının histriyonik kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

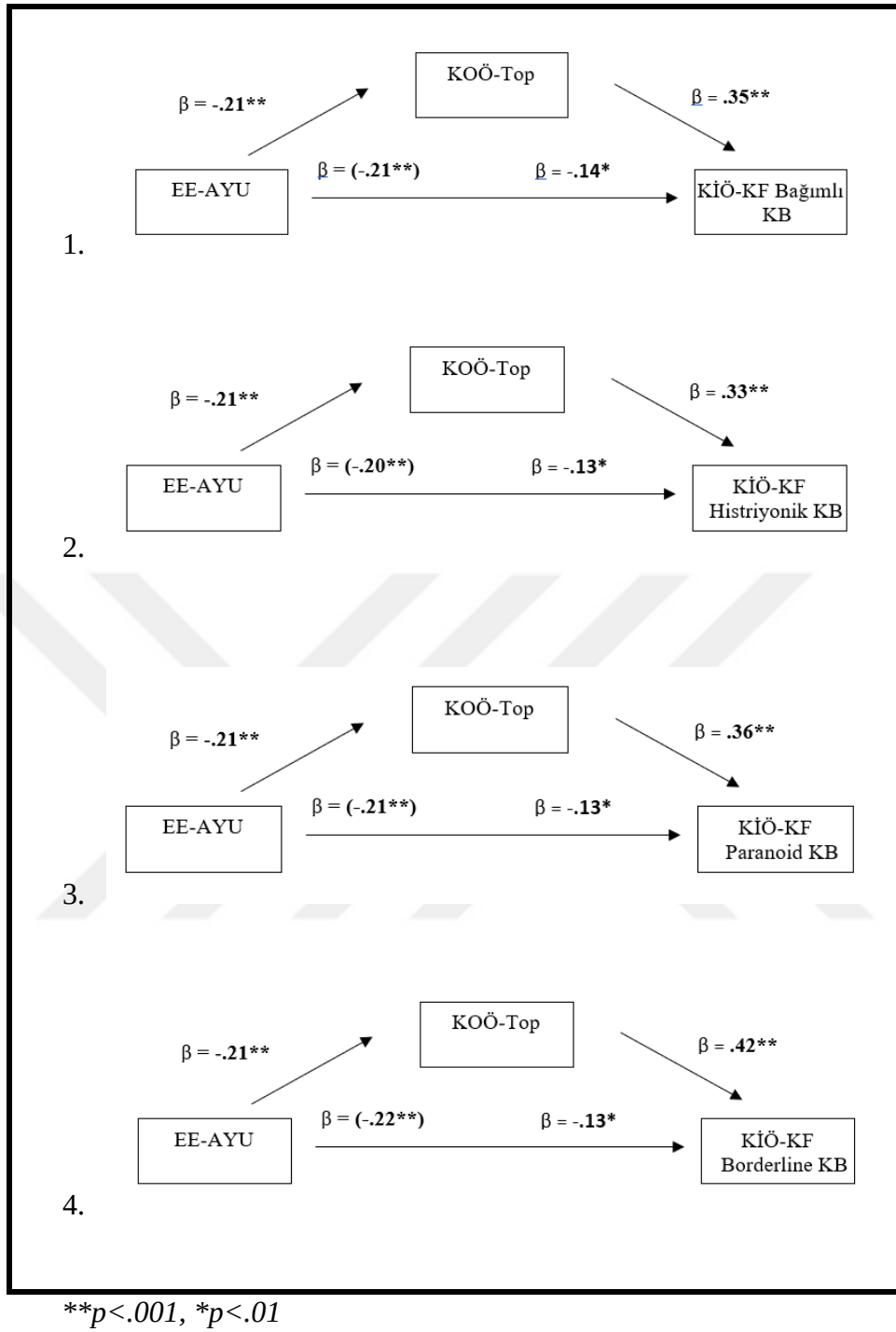
Bulgular EE-AYU puanının paranoid kişilik bozukluğu inançları puanını negatif yönde anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %4'ünü açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .04$, $F_{(1-280)}$

= 12.70, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %17'ye yükseltmiştir ($R^2 = .17$, $F_{(2-279)} = 28.48$, $p < .01$). Tablo 3.10. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-AYU puanının beta değeri -.21'den ($p < .01$) anlamlılığı -.13'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = -3.10$ ($p < .01$) değerine göre EE-AYU puanının paranoid kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Bulgular EE-AYU puanının borderline kişilik bozukluğu inançları puanını negatif yönde anlamlı düzeyde yordayarak varyansın %5'ini açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .05$, $F_{(1-280)} = 14.02$, $p < .01$). İkinci ve son aşamada ise KOÖ-Top puanı eklenmesiyle açıklanan varyansı %22'ye yükseltmiştir ($R^2 = .22$, $F_{(2-279)} = 38.28$, $p < .01$). Tablo 3.10. incelendiğinde ikinci aşamada denkleme KOÖ-Top puanının eklenmesiyle EE-AYU puanının beta değeri -.22'den ($p < .01$) anlamlılığı -.13'e ($p < .05$) gerilemiştir. Bu anlamlılık sobel testi ile değerlendirilmiştir. Sobel $z = -3.10$ ($p < .01$) değerine göre EE-AYU puanının borderline kişilik bozukluğu inançları puanına olan etkisi KOÖ-Top puanının denkleme eklenmesi beraberinde anlamlı düzeyde azalma göstermiştir.

Elde edilen analizler KOÖ-Top puanının, EE-AYU puanı ve bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik inanç puanları arasında kısmi aracı role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yordanan değişkenin yordayıcı ve aracı değişkenle olan ilişkisi ve ilgili beta katsayıları Şekil 3.3'te verilmiştir.

Şekil 3.3. Yordayıcı Değişken (Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar/Uyum) ve Aracı Değişkenin (Kontrol Odağı Ölçeği toplam puanı) Yordanan Değişken (Kişilik İnançları) ile İlişkisi ve Beta Katsayıları

Analiz sonuçlarına göre yordanan değişkenin yordayıcı ve aracı değişkenle olan ilişkisi Tablo 3.15'te ifade edilerek değişkenlerin kısmi aracılık rolleri hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.11. Aile Öngörülemezlikleri ve Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Yürütülen Aracılık Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	Aracı Değişken	Yordanan Değişken
GDAÖÖ-Top	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Çekingen KB KİÖ-KF-Bağımlı KB KİÖ-KF-Antisosyal KB KİÖ-KF-Narsistik KB KİÖ-KF-Histriyonik KB
EE-KOE	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Çekingen KB KİÖ-KF-Antisosyal KB KİÖ-KF-Narsistik KB KİÖ-KF-Borderline KB
EE-AYU	KOÖ-Top	KİÖ-KF-Bağımlı KB KİÖ-KF-Histriyonik KB KİÖ-KF-Paranoid KB KİÖ-KF-Borderline KB

GDAÖÖ: Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, KİÖ-KF: Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form, KB:Kişilik Bozukluğu, EE: Ebeveynleşme Envanteri, KOE: Kardeş Odaklı Ebeveynleşme, AYU: Algılanan Yarar/Uyum, KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği, Top: Toplam

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı geçmişe dönük aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşme ile kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlar arasındaki ilişkide kontrol odağı inançlarının aracı rolünü araştırmaktır. Literatürde, genç yetişkinlerde kişilik bozukluklarının araştırıldığı çalışmalar yer alsa da ailesel faktörlerin kişilik bozukluğu tanısı almamış kişilerle çalışıldığı araştırmalar sınırlılık göstermektedir.

Aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşme kişinin içine doğduğu andan beri bir parçası olduğu ailede deneyimlenmeye başlamaktadır. Bu sebeple erken yaşlardan itibaren bireylerin psikolojik gelişimleri için sorun yaratabilecek ve ileride patolojilere yol açabilecek kavramlar olarak ele alınmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi aile öngörülemezliği ve ebeveynleşme gibi ailesel faktörlerin kişilik bozuklukları ile ilişkisini araştıran birçok görgül çalışma bulunmaktadır. Ailesel faktörlerin kişilik bozukluklarının gelişimindeki önemi daha önce yapılan çalışmalarda gösterilirken bu çalışma, yine erken dönemlerden itibaren aile ortamında şekillenmeye başlayan kontrol odağı inançlarının önemini de açığa çıkartır niteliktedir. Bu çalışma kapsamında, İstanbul ve İzmir illerinden, 20-40 yaş arası 305 kişiye ulaşılmış ancak formların eksik doldurulması ve yapılan uç değer analizleri dolayısıyla 282 katılımcı ile analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak, katılımcıların demografik özelliklerine göre kişilik inançlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Daha sonra, tüm değişkenler arası ilişkiler değerlendirilmiştir. Son olarak, çalışmanın nedensel hipotezini oluşturan tüm yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, ilk adımda katılımcıların aile öngörülemezlikleri ile kişilik inançları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracılık rolü, ikinci adımda ise ebeveynleşmenin kişilik inançları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracılık rolü incelenmiştir.

4.1 Katılımcıların Kişilik İnanç Ölçeği Alt Boyut Puanlarında Sosyodemografik Özelliklerinin Tartışılması

Araştırmanın örneklemini en az bir kardeşe sahip, bekar (%61.7) ve üniversite mezunu (%72.7) genç yetişkinlerden oluşmaktadır.

Çalışmada, katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, medeni durumu, eğitim düzeyi, kardeş sırası, ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve ebeveynlerinin birliktelik durumunun Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form (KİÖ-KF) alt boyut puanları üzerinde bir farklılaşmaya yol açıp açmadığı incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların yaş, gelir düzeyi, medeni durum, eğitim düzeyi, kardeş sırası ve ebeveyn birlikteliğine göre KİÖ-KF alt boyut puanlarının farklılaşmadığını göstermiştir.

Kişilik bozukluklarıyla ilgili literatürde cinsiyet değişkeni önemli bir role sahiptir (Hersen ve Thomas, 2006). Araştırmada, kişilik inanç alt boyut puanlarının kadın ve erkeklere göre farklılaşması Çok Değişkenli Varyans Analizi (Multivariate analysis of variance: MANOVA) ile incelenmiştir. Bulgular, erkeklerin kadınlara göre obsesif-kompulsif, antisosyal, narsistik, histriyonik, şizoid, paranoid ve borderline kişilik inanç puanlarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, kişilik bozukluklarının erkeklerde kadınlara göre daha fazla rastlandığına dair araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (Gökalp, 2002; Köroğlu ve Bayraktar, 2010; Şenyuva, 2007; Jackson ve Burgess, 2000; Trull ve ark., 2010).

Literatür incelendiğinde obsesif-kompulsif, antisosyal, paranoid, şizoid ve narsistik kişilik bozukluklarına erkeklerde daha sık rastlandığı görülmektedir (Adeloye ve ark., 2015; Campton ve ark., 2005; Coid ve ark., 2006; Huang ve ark., 2009; Moran, 1999; Torgersen ve ark., 2001; Trull ve ark., 2010). Kişilik bozukluklarında cinsiyetler arasındaki fark toplumsal cinsiyet rolleriyle açıklanmaktadır (Pehlivan, 2015; Rienzi ve Scrams 1991). Buna göre, antisosyal, narsistik, paranoid ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu belirtileri arasında gösterilen baskınlık, agresiflik ve uyumsuzluk özellikleri maskülenlik ile eşleştirilirken; histriyonik,

borderline gibi kişilik bozukluğu belirtileri arasında gösterilen çekicilik, uyumluluk ve duygusal olarak dengesizlik özellikleri feminenlik ile eşleştirilmektedir (Corbitt ve Widiger, 1995; Sprock ve ark., 1990). Ayrıca, kişilik bozukluklarının erkeklerde daha yaygın görünmesinin nedeni olarak erkeklerin sahip oldukları uyumsuz özelliklerin toplum içerisinde daha kabul edilebilir karşılanması gösterilmektedir (Morf ve Rhodewalt, 2001; Boysen ve ark., 2014). Kadınların ise toplum içinde bu uyumsuz özellikleri gizleme eğiliminde olmaları toplumsal stereotiplerle bağlantılı olarak yorumlanmaktadır. Öte yandan, histriyonik ve borderline kişilik bozukluğuyla yapılan bazı araştırmalar kadınlarda erkeklere oranla bu rahatsızlıkların daha yaygın olduğunu bildirirse de (Clarkin ve Posner, 2005; Sprock, 2000; Öztunç ve ark., 2015; Trull ve ark., 2010) bazı araştırmalarda kişilik bozukluklarının cinsiyet açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulguları elde edilmiştir (Ekselius ve ark., 2001; Lenzenweger ve ark., 2007). DSM kriterlerinin cinsiyet yanlılığı içeren maddelerinde zamanla yapılan geliştirmeler sayesinde cinsiyetler arası farka da yeni çalışmalarda daha az rastlanmaktadır (Hersen ve Thomas, 2006).

Genç yetişkinlerin kişilik bozuklukları geliştirmesi üzerinde ebeveynlerinin sosyokültürel özellikleri de etkilidir. Araştırmanın bulguları, kişilik inanç alt boyut puanlarının katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermiştir. Öte yandan, babalarının eğitim düzeylerinin KIÖ-KF alt boyut puanları üzerindeki etkisine bakıldığında çekingen kişilik inanç puanlarının babaları ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip katılımcılarda babaları lise ile üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip katılımcılara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, kişiliğe özgü işlevsel olmayan inançların ebeveynleri daha düşük eğitim seviyesine sahip kişilerde ebeveynleri daha yüksek eğitim seviyesine sahip olanlara göre daha fazla rastlandığına dair Akyunus-İnce (2012)'nin araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyi ve kişilik inançları arasındaki ilişkide annelerin eğitim düzeyi ile katılımcıların kişilik inançları

arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Diğer taraftan, babaları daha düşük eğitim düzeyine sahip katılımcıların genel kişilik bozukluklarına ait işlevsel olmayan inançlarını daha fazla bildiklerini gösterilmiştir. Bulgular, kişilerin babalarının eğitim düzeyinin düşük olması ile yetersiz ebeveynlik becerileri arasında bir bağlantı olacağı ve bunun kişilik bozukluklarında rolü olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Kişilik bozuklarına etki eden faktörleri araştıran başka bir çalışmada ise ebeveynlerin eğitim düzeyi kontrol değişkeni olarak analizlere dahil edilmiştir (Johnson ve ark., 1999). Araştırma, çocuklukta yaşanan istismar ve ihmal geçmişinin genç yetişkinlerde kişilik bozuklukları için bir risk faktörü olup olmadığını incelemiştir. Bulgular ise, katılımcıların yaş, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin psikiyatrik bir rahatsızlığa sahip olması, kişinin istismar ve ihmal geçmişi gibi değişkenler kontrol edilerek A, B ve C kümeleri kişilik bozukluklarından yüksek puan alan katılımcıların çocuklukta fiziksel ve cinsel istismar veya ihmal geçmişine sahip bulunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, düşük ebeveyn eğitim düzeyine sahip katılımcıların kişilik bozukluğuna ait işlevsel olmayan inançlarının daha yüksek ebeveyn eğitim düzeyine sahip olanlara oranla daha fazla çıkması alanyazındaki araştırmalarla paralellik göstermektedir.

4.2. Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşme ile Kişilik İnançları Arasındaki

İlişkide Kontrol Odağının Aracı Rolünün Tartışılması

4.2.1. Yordayıcı, yordanan ve aracı değişkenlerinin ilişkilerine dair bulguların tartışılması.

Bu tez çalışmasında, çalışmanın ana hipotezi olan aile öngörülemezliklerinin ve ebeveynleşmenin kişilik inançlarına olan etkisinde kontrol odağının aracılık rolü ele alınmıştır. Çalışmanın nedensel hipotezlerinin test edilmesi ve kişilik inançları üzerindeki yordayıcı etkilerin anlaşılması için öncelikle tüm ilgili değişkenlerin birbiriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Bulgular, aile sistemlerindeki “öğünler”, “finansal”, “anne disiplini”, “baba

disiplin”, “anne fiziksel/duygusal doyum”, “baba fiziksel/duygusal doyum” konularındaki tutarsızlıklar toplam puanı ile kişilik bozukluklarına özgü inançların tüm alt boyutlarının pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu kişinin büyüdüğü aile içerisindeki öngörülemezlik puanları arttıkça kişiliğe ilişkin işlevsel olmayan inançların da arttığı anlamına gelmektedir.

Literatüre bakıldığında araştırma bulguları kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlar ile aile sistemlerindeki tutarsızlıkların araştırıldığı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Akat (2019)’ ın klinik olmayan örnekleme yaptığı çalışmaya göre, A kümesi kişilik (paranoid, şizoid ve şizotipal) inanç puanları arttıkça aile öngörülemezlikleri alt boyutlarından öğünler, anne fiziksel/duygusal doyum, anne disiplin ve baba disiplin alanlarındaki öngörülemezlikler artmaktadır. B kümesi kişilik (antisosyal, borderline, histriyonik ve narsistik) inanç puanları arttıkça aile öngörülemezlikleri alt boyutlarından öğünler, anne disiplin ve baba disiplin alanlarındaki öngörülemezlikler artmaktadır. Son olarak C kümesi kişilik (çekingen, bağımlı, pasif-agresif ve obsesif-kompulsif) inanç puanları arttıkça ise aile öngörülemezlikleri alt boyutlarından anne disiplin ve baba disiplin alanlarındaki öngörülemezliklerin arttığı gösterilmiştir. Aile öngörülemezlikleri ile kişilik bozukluklarına özgü inançlar arasındaki ilişkiye dair bulgularla paralellik gösteren başka bir çalışmada ise geç ergenlik dönemindeki katılımcıların aile öngörülemezliği deneyimleri ile bazı kişilik inançları ilişkili bulunmuştur (Kalkan, 2021). Dolayısıyla çocukluk döneminde kişinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının tutarlı bir şekilde karşılanmaması ileride kendisi, başkaları ve dünya ile ilgili işlevsel olmayan inançlar geliştirmesine neden olabilecektir (Hill ve ark., 1997).

Araştırmada, erken dönemde ebeveynleşme yaşantıları ile kişilik bozukluklarına özgü inançlar arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Bulgular, “ebeveyn odaklı ebeveynleşme” alt boyutu ile kişilik inançları alt boyutlarından çekingen, obsesif-kompulsif, antisosyal, narsistik, histriyonik, şizoid ve borderline kişilik bozukluklarına özgü inançlar arasında pozitif yönde

anlamli ilişkiye işaret etmektedir. “Kardeş odaklı ebeveynleşme” alt boyutu ile tüm kişilik inançları alt boyutları arasında pozitif yönde anlamli ilişki göstermiştir. “Ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum” alt boyutu ile kişilik inançları alt boyutlarından çekingen, bağımlı, antisosyal, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik inançları negatif yönde anlamli ilişki göstermiştir. Buna göre kişinin geçmişteki ebeveynleşme yaşantıları arttıkça kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlarında da artış olduğu görülmektedir. Öte yandan, kişi ebeveynleşme yaşantılarına dair daha olumlu algılara sahip oldukça yani ebeveynleşmeden algıladığı yarar ve uyum becerileri arttıkça kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlarında azalma gözlemlenmiştir.

Literatüre bakıldığında araştırma bulguları kişinin erken yaşlarda ebeveyn sorumlulukları üstlenmesi ile kişilik bozukluklarının araştırıldığı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Yetişkin ve çocuk arasındaki rol değişiminin kişinin borderline kişilik bozukluğu geliştirmesine sebebiyet verebileceğine dair yapılan vurgu dikkat çekicidir (Lyons-Rhut ve ark., 2015; Zanarini ve ark., 1997). Öte yandan, ebeveynleşme yaşantıları sonucu ebeveynlerinin ihtiyaçlarını gidermeye ve onların ideal çocuğu olmaya çabalayan kişilerin ileride mazoşistik ve narsistik kişilik özellikleri göstermeleri muhtemel bulunmuştur (Jones ve Wells, 1996; Magnavita, 2000). Jones ve Wells (1998) ebeveynleşmenin kişilik bozuklukları üzerindeki etkisini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla geçmiş ebeveynleşme deneyimleri ve bölme savunma mekanizması arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Ebeveynleşen çocukların ileride kendilerini endişe ve duygusal yaralanmalardan korumak amacıyla bölme savunmasını kullandıklarını gösteren araştırmacılar bu bulgunun kişilik patolojileri geliştirilmesinde etkili olabileceğini belirtmektedir. Sonuç olarak, ebeveynlerle rollerin değişmesi sonucunda ebeveynleşme yaşantılarının maruz kalmanın kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançların ortaya çıkmasıyla ilişkili olduğu söylenbilir.

Araştırmada, kontrol odağı ile kişilik inançları arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Bulgular, kişilik bozukluklarına özgü inançların en düşük düzeyde iç kontrol odağı inançlarını temsil eden “kişisel kontrol” alt boyutu ile anlamlı ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, kişilik bozukluklarına ait inançların dış kontrol odağı inançlarını temsil eden “şansa inanma”, “kadercilik”, “çabalamanın anlamsızlığı”, “adil olmayan dünya inancı” alt boyutları ve ölçekten alınan toplam puan ile orta düzeyde anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişisel kontrol alt boyut puanı arttıkça kişilik inançları alt boyutlarından yalnızca şizoid kişilik bozukluğu alt boyutunda azalmaya rastlanmıştır. Kadercilik alt boyut puanı arttıkça şizoid ve histriyonik kişilik bozuklukları hariç tüm kişilik bozukluğuna özgü inanç puanlarında artış görülmektedir. Şansa inanma alt boyut puanı arttıkça şizoid kişilik bozukluğu hariç diğer tüm kişilik bozukluğuna özgü inanç puanları artmaktadır. Çabalamanın anlamsızlığı ve adil olmayan dünya inancı alt boyut puanları arttıkça tüm kişilik bozukluğuna özgü inançlarda artış görülürken, kontrol odağı toplam puanı arttıkça şizoid kişilik bozukluğu hariç diğer tüm kişilik bozukluğuna özgü inançlar artmaktadır. Bu bulgu, kişilik bozukluğuna özgü işlevsel olmayan inançlara sahip katılımcıların eylemlerinin sonuçlarının dışsal faktörler tarafından belirlendiğine inandıkları anlamına gelmektedir.

Literatüre bakıldığında araştırma bulguları kişilerin durumlar üzerindeki kontrol algıları ile kişilik bozukluklarının araştırıldığı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Türkçapar ve arkadaşları (2002) antisosyal kişilik bozukluğu hastaları ve kontrol grubu ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, dış kontrol odağı inançlarının antisosyal kişilik bozukluğuna etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçları antisosyal kişilik bozukluğu tanımlı hastalarda dış kontrol odağı puanlarının kontrol grubuna göre daha yüksek çıktığını göstermektedir. Benzer şekilde Hope ve arkadaşları (2018), üniversite öğrencilerinde borderline kişilik özellikleri arttıkça dış kontrol odağı inançlarının arttığını bildirmişlerdir. Hükümlülerle yapılan bir araştırmada ise dış kontrol odağı inançları bağımlı, kaygılı, obsesif-kompulsif, paranoid, histriyonik ve borderline

kişilik bozuklukları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Ullrich ve Marneros, 2004). Araştırmanın bulgularında dış kontrol odağı inançlarının kişilik bozukluklarıyla pozitif yönde ilişkili bulunması davranışlarının sonuçlarının dış etkenler tarafından şekillendiğine inanan kişilerin karşılaştıkları olaylar karşısında daha düşük uyum sağlama becerisine sahip oldukları bilgisiyle de paralellik göstermektedir (Dağ, 2002).

Bu çalışmada, kişilik inanç ölçeği alt boyut puanlarının yordayıcılarını tespit etmek amacıyla aile öngörülemezliği toplam puanı ile Hiyerarşik Adımsal Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, aile öngörülemezliği toplam puanı çekingen kişilik bozukluğu inançları puanının %4'ünü, bağımlı kişilik bozukluğu inançlarının %8'ini, antisosyal kişilik bozukluğu inançlarının %5'ini, narsistik kişilik bozukluğu inançlarının %6'sını ve histriyonik kişilik bozukluğu inançlarının %9'unu anlamlı olarak açıklamaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar aile öngörülemezliğinin çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluğu inançlarını pozitif yönde yordadığını göstermektedir.

Bulgular incelendiğinde aile öngörülemezliklerinin bağımlı ve histriyonik kişilik bozukluğuna özgü inançları en yüksek düzeyde açıkladığı görülmektedir. Bilişsel modele göre her bir kişilik bozukluğunun karakteristik bir dizi işlevsel olmayan inançları vardır. Bağımlı kişilik bozukluğuna özgü işlevsel olmayan inançlara, tek başına kaldığında çaresiz olacağı, her zaman bir başkasına ihtiyacı olacağı örnek gösterilebilir. Bu patolojiye sahip kişilerin bireysel girişimlerde bulunamadıkları ve genellikle pasif ve başkasına bağımlı bir yapı sergiledikleri bilinmektedir (APA, 2013). Bunun sebebi olarak desteksiz ve bakımsız bırakılma korkuları gösterilmektedir (McWilliams, 2020). Öngörülemeyen bir ailede çocuğa ihtiyacı olan ilgi ve bakım tutarlı bir şekilde gösterilememektedir (Ross ve Hill, 2000). Bu durumda çocuk ebeveynlerinden gördüğü bakımı her an kaybedeceğine dair inançlar geliştirebilir. Kişinin bakım görme konusunda güvence alma ihtiyacı duyup başkalarına yapışarak bağımlı kişilik inançları üzerinde aile öngörülemezliklerinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Başkalarını etkilemediği sürece değersiz olduğu veya hayatla tek başına mücadele edemeyeceğine özgü kişilik inançlarını barındıran histriyonik kişilik bozukluğu, ilgi görme ve aşırıya kaçan duygusal tepkiler verme davranışları ile karakterizedir (APA, 2013). Batool ve arkadaşları (2017), histriyonik ve antisosyal kişilik bozuklukları belirtileri gösteren bireylerin, ebeveynlerinin sınırları gevşek ya da katı bir şekilde belirleme konusundaki tutarsızlıklarından bahsetmektedir. Öngörülemeyen bir ailede büyüyen çocuklar ebeveynleri tarafından tutarsız disiplin ve bakım verme davranışlarına maruz kaldıklarını bildirmektedir (Ross ve Hill, 2000). Bu durumda ileride kişinin abartılı ilgi görme davranışları sergileyerek histriyonik kişilik inançları geliştirmesi üzerinde aile öngörülemezliklerinin etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak bulgular, aile öngörülemezlikleri ve kişilik inançları arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Akat (2019), çocukluk çağı travmaları ve aile öngörülemezliğinin kişilik bozukluklarıyla ilişkisini araştırdığı çalışmasında aile öngörülemezliği alt boyutlarının A, B ve C kümesi kişilik bozukluklarını yordadığını göstermiştir. Kalkan (2021), geç ergenlik dönemindeki katılımcılarla yaptığı araştırmasında aile öngörülemezliği alt boyutlarından finansal öngörülemezliklerinin şizoid kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançları yordadığını saptamıştır. Literatüre bakıldığında pek çok kuram bireyin sağlıklı bir kişilik gelişimi sürdürebilmesi, duygulanım ve davranışlarını düzenleyebilmesi için tutarlı bir aile ortamının gerekliliğinden söz etmektedir (Masterson, 2000; McWilliam, 2020). Dolayısıyla büyüdüğü aile ortamında öngörülemezlik yaşantıları deneyimleyen kişiler başkalarının ve dış dünyanın da öngörülemez olacağına dair inançlar geliştirmektedirler ve bu durum kişilik inançlarının oluşumunda belirleyici olabilmektedir (Hill ve ark., 1997).

Araştırmanın nedensel hipotezleri araştırıldığında tüm aracılık ilişkilerinin sağlandığı görülmüştür. Çalışmanın birinci nedensel hipotezini oluşturan ilk adımda, geçmişe dönük aile

öngörülemezliklerinin kişilik inançları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracılık rolünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgu Doğrusal Medyatör Regresyon Analizi kullanılarak elde edilmiştir. Bulgular, kontrol odağı toplam puanının, aile öngörülemezliği toplam puanı ile çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluğu inançları arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, aile öngörülemezliği toplam puanı yüksek olan bireyler çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluğuna özgü işlevsel olmayan inançlara sahipken, dışsal kontrol odağı inançları bu ilişkiyi pozitif yönde etkilemektedir.

Aile içerisindeki öngörülemeyen yaşantıların kişilik inançları ile ilişkisi bilinmekte olup (Akat, 2019; Kalkan, 2021), bu çalışmada elde edilmiş bulgunun önemi bu ilişkiye kontrol odağı inançlarının aracılık ettiğini göstermesidir. Kişinin içinde büyüdüğü aile ortamının eylemlerinin sonuçları üzerinde kontrolü olup olmadığına yönelik kontrol odağı inançları geliştirmesinde belirleyici olduğu bilinmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre, erken dönemlerde çoğunlukla kontrol edilemeyen, olumsuz durumlarla karşılaşmak kişide güdüsel, bilişsel ve duygusal yetersizliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu yetersizlikler ileriki yıllarda kontrolün mümkün olduğu durumlarda bile gerekli davranışı sergilemede yetersizlik hissetme şeklinde kişinin karşısına çıkabilmektedir (Maier ve Seligman, 1976). Dolayısıyla, öngörülemez bir ortamda kişinin çabalarına ilişkin sonuçların kendi kontrolünde olmadığı öğrenilmiş olmaktadır ve bu durum her ortam için genellenebilecek bir hal alabilmektedir. Örneğin, Ross ve arkadaşları (2016) büyüdüğü ailede ebeveynleri tarafından fiziksel/duygusal doyum sağlamada öngörülemezliklerin artmasıyla iç kontrol odağı inançları azaldığını ve ebeveynleri tarafından disiplin sağlamada öngörülemezliklerin artmasıyla dış kontrol odağı inançlarının da arttığını bulmuşlardır. Doğal olarak, birey tarafından erken dönemde öğrenilen inançlar ileride davranışlarını şekillendirmekte ve kişilik bozukluklarına

özgü işlevsel olmayan oluşmasında etkilidir (Beck ve ark., 2004). Kişinin büyüdüğü ortamda şekillenen iç-dış kontrol inançlarını sağlıklı bir kendilik gelişimi için önemli kabul etmektedir (Rotter, 1966). Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış bir hastane grup örneklemiyle yapılan çalışmaya göre bu hastaların dış kontrol odağı inançları kontrol grubuna göre daha yüksek bulunmuştur (Türkçapar ve ark., 2002). Başka bir çalışmada ise borderline kişilik bozukluğu semptomları arttıkça dış kontrol odağı inançlarının da arttığı bulgusu elde edilmiştir (Hope ve ark., 2018).

Sonuç olarak, kontrol odağı inançları çalışmanın modelinde hem aile öngörülemezliklerinden etkilenecek şekilde şekillenen hem de bu etki sonucunda kişilik inançlarını kısmi olarak etkileyen bir aracı değişken olarak yer almaktadır. Literatür incelendiğinde, aile öngörülemezliklerinin kontrol odağı inançları üzerinden kişilik bozukluklarına özgü inançları yordamasını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu bulgu literatür için yeni bir bilgidir. Bu sebeple elde edilen bulguların desteklenmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer aşamasında kişilik inanç ölçeği alt boyut puanlarının yordayıcılarını tespit etmek amacıyla Ebeveynleşme Envanteri'nin kardeş odaklı ebeveynleşme ve ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutları arasında analizler gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyut puanı çekingen kişilik bozukluğu inançları puanının %6'sını, antisosyal kişilik bozukluğu inançlarının %6'sını, narsistik kişilik bozukluğu inançlarının %9'unu ve borderline kişilik bozukluğu inançlarının %6'sını açıklamaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kardeş odaklı ebeveynleşmenin çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik bozukluğu inançlarını pozitif yönde yordadığını göstermektedir.

Bulgular incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin narsistik kişilik bozukluğuna özgü inançları en yüksek düzeyde açıkladığı görülmektedir. Bilişsel model kişilik bozukluklarını açıklarken her kişilik bozukluğunun semptomları ile karakterize işlevsel

olmayan inançlarının bulunduğuna dikkat çekmektedir. Narsistik kişilik bozukluğu beğenilme gereksinimi ve belirli ayrıcalıklara sahip olması gereken özel biri olduğuna dair inançları barındırmaktadır. Ebeveynleşen çocuk, anne-babasının ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra onların ideallerini gerçekleştirme arzusu içinde olabilmektedir (Jones ve Wells, 1996). Bunun sonucunda kişi, ebeveynlerinin kendi özsaygılarını sürdürebilmesi amacıyla sömürülen bir çocuk halini alır (McWilliams, 2020). Ebeveynlerinin narsistik uzantıları halini alan çocuklar yetişkinliğe ulaştığında kimin hayatını yaşaması gerektiğine dair kafası karışmış bir hale gelebilmektedir. Erken dönemlerden beri bakım verenleri için gerçekte kim olduklarından ziyade yerine getirdikleri işlevlerden dolayı önem gören bu kişilerin narsistik kişilik inançları geliştirilmesi üzerinde ebeveynleşmenin etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Daha sonra kişilik inançlarının bir diğer yordayıcısı olan Ebeveynleşme Envanteri alt boyutlarından ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutunun etkisine bakılmıştır. Bulgulara göre ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyut puanı bağımlı kişilik bozukluğu inançları puanının %4'ünü, histriyonik kişilik bozukluğu inançlarının %4'ünü, paranoid kişilik bozukluğu inançlarının %4'ünü ve borderline kişilik bozukluğu inançlarının %5'ini açıklamaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kişinin ebeveynleşme yaşantılarına dair daha olumlu algılara sahip olmasının bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik bozukluğu inançlarını negatif yönde yordadığını göstermektedir.

Bulgular incelendiğinde ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyumun borderline kişilik bozukluğuna özgü inançları en yüksek düzeyde açıkladığı görülmektedir. Borderline kişilik bozukluğu terk edilmenin tahammül edilemez ve dünyanın kötü bir yer olduğuna dair kişilik inançları ile karakterize edilmektedir. Bu inançların getirdiği dağınık ve bütünleşememiş duyguları sebebiyle bu kişiler için sürekliliği olan bir benlik algısı devam ettirmek güçleşmektedir (APA, 2013). Alanyazında, bozukluğun temel problemi erken dönem ayrışma-bireyselleşme evresindeki zorlanmaların çözüme ulaştırılamamasıyla açıklanmaktadır

(McWilliams, 2020). Wells ve Jones (1996) ebeveynleşen çocukların ayrılma ve hayal kırıklığı duygularıyla bölme savunma mekanizmasını kullanarak başa çıkmaya çalıştıklarını göstermiştir. Akıncı (2020), yaptığı araştırmada hem anne hem de baba ile olumsuz yönde bir rol karmaşası bildiren katılımcıların günlük hayatlarında daha fazla ayrışma-bireyselleşme güçlükleri yaşadıklarını ve bölme savunmaları kullandıklarını bulmuştur. Araştırmanın bir diğer sonucu ise ebeveynleşmenin ve ayrışma-bireyselleşme güçlüklerinin küçümseyen kişilik bozukluğu kümesi (çekingen, bağımlı ve borderline kişilik) inançlarını yordadığı yönündedir. Dolayısıyla, ebeveynleşme deneyiminden yarar sağlanamamasının ileride borderline kişilik bozukluğu geliştirilmesi üzerindeki etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak bulgular, erken yaşlarda ebeveyn sorumlulukları üstlenilmesi ve kişilik inançları arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Akıncı (2020) üniversite öğrencilerinde kişilik bozukluklara özgü işlevsel olmayan inançları etkileyen ailesel faktörleri incelemiştir. Araştırmada, işlevsel olmayan inançlar küçümseyen (çekingen, bağımlı ve borderline kişilik), yüceltici (antisosyal, narsisistik, obsesif-kompulsif ve histriyonik kişilik) ve çelişik (pasif-agresif, şizoid ve paranoid kişilik) kişilik inançları olmak üzere 3 grupta ele alınmaktadır. Ebeveynlerle rollerin değişmesi durumu hem anne hem de baba tarafından ebeveynleştirilme yaşantılarının değerlendirilebilmesi için katılımcılara biri anne biri baba için olmak üzere iki defa çözdürülmüştür. Yaş ve cinsiyetin kontrol değişkeni olarak alındığı regresyon analizi sonuçlarına göre, küçümseyen, yüceltici ve çelişik kişilik bozukluğu gruplarına ait inançlar hem annenin hem de babanın çocuğu ebeveynleştirme deneyimleri tarafından yordandığıdır. Ebeveyn-çocuk arasındaki sınırların ihlal edildiği ailelerde bakım veren kişiler ihtiyaçlarının bir kısmının çocukları tarafından karşılanmasını beklemektedir (Macfie ve ark., 2015). Rol karmaşası sonucunda çocuklar üzerinde gereğinden fazla bir yük oluşmakta ve bu durum çocuğun özerk bir benlik ve güvenli bir bağlanma geliştirmesini engellemektedir (Bellow ve ark., 2005; Kerig, 2005; Macfie ve ark., 2015). Güvenli bağlanma

ve özerk bir kimlik oluşturabilmesi için uygun koşulların sağlanamadığı bir aile ortamında kişilik bozukluklarına ait işlevsel olmayan inançların gelişmesi beklenen bir sonuçtur.

Araştırmanın ikinci nedensel hipotezinde, Ebeveynleşme Envanteri'nin kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutunun kişilik inançları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracılık rolünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bulgular, kontrol odağı toplam puanının, kardeş odaklı ebeveynleşme puanı ile çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik bozukluğu inançları arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, kardeş odaklı ebeveynleşme puanı yüksek olan bireyler çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik bozukluğuna özgü işlevsel olmayan inançlara sahipken, dışsal kontrol odağı inançları bu ilişkiyi pozitif yönde etkilemektedir.

Öte yandan, çalışmanın üçüncü nedensel hipotezinde, Ebeveynleşme Envanteri'nin ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutunun kişilik inançları üzerindeki etkisinde kontrol odağının aracılık rolünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bulgular, kontrol odağı toplam puanının, ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum puanı ile bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik bozukluğu inançları arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün istatistiksel olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum puanı daha düşük olan bireyler bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik bozukluğuna özgü işlevsel olmayan inançlara sahipken, dışsal kontrol odağı inançları bu ilişkiyi negatif yönde etkilemektedir.

Ebeveynleşme ve kişilik bozukluklarına özgü inançlar arasındaki ilişkiye dair çalışmaların varlığı bilinmekte olup (Akıncı, 2020; Chen ve ark., 2018; Láng, 2016; Magnavita, 2000), modelin sunduğu bu ilişkiye aracılık eden kontrol odağı inançları bulgusudur. Geçmiş öğrenmeler ve sosyal deneyimler sonucu pekiştirilerek gelişen kontrol odağı inançlarının ilk olarak aile ortamında deneyimlenmesi muhtemeldir. Kişinin erken yaşlarda yetişkin rolleri

üstenmesinin eylemlerinin sonuçları üzerinde kontrolü olup olmadığına yönelik iç/dış kontrol odağı inançları geliştirmesi üzerinde belirleyici olduğu bilinmektedir. Erken dönemde ebeveynler tarafından verilen ağır sorumluluklar çocuğun başarısızlık, utanç ve yetersizlik duygularına daha sık maruz kalmasına yol açmaktadır (Borchet ve ark., 2016; Wells ve Jones, 2000). Özyeterlilik becerisinin sağlıklı bir şekilde kazanılamaması sonucu kişi kendi davranışları üzerindeki kontrol yeteneği ve davranış değişiklikleri üzerinde önemli bir etkisi olduğuna dair inançlar geliştirememektedir (Bandura, 2001). Williams (2010) çalışmasında daha fazla ebeveynleşme yaşantıları bildiren katılımcıların daha az iç kontrol odağı inançlarına sahip olduğunu bulmuştur. Yani ebeveynleşmiş çocuklar davranışlarının ve bunlarla bağlantılı sonuçların kendi kontrolünde olmadığına ve kendi yaptıkları tarafından etkilenmediğine dair inançlar geliştirmektedir. Bu inançlar zamanla tüm yaşama genellenerek kişilerarası ilişkilerin ve davranışların belirleyicisi halini alabilmektedir. Bunun sonucunda kişilik bozukluklarıyla karakterize edilmiş inançların da erken öğrenmeler sonucunda pekiştirilen bilişlerden etkilenecek şekilde şekillenmesi beklenen bir durumdur (Hope ve ark., 2018; Türkçapar ve ark., 2002).

Sonuç olarak, kontrol odağı inançları çalışmanın modelinde hem ebeveynleşmeden etkilenecek şekilde şekillenen hem de bu etki sonucunda kişilik inançlarını kısmi olarak etkileyen bir kısmi aracı değişken olarak yer almaktadır. Literatür incelendiğinde, ebeveynleşme yaşantılarının kontrol odağı inançları üzerinden kişilik bozukluklarına özgü inançları yordamasını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu bulgu literatür için yeni bir bilgidir. Bu sebeple elde edilen bulguların desteklenmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sözü edilen görüşlerin hepsi bir arada değerlendirildiğinde, çalışmanın bulguları, aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşmenin kişilik inançlarını yordayıcılığı üzerinde kontrol odağı inançlarının aracı etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgular farklı kuramsal bakış açıları ve literatürde yer alan araştırmalar tarafından desteklenmektedir.

Bu çalışmadan çıkartılabilecek önemli bir kazanım müdahale programı hazırlarken, müdahale edilecek kavramlar hakkında fikir vermesidir. Dolayısı ile modelin de gösterdiği gibi ilk olarak aile öngörülemezliği ve kontrol odağı inançları daha sonra ise ebeveynleşme ve kontrol odağı inançları kişilik inançları üzerinde bir etkiye sahiptir. Başka bir ifadeyle aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmenin kontrol odağını etkilediğini ve kontrol odağının da bu etki sonucunda kişilik inançlarını etkilediğini söylemek mümkündür.

Kişilik bozukluklarına özgü inançlar değerlendirilirken aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşmenin önemli olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın bulgularına bakarak ailesel faktörlerin iyileştirilmesinin kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançların gelişimini önlemeye yönelik bir işlevi olabileceğinden söz edilebilir. Bu bağlamda, önleyici müdahalelerin yani herhangi bir tanı almamış bireylere yönelik ruhsal sorunlarla ilgili risk faktörlerini azaltmayı ve koruyucu faktörleri artırmayı amaçlayan destekleyici programların faydası olabilir. Çocuğun öngörülemezliklerle dolu bir ortamda büyümesi veya ebeveyn-çocuk rol karmaşaları yaşaması işlevsel olmayan kişilik inançlarının oluşma olasılığını artıran, şiddetini artıran veya süresinin uzamasına yol açan faktörlerdendir. Birincil önleme müdahalelerinde amaç gerekli önleyici tedbirleri alarak psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasını önlemektir. Ailelere yönelik birincil önleme müdahaleleri genel anlamda çocukla kurulan ilişkide sınırları belirlemek, düzen sağlayabilmek ve ebeveyn-çocuk rollerindeki ayrımı sağlayabilmek gibi ebeveyn olmaya dair görevleri ele almaktadır (Sroufe, 2005). Aileler tarafından yaşamının ilk yıllarının çocuğun gelişimindeki önemine yönelik farkındalıklara sahip olmak çocuğun duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimlerini bilinçli ve uygun bir biçimde desteklemelerine yardımcı olmaktadır (Kartal, 2008; Kotoman, 2008). Bu bilgiler ışığında, işlevsel olmayan kişilik inançları oluşmadan önce öngörülemez bir ailede büyüme veya erken yaşlarda ebeveyn rolleri üstlenme gibi risk faktörlerinin önüne geçebilmek için özellikle aile temelli müdahale programlarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın aracı değişkeni olan kontrol odağı inançları ise işlevsel olmayan kişilik inançlarına dair bir diğer önemli faktördür. Kontrol odağı, kişilerin hayatlarındaki olayların sonuçları üzerinde kendilerinin kontrol sahibi olduklarına ya da dış güçlerin etkili olduğuna yönelik inançlarını temsil etmektedir. Araştırma bulgularına göre kişilerin yaşantılarına ilişkin sonuçların nedenselliğini iç veya dış olmak üzere hangi faktöre yüklediği, kişilik inançlarının oluşma sürecinde etkilidir. Yani davranışların gerçek hayattaki sonuçlarından ziyade bu yaşantılara ve sonuçlarına yüklenen anlamların kişilik inançlarının belirleyicilerinden biri olduğu görülmektedir. Dolayısı ile kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlara dair çalışmaların bir diğer odak noktası bireyin düşünceleri ve inançları olmalıdır. Bu bağlamda, kontrol odağı inançlarına yönelik bilişsel müdahaleler, alanda çalışan klinisyenler için önemli olabilir.

SONUÇ

Bu araştırmada birbirleriyle teorik olarak ilişkili gözüken geçmişe dönük aile öngörülemezliği, ebeveynleşme yaşantısı, kontrol odağı inançları ve kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, aile öngörülemezliğinin kişilik inançları ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile yordayıcı ilişkisinde kontrol odağı inançlarının aracı rolü olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda yapılan analizlerde öncelikle cinsiyet ve katılımcıların babalarının eğitim düzeylerine göre kişilik inanç puanlarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Sonuçlara göre, kişilik inanç puanları yüksek olan katılımcıların erkek ve babalarının daha düşük eğitim seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Korelasyon analizlerine göre, Kişilik İnanç Ölçeği alt boyutları Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği alt boyutları ile pozitif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Kişilik İnançları Ölçeği alt boyutları Ebeveynleşme Envanteri alt boyutlarından ebeveyn odaklı ebeveynleşme ile kardeş odaklı ebeveynleşme ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterirken, ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum ile negatif yönde anlamlı ilişkili göstermiştir. Kişilik İnançları Ölçeği alt boyutları, Kontrol Odağı Ölçeği alt boyutlarından şansa inanma, çabalamanın anlamsızlığı, kadercilik ve adil olmayan dünya inancı ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterirken kişisel kontrol ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir.

Yordayıcılık ve aracı role ilişkin bulgular incelendiğinde, aile öngörülemezliği toplam puanının kişilik inançları alt boyutlarından çekingen, bağımlı, antisosyal, narsistik ve histriyonik kişilik inançlarını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Aile öngörülemezliği ile kişilik inançları puanları arasında, kontrol odağı toplam puanının pozitif yönde anlamlı kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyut puanının, kişilik inançları alt boyutlarından çekingen, antisosyal, narsistik ve borderline kişilik inançlarını pozitif yönde, ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyut puanının, kişilik

inançları alt boyutlarından bağımlı, histriyonik, paranoid ve borderline kişilik inançlarını ise negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Kontrol odağı toplam puanının, kardeş odaklı ebeveynleşme ile kişilik inançları puanları arasında pozitif yönde, ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum ile kişilik inançları puanları arasında ise negatif yönde anlamlı kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur.

Araştırma bulguları değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Sınırlılıkların ilki mevcut araştırmanın kişilik bozukluğu tanısı almamış kişilerden oluşmasıdır. Kişilik bozuklukları benlik ve çevre hakkında çarpıtılmış algılar içermektedir. Yordanan değişkeninin kişilik bozukluklarına özgü işlevsel olmayan inançları öz-bildirim yoluyla ölçtüğü dikkate alındığında elde edilen bilgilerin katılımcıların öznel algıları ile sınırlı kaldığı düşünülmelidir. Araştırmadan daha genellenebilir sonuçlar elde edilebilmesi için değişkenlerin birlikte çalışıldığı daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Araştırma örneklemini oluşturulurken çalışmanın demografik değişkenlere göre eşit dağılım gösteren bir yapıda olmasına özen gösterilmiş olsa da bazı maddelerin bu durumu karşılamadığı saptanmıştır. Bulgular incelendiğinde katılımcıların babalarının eğitim düzeyi ile gruplar arası anlamlı farklar bulunurken anne eğitim düzeyleri arasındaki gruplar arası anlamlı bir farka rastlanmamıştır. İleriki çalışmalarda annenin evin içerisinde geçirdiği süre ya da çalışıp çalışmadığına yönelik daha açıklayıcı demografik soruların araştırılması bu bulgunun daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olabilir. Öte yandan, katılımcıların ve aile üyelerinin geçmişte herhangi bir psikolojik yardım/tedavi geçmişi olup olmadığı gibi demografik bilgilerin araştırmaya dahil edilmesinin ileriki çalışmalar için araştırma bulgularını güçlendireceği düşünülmektedir.

Bir diğer sınırlılık, aile öngörülemezliği ve ebeveynleşmeye ait bilgilerin geçmişe dönük ve öz bildirime dayalı bir şekilde incelenmesidir. Bu durumun aktarılan bilgilerin gerçeklikle uyumlu olması açısından bellek hatalarına yol açabileceği düşünülmektedir. Bu hataları en aza

indirebilmek için 20-40 yaş arası gibi bir yaş sınırlaması getirilmiş olmasına rağmen bellek hatalarının bazı noktalarda araştırmanın bulgularında kısıtlılığa yol açabileceği göz önüne alınmalıdır.

Her ne kadar çalışmanın yapısal modeli belli kavramları açıklasa da henüz keşfedilmemiş çokça ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada, kontrol odağının kısmi aracılık etkisi, aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşmenin kişilik inançları üzerindeki etkisinin karmaşık dinamiklerini yalnızca kişinin çevresinde olanların kontrol edilebilirliğine yönelik algısı üzerinden açıklanmaktadır. Ancak ailesel faktörlerin kişilik inançlarına etkisi çok çeşitli nedenlere bağlı olabilir. Dolayısı ile bu araştırmadan yola çıkılarak kontrol odağı inançlarının tek başına bu ilişkileri tam olarak açıklayabildiğinden bahsedilemez. Bu durumda başka değişkenlerin (örneğin, bağlanma stilleri, duygu düzenleme güçlükleri, ebeveyn tutumları ve savunma mekanizmaları) aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşmenin kişilik inançları üzerindeki etkisini açıklamada önemli olacağı görülmektedir (Akat, 2019; Akıncı, 2020; Akyunus-İnce, 2012; Gürol-Işık, 2016; Kalkan, 2021). Sonuç olarak, aile öngörülemezlikleri ve ebeveynleşmenin kişilik inançları ile ilişkisinde kontrol odağı dışında aracılık etkisi olan başka değişkenlerin keşfedilmesinin literatüre katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Öte yandan, Türkiye’deki çalışmaların çoğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu ve belirli kişilik bozukluklarının daha fazla çalışıldığı düşünülürse, bilinen kadarıyla sadece genç yetişkinler ve DSM-5’te yer alan şizotipal kişilik bozukluğu hariç tüm kişilik bozukluklarını içeren herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması çalışmanın güçlü tarafı olarak görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen sınırlılıklara rağmen mevcut araştırma, kişilik bozukluklarına ilişkin işlevsel olmayan inançlar ile aile öngörülemezlikleri, ebeveynleşme ve kontrol odağının

incelendiği ilk çalışma olması dolayısıyla önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın kişilik bozukluklarının etiyolojisinin daha iyi anlaşılmasına ışık tutacağı dışunılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adeloye, D., Chua, S., Lee, C., Basquill, C., Papana, A., Theodoratou, E., Nair, H., Gasevic, D., Sridhar, D., Campbell, H., Chan, K. Y., Sheikh, A., Rudan, I. ve Global Health Epidemiology Reference Group (GHERG) (2015). Global and regional estimates of COPD prevalence: Systematic review and meta-analysis. *Journal of global health*, 5(2), 020415.
- Akat, E. (2019). *Çocukluk travmaları ve aile öngörülemezliği ile kişilik inançları arasındaki ilişkiler bağlanma stillerinin aracı rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akıncı, İ. (2020). *Familial and psychodynamic factors in the formation and transmission of personality disorder beliefs in young adults* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Akyunus-İnce, M. (2012). *Cognitive aspects of personality disorders: Influences of basic personality traits, cognitive emotion regulation, and interpersonal problems* (Yayımlanmamış doktora lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Amato, P. R., Loomis, L. S. ve Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict, and offspring wellbeing in early adulthood. *Social Forces*, 73, 895–916.
- Amato, P. R. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26–46.
- Amato, P. R. (1987). family processes in one-parent, stepparent, and intact families: The child's point of view. *Journal of Marriage and the Family*, 49(2), 327.
- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 15(3), 355–370.

- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, D.C: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., text rev.). Washington, D.C: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders, Fourth ed. Washington DC, American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (1980). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (3rd ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Aseltine, R. H., Jr. (1996). Pathways linking parental divorce with adolescent depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 37(2), 133–148.
- Baldwin, M. W., Fehr, B., Keedian, E., Seidel, M. ve Thomson, D. W. (1993). An exploration of the relational schemas underlying attachment styles: Self-report and lexical decision approaches. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 746-754.
- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of personality. L. A. Pervin ve J. P. Oliver (Ed.), *Handbook of personality: theory and research* (s. 154–196). New York: The Guildford Press.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1–26. doi:10.1146/annurev.psych.52.1.1
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173.

- Batool, N., Shehzadi, H., Riaz, M. N. ve Riaz, M. A. (2017). Paternal malparenting and offspring personality disorders: Mediating effect of early maladaptive schemas. *The Journal of the Pakistan Medical Association*, 67(4), 556-560
- Bavolek, S. J. (1989). Assessing and treating high-risk parenting attitudes. *Child Development and Care*, 42, 99-112.
- Beck, J. S. (2018). *Bilişsel Davranışçı Terapi* (2. Baskı) (M. Şahin, Çeviri). Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).
- Beck, A. T., Butler, A. C., Brown, G. K., Dahlsgaard, K. K., Newman, C. F. ve Beck, J. S. (2001). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders. *Behaviour research and therapy*, 39(10), 1213–1225. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(00\)00099-1](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(00)00099-1)
- Beck, A. T. ve Beck, J. S. (1991). *The Personality Belief Questionnaire*. Bala Cynwyd, PA: The Beck Institute for Cognitive Therapy and Research.
- Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. ve Associates. (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* (2. Baskı). New York, NY: Guilford Press.
- Beck, A.T., Davis, D.D. ve Freeman, A. (2015). *Cognitive Therapy of Personality Disorders* (3. baskı). New York: Guilford Publications.
- Beck, J. S. (1998). Complex cognitive therapy treatment for personality disorder patients. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 62(2):170–194.
- Beck, A.T., Butler, A. C., Brown, G.K., Dahlsgaard, K.K., Newman, C.F. ve Beck, J.S. (2000). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 39(10), 1213-1225.

- Bellow, S. M., Boris, N.W., Larrieu, J.A., Lewis, M.L. ve Elliot, A. (2005). Conceptual and clinical dilemmas in defining and assessing role reversal in young child-caregiver relationships. *Journal of Emotional Abuse*, 5(2-3), 43-66.
- Bennett, L. A., Wolin, S. J. ve Reiss, D. (1988). Deliberate Family Process: a strategy for protecting children of alcoholics. *Addiction*, 83(7), 821–829. doi:10.1111/j.1360-0443.1988.tb00517.x
- Benson, C. S. ve Heller, K. (1987). Factors in the current adjustment of young adult daughters of alcoholic and problem drinking fathers. *Journal of Abnormal Psychology*, 96(4), 305–312. doi:10.1037/0021-843x.96.4.305
- Black, B. T. ve Sleight, M. J. (2013). Relations Among Parentification, Parenting Beliefs, and Parenting Behaviors. *Journal of Student Research*, 2(1), 52-57.
- Bliton, C. F., Dowgwillo, E. A., Dawood, S. ve Pincus, A. L. (2017). Personality Disorder. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, 1–18. doi:10.1007/978-3-319-28099-8_923-1
- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A. ve Rostowska, T. (2016). The relationship between the experience of parentification and self-esteem among young adults. *Polish Journal of Social Science*, 11(1), 99–113.
- Boszormanyi-Nagy, I. ve Spark, G. (1973). *Invisible Loyalties*. New York, NY: Harper & Row Publications.
- Boysen, G., Ebersole, A., Casner, R. ve Coston, N. (2014). Gendered Mental Disorders: Masculine and Feminine Stereotypes About Mental Disorders and Their Relation to Stigma. *The Journal of Social Psychology*, 154(6), 546–565. doi:10.1080/00224545.2014.953028

- Bowlby, J. (2014). Ayrılma (s. 255-260) (M. Günay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2012). Bağlanma (s. 275-379) (T. V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
(Orijinal çalışma basım tarihi 1969).
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2019). Kişilik İnanç Ölçeği Kısa Formunun Türk toplum örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 7-15. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.299864>
- Brennan, P. A., Katz, A. R., Hammen, C., ve Le Brocque, R. M. (2002). Maternal depression, paternal psychopathology, and adolescent diagnostic outcomes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 1075–1085.
- Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations*, 56(4), 329-345.
- Burnett, G., Jones, R. A., Bliwise, N. G. ve Ross, L. T. (2006). Family Unpredictability, Parental Alcoholism, and the Development of Parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 34(3), 181–189. doi:10.1080/01926180600550437
- Butler, A. C., Beck, A. T. ve Cohen, L. H. (2007). The Personality Belief Questionnaire-Short Form: Development and Preliminary Findings. *Cognitive Therapy and Research*, 31, 357-370.
- Butler, A. C., Brown, G. K., Beck, A. T. ve Grisham, J. R. (2002). Assessment of dysfunctional beliefs in borderline personality disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 40(10), 1231-1240.
- Byng-Hall, J. (2008). The significance of children fulfilling parental roles: implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 30(2), 147–162. doi:10.1111/j.1467-6427.2008.00423.x

- Carroll, J. J. ve Robinson, B. E. (2000). Depression and Parentification among Adults as Related to Parental Workaholism and Alcoholism. *The Family Journal*, 8(4), 360–367.
- Castro, D. M., Jones, R. A. ve Mirsalımlı, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 32(3), 205–216. doi:10.1080/01926180490425676
- Champion, J. E., Jaser, S. S., Reeslund, K. L., Simmons, L., Potts, J. E., Shears, A. R. ve Compas, B. E. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, 23, 156– 166.
- Chapman, L., Cartwright-Hatton, S., Thomson, A., & Lester, K. J. (2021). *Parental eating disorders: A systematic review of parenting attitudes, behaviours, and parent-child interactions*. Clinical Psychology Review. Elsevier Inc.
- Chase, N. D., Deming, M. P. ve Wells, M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *The American Journal of Family Therapy*, 26(2), 105–114.
- Chee, L. P., Goh, E. ve Kuczynski, L. (2014). Oversized loads: Child parentification in low-income families and underlying parent-child dynamics. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 95(3), 204-212.
- Chen, F. R., Dariotis, J. K. ve Granger, D. A. (2018). Linking testosterone and antisocial behavior in at-risk transitional aged youth: Contextual effects of parentification. *Psychoneuroendocrinology*, 91, 1–10.
- Chen, C. Y.-C., & Panebianco, A. (2019). Physical and psychological conditions of parental chronic illness, parentification and adolescent psychological adjustment. *Psychology & Health*, 1–20. doi:10.1080/08870446.2019.1699091

- Clarkin, J. F. ve Posner, M. (2005). Defining the Mechanisms of Borderline Personality Disorder. *Psychopathology*, 38(2), 56–63.
- Cohen, P., Crawford, T. N., Johnson, J. G. ve Kasen, S. (2005). The Children in the Community Study of Developmental Course of Personality Disorder. *Journal of Personality Disorders*, 19(5), 466–486. doi:10.1521/pedi.2005.19.5.466
- Coid, J., Yang, M., Tyrer, P., Roberts, A. ve Ullrich, S. (2006). Prevalence and correlates of personality disorder in Great Britain. *The British journal of psychiatry : the journal of mental science*, 188, 423–431. <https://doi.org/10.1192/bjp.188.5.423>
- Compton, W. M., Conway, K. P., Stinson, F. S., Colliver, J. D. ve Grant, B. F. (2005). Prevalence, correlates, and comorbidity of DSM-IV antisocial personality syndromes and alcohol and specific drug use disorders in the United States: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Journal of Clinical Psychiatry*, 66, 677– 685. doi:10.4088/JCP.v66n0602
- Conger, R., Conger, K., Elder, G., Lorenz, F., Simons, R. ve Whitbeck, L. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63, 526–541.
- Constantine, L. L. (1993). The structure of family paradigms: an analytical model of family variation. *Journal of Marital and Family Therapy*, 19(1), 39–70. doi:10.1111/j.1752-0606.1993.tb00964.x
- Corbitt, E. M. ve Widiger, T. A. (1995). Sex Differences Among the Personality Disorders: An Exploration of the Data. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2(3), 225–238. doi:10.1111/j.1468-2850.1995.tb00041.x

- Dağ, I. (1999). The relationships among paranormal beliefs, locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26, 723-737.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması [Locus of Control Scale: Scale development, reliability, and validity study]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77–92.
- Dağ, I. (1999). The relationships among paranormal beliefs, locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and Individual Differences*, 26(4), 723–737.
- Davidson, K. (2007). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Guide for Clinicians*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203945902>
- Doob, L. W. (1971). *Patterning of Time*. New Haven: Yale Univ. Press,
- Earley, L. ve Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 163-178.
- Ekselius, L., Tillfors, M., Furmark, T. ve Fredrikson, M. (2001). Personality disorders in the general population: DSM-IV and ICD-10 defined prevalence as related to sociodemographic profile. *Personality and Individual Differences*, 30(2), 311-320.
- Emmelkamp, P. M. G. ve Meyerbröcker, K. (2020). *Personality disorders*. New York, NY: Routledge.
- Evans, G. W., Gonnella, C., Marcynyszyn, L. A., Gentile, L. ve Salpekar, N. (2005). The role of chaos in poverty and children's socioemotional adjustment. *Psychological Science*, 16(7), 560–565.
- Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (1991). *Social cognition*. New York NY: McGraw-Hill.

- Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. A. G. ve Hanson, K. (1992). Familial risk factors to oppositional defiant disorder and conduct disorder: Parental psychopathology and maternal parenting. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(1), 49–55.
- Franzen, U. ve Gerlinghoff, M. (1997). Parenting by patients with eating disorders: Experiences with a mother-child group. *Eating Disorders*, 5(1), 5–14. doi:10.1080/10640269708249199
- Fullinwider-Bush, N. ve Jacobvitz, D. B. (1993). The Transition to Young Adulthood: Generational Boundary Dissolution and Female Identity Development. *Family Process*, 32(1), 87–103. doi:10.1111/j.1545-5300.1993.00087.x
- Garaigordobil, M., Bernaras, E., Jaureguizar, J. ve Machimbarrena, J. M. (2017). Childhood depression: relation to adaptive, clinical and predictor variables. *Frontiers in Psychology*, 8:e00821. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00821
- Georgiou, S. N., Ioannou, M. ve Stavriniades, P. (2016). *Parenting styles and bullying at school: The mediating role of locus of control. International Journal of School & Educational Psychology*, 5(4), 226–242. doi:10.1080/21683603.2016.1225237 10.1080/21683603.2016.1225237
- Godsall, R. E., Jurkovic, G. J., Emshoff, J., Anderson, L. ve Stanwyck, D. (2004). Why some kids do well in bad situations: relation of parental alcohol misuse and parentification to children's self-concept. *Substance use & misuse*, 39(5), 789–809. <https://doi.org/10.1081/ja-120034016>
- Groth-Marnat, G. ve Pegden, J.-A. (1998). Personality correlates of paranormal belief: locus of control and sensation seeking. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 26(3), 291–296. doi:10.2224/sbp.1998.26.3.291

- Gökalp, P. G. (2002). Kişilik Bozukluklarının Epidemiyolojisi. Çelikkol, A. Ve Doğan, O. (Ed.). *Psikiyatrik Epidemiyoloji*. Ege Psikiyatri Yayınları, İzmir.
- Gürol-Işık, İ. (2016). *Nesne ilişkileri, algılanan anne-baba tutumları ve savunma mekanizmalarının kişilik özellikleri ve semptomatik düzeyde kişilik bozukluklarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, METU, Ankara.
- Hart, S. A., Petrill, S. A., Deckard, K. D. ve Thompson, L. A. (2007). SES and CHAOS as environmental mediators of cognitive ability: A longitudinal genetic analysis. *Intelligence*, 35(3), 233–242, doi: 10.1016/j.intell.2006.08.004.
- Hersen, M. ve Thomas, J., C., (2006). *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Hetherington, E. M., Stanley-Hagan, M. ve Anderson, E. R. (1989). Marital transitions: A child's perspective. *American Psychologist*, 44, 303–312.
- Hill, E. M., Ross, L. T. ve Low, B. S. (1997). The Role of Future Unpredictability in Human Risk-Taking. *Human Nature*, 8(4): 287-325.
- Holden, S. M. (2011). *Role reversal between mothers with borderline personality disorder and their children during Reunion* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Tennessee
- Hooper, L. M. (2007). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implication for mental health research and practise. *Journal of Mental Health Counseling*, 29, 322-337.
- Hooper, L. M. (2012). *Parentification*. Levesque, R. J. R. (Ed.), *Encyclopedia of Adolescence* (s. 2023-2031). New York, NY: Springer.

- Hooper, L. M. (2008). Defining and understanding parentification: Implications for all counselors. *The Alabama Counseling Association Journal*, 34(1), 35-43.
- Hooper, L. M. ve Wallace, S. A. (2010). Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy*, 32(1), 52-68.
- Hooper, L. M., Marotta, S. A. ve Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, 17(5), 693-705.
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A. ve Hannah, N. J. (2011). The Parentification Inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 39, 226-241.
- Hope, N. H., Wakefield, M. A., Northey, L. ve Chapman, A. L. (2018). The association between locus of control, emotion regulation and borderline personality disorder features. *Personality and mental health*, 12(3), 241–251.
- Huang, Y., Kotov, R., de Girolamo, G., Preti, A., Angermeyer, M., Benjet, C., Demyttenaere, K., de Graaf, R., Gureje, O., Karam, A. N., Lee, S., Lépine, J. P., Matschinger, H., Posada-Villa, J., Suliman, S., Vilagut, G. ve Kessler, R. C. (2009). DSM-IV personality disorders in the WHO World Mental Health Surveys. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*, 195(1), 46–53.
<https://doi.org/10.1192/bjp.bp.108.058552>
- Ivanova, M. Y. ve Israel, A. C. (2006). Family Stability as a Protective Factor Against Psychopathology for Urban Children Receiving Psychological Services. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 35(4), 564–570.
doi:10.1207/s15374424jccp3504_7

- Infurna, M. R., Brunner, R., Holz, B., Parzer, P., Giannone, F., Reichl, C., Fischer, G., Resch, F. ve Kaess, M. (2016). The Specific Role of Childhood Abuse, Parental Bonding, and Family Functioning in Female Adolescents With Borderline Personality Disorder. *Journal of personality disorders*, 30(2), 177–192.
- Jacob, G. A. ve Arntz, A. (2013). Schema Therapy for Personality Disorders-A Review. *International Journal of Cognitive Therapy*, 6(2), 171–185.
- Jacobvitz, D. B., Hazen, N., Curran, M. ve Hitchens, K. (2004). Observations of early triadic family interactions: Boundary disturbances in the family predict symptoms of depression, anxiety, and attention/deficit/hyperactivity disorder in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 16, 577–592.
- Jacobvitz, D. B., Riggs, S. ve Johnson, E. (1999). Cross-sex and same-sex family alliances. Chase N. D. (Ed.), *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification* içinde (s. 34–55). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jackson, H. J. ve Burgess, P. M. (2000). Personality disorders in the community: a report from the Australian National Survey of Mental Health and Wellbeing. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 35(12), 531–538. doi:10.1007/s001270050276
- Jankowski, P. J., Hooper, L. M., Sandage, S. J. ve Hannah, N. J. (2011). Parentification and mental health symptoms: mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal of Family Therapy*, 35(1), 43–65. doi:10.1111/j.1467-6427.2011.00574.x
- Johnson, J. H. ve Sarason, I. G. (1978). Life stress, depression and anxiety: Internal–external control as a moderator variable. *Journal of Psychosomatic Research*, 22(3), 205–208.

- Johnson, J. G., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E. M. ve Bernstein, D. P. (1999). Childhood Maltreatment Increases Risk for Personality Disorders During Early Adulthood. *Archives of General Psychiatry*, 56(7), 600.
- Johnston, J. R. (1990). Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 39, 405–413.
- Jones, R. A. ve Wells, M. (1996). An empirical study of parentification and personality. *The American Journal of Family Therapy*, 24(2), 145–152.
- Jung, J., Krahe, B. ve Busching, R. (2018). Beyond the positive reinforcement of aggression: peers' acceptance of aggression promotes aggression via external control beliefs. *International Journal of Behavioral Development*, 42, 73–82. doi: 10.1177/01650254166 71613
- Jurkovic, G. J. (1997). *The plight of the parentified child*. New York: Brunner Mazel.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A. ve Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 245–257. <https://doi.org/10.1023/A:1010349925974>
- Kalkan, M. (2021). Aile öngörülemezliği, ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme güçlüğü'nün geç ergenlik dönemindeki kişilik bozukluklarını yordayıcı etkilerinin incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Kelley, M. L., French, A., Bountress, K., Keefe, H. A., Schroeder, V., Ster, K., ... Gumienny, L. (2007). Parentification and family responsibility in the family of origin of adult children of alcoholics. *Addictive Behaviors*, 32, 675–685.

- Kartal, H. (2008). Çocuk ve Aileyi Desteklemeye Yönelik Ev Ziyaretlerine Dayalı Erken Müdahale Programları ve Programların Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (1), 1-28.
- Kerig, P. K. (2005). Revisiting the construct of boundary dissolution: A multidimensional perspective. *Journal of Emotional Abuse*, 5(2-3), 5-42.
- Keskinöz-Bilen, N. (Ed.). (2014). Kardeşi Anla(t)mak (s. 78). Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kotoman, Hüseyin (2008). Yaşamın İlk Yıllarında Çocuk Gelişimin Anne-Babalar İçin Önemine Dair Farkındalık Düzeyi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 94-105.
- Köroğlu, E., ve Bayraktar, S. (2010). *Kişilik Bozuklukları* (2. Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Kuperminc, G. P., Jurkovic, G. J. ve Casey, S. (2009). Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 23, 14-22.
- Láng, A. (2016). Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. *Polish Psychological Bulletin*, 47(1), 136-140.
- Leahy, R. L., Beck, J. S. ve Beck, A. T. (2005). Cognitive therapy for the personality disorders. Strack S. (Ed.), *Handbook of personology and psychopathology* (s. 442–461). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Lenzenweger, M., Lane, M., Loranger, A. ve Kessler, R. (2007). DSM-IV personality disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Biological Psychiatry*, 62, 553– 564.

- Lewis, M. ve Goldberg, S. (1969). Perceptual-cognitive development in infancy: A generalized expectancy model as a function of the mother-infant interaction. *Merrill-Palmer Quarterly*, 15, 81-100.
- Liu, X., Tein, J. Y., Zhao, Z., ve Sandler, I. N. (2005). Suicidality and correlates among rural adolescents of China. *Journal of Adolescent Health*, 37, 443–451. doi: 10.1016/j.jadohealth.2004.08.027
- Lyons-Ruth, K., Brumariu, L. E., Bureau, J.-F., Hennighausen, K. ve Holmes, B. (2015). Role Confusion and Disorientation in Young Adult-Parent Interaction Among Individuals With Borderline Symptomatology. *Journal of Personality Disorders*, 29(5), 641–662. doi:10.1521/pedi_2014_28_165
- Macfie, J., Mcelwain, N.L., Houts, R.M. ve Cox, M.C. (2005). Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & Human Development*, 7(1), 51-65.
- Macfie, J., Houts, R. M., Pressel, A. S. ve Cox, M. J. (2008). Pathways from infant exposure to marital conflict to parent-toddler role reversal. *Infant Mental Health Journal*, 29(4), 297-319.
- Macfie, J., Brumariu, L. E. ve Lyons-Ruth, K. (2015). Parent–child role-confusion: A critical review of an emerging concept. *Developmental Review*, 36, 34–57.
- Mackenzie, M. (1993). Is the family meal disappearing? *Journal of Gastronomy*, 7(1), 35–45.
- Magnavita, J. J. (2000). Integrative relational therapy of complex clinical syndromes: Ending the multigenerational transmission process. *Journal of Clinical Psychology*, 56(8), 1051-1064.

- Maier, S. F., Seligman, M. E. P. ve Solomon, R. L. (1976). Learned helplessness: theory and evidence. *Journal of Experimental Psychology*, 105, 3-46.
- Masterson, J. F. (2008). *A Therapist's Guide To The Personality Disorders: The Masterson Approach: A Handbook and Workbook*. New York: Zeig Tucker and Theisen Publishers.
- Masterson, J. F. (2000). *The Personality Disorders: A New Look at the Developmental Self and Object Relations Approach: Theory- Diagnosis – Treatment*. Phoenix: Zeig Tucker ve Theisen.
- Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A. ve Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine:" Role reversal in a community sample. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 53(1), 78–86.
- McAnena, C., Craissati, J. ve Southgate, K. (2016). Exploring the role of locus of control in sex offender treatment. *Journal of Sexual Aggression*, 22(1), 95–106.
- McMahon, T. J. ve Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 77, 267-281.
- McWilliams, N. (2020). Psikanalitik Tanı. Klinik Süreç İçinde Kişilik Yapısını Anlamak (2. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 660, Psikoloji/Psikanaliz 18.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S. ve Ramnath, R. (2004). *In Personality disorders in modern life* (2. Baskı). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B. G., Rosman, B. ve Schumer, F. (1967). *Families of the slums: An exploration of their structure and treatment*. New York, NY: Basic Books.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Minuchin, P. (1985). Families and Individual Development: Provocations from the Field of Family Therapy. *Child Development*, 56(2), 289. doi:10.2307/1129720
- Moran, P. (1999). The epidemiology of antisocial personality disorder. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 34(5), 231–242.
- Morf, C. C. ve Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the Paradoxes of Narcissism: A Dynamic Self-Regulatory Processing Model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177–196. doi:10.1207/s15327965pli1204_1
- Neher, L. S. ve Short, J. L. (1998). Risk and protective factors for children's substance use and antisocial behavior following parental divorce. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68(1), 154–161.
- Nowicki, S. ve Strickland, B. (1973). A locus of control scale for children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40, 148-154.
- Nowicki, S., Gregory, S., Iles-Caven, Y., Ellis, G. ve Golding, J. (2018). Early Home-Life Antecedents of Children's Locus of Control. *Frontiers in Psychology*, 9. doi:10.3389/fpsyg.2018.02032
- Oldham, J. M. (2015). The alternative DSM-5 model for personality disorders. *World Psychiatry*, 14(2), 234–236.
- Oktay, F. ve Uluç, S. (2019). The Turkish adaptation study of Retrospective Family Unpredictability Scale. *Social Sciences Studies Journal*, 5, 1153-1161.
- Otway, L. J. Ve Vignoles, V. L. (2006). Narcissism and childhood recollections: A quantitative test of psychoanalytic predictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(1), 104-116. <https://doi.org/10.1177/0146167205279907>

- Oznobishin, O. ve Kurman, J. (2009). Parent–child role reversal and psychological adjustment among immigrant youth in Israel. *Journal of Family Psychology*, 23(3), 405–415.
- Öztunç, H., Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2015). Kişilik bozuklukları ile gelir ve cinsiyet değişkenlerinin ilişkisinin incelenmesi. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 63-83.
- Pakenham, K. I., Chiu, J., Bursnall, S. ve Cannon, T. (2007). Relations between social support, appraisal and coping and both positive and negative outcomes in young carers. *Journal of Health Psychology*, 12: 89–102.
- Pehlivan, H. (2015). "Kadınlara sunulan psikolojik yardım hizmetlerine feminist terapi perspektifinden eleştirel bir bakış". *Fe Dergi* 7: 94-104
- Peris, T. S. ve Emery, R. E. (2005). Redefining the Parent-Child Relationship Following Divorce. *Journal of Emotional Abuse*, 5(4), 169–189.
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M. ve Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 22(4), 633–642.
- Perry, J. C., Banon, E., M. D. ve Ianni, F. (1999). Effectiveness of psychotherapy for personality disorders. *American Journal of Psychiatry*, 156, 1312-1321.
- Peter, F. H., ve Spiess, C. K. (2016). Family Instability and Locus of Control in Adolescence. The B.E. *Journal of Economic Analysis & Policy*, 16(3). doi:10.1515/bejeap-2015-0175
- Ponizowsky, Y., Kurman, J. ve Roer-Strier, D. (2012). When role reversal and brokering meet: Filial responsibility among young immigrants to Israel from the Former Soviet Union. *Journal of Family Psychology*. 26(6), 987–997.

- Pretzer, J. L. ve Beck, A. T. (2005). A Cognitive Theory of Personality Disorders. Clarkin, J. F. ve Lenzenweger, M. F. (Ed.). *Major theories of personality disorder* (s. 43–113). Guilford Press.
- Prihadi, K.D., Tan, C.Y., Tan, R.T., Yong, P.L., Yong, J.H., Tinagaran, S., Goh, C.L. ve Tee, Y.J. (2018). Mediation Role of Locus of Control on the Relationship of Learned-helplessness and Academic Procrastination among College Students in Penang, Malaysia. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 7-2.
- Pryer, M. W. ve Steinke, J. (1973). Type of psychiatric disorder and locus of control. *Journal of Clinical Psychology*, 29(1), 23–24.
- Radliff, K. M., Wang, C., and Swearer, S. M. (2016). Bullying and peer victimization: an examination of cognitive and psychosocial constructs. *Journal of Interpersonal Violence*, 31, 1983–2005. doi: 10.1177/0886260515572476
- Raine, A., Roger, D. ve Venables, P. H. (1982). Locus of control and socialization. *Journal of Research in Personality*, 16, 147-156.
- Raine, A. ve Jones, F. (1987). Attention, autonomic arousal, and personality in behaviorally disordered children. *Journal of abnormal child psychology*, 15(4), 583–599. <https://doi.org/10.1007/BF00917243>
- Rienzi, B. M. ve Scrams, D. J. (1991). Gender stereotypes for paranoid, antisocial, compulsive, dependent, and histrionic personality disorders. *Psychological reports*, 69(1), 976–978. <https://doi.org/10.2466/pr0.1991.69.3.976>
- Rogoff, B. (2003). The cultural nature of human development. New York, NY: Oxford University Press.

- Ross, L. T. ve Hill, E. M. (2000). The family unpredictability scale: Reliability and validity. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 549-562.
- Ross, L. T. ve Hill, E. M. (2004). Comparing Alcoholic and Nonalcoholic Parents on the Family Unpredictability Scale. *Psychological Reports*, 94(Suppl.3), 1385–1391. doi:10.2466/pr0.94.3c.1385-1391
- Ross, L. T. ve Wynne, S. (2010). Parental Depression and Divorce and Adult Children's Well-Being: The Role of Family Unpredictability. *Journal of Child and Family Studies*, 19(6), 757–761. doi:10.1007/s10826-010-9366-7
- Ross, L. T., Short, S. D. ve Garofano, M. (2016). Scale of Unpredictability Beliefs: Reliability and Validity. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 150(8): 976-1003.
- Ross, L. T. ve Hill, E. M. (2002). Childhood Unpredictability, Schemas for Unpredictability, and Risk Taking. *Social Behavior and Personality*, 30(5): 453- 474.
- Ross, L. T. ve McDuff, J. A. (2008). The retrospective family unpredictability scale: Reliability and validity. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 13-27.
- Ross, L. T. ve Miller, J. R. (2009). Parental divorce and college students: The impact of family unpredictability and perceptions of divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(4), 248–259.
- Ross L. T. (2006). Family Unpredictability. (1. Baskı). Devore D. M. (Ed.), *Parent-Child Relations Research* içinde (s.121-141). New York Nova Publishers.
- Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45(4), 489–493.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28.

- Rotter, J. B. (1992). Cognates of personal control: Locus of control, self-efficacy, and explanatory style: Comment. *Applied and Preventive Psychology*, 1, 127–129.
- Rowa, K., Kerig, P. ve Geller, J. (2001). The family anorexia nervosa: Examining parent-child boundary problems. *European Eating Disorders Review*, 9, 97–114.
- Rutter, M. (1990). Commentary: Some focus and process considerations regarding effects of parental depression on children. *Developmental Psychology*, 26, 60–67.
- Rutter, M. (1997). Nature–nurture integration. The example of antisocial behavior. *American Psychologist*, 52, 390–398.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2017). *Development, basic psychological needs, and psychopathology. In: Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness.* (s. 401–20). New York: Guildford.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). Genel Koronavirüs Tablosu. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html#> Erişim Tarihi: 18 Haziran 2022.
- Sarısoy, G. (2016). Winnicott’ın Gerçek Benlik ve Sahte Benlik Kavramlarının Bir Vaka ve Terapi İlişkisi Bağlamında İncelenmesi. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 3 (1) , 1-15 .
- Seltzer, J. (1991). Legal custody arrangements and children’s economic welfare. *American Journal of Sociology*, 94, 895–929.
- Sen, B. (2010). The relationship between frequency of family dinner and adolescent problem behaviors after adjusting for other family characteristics. *Journal of Adolescence*, 33(1), 187–196. doi:10.1016/j.adolescence.2009.03.011
- Shifren, K. ve Kachorek, L.V. (2003). Does early caregiving matter? The effects on young caregiver’s adult mental health. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 338–346. doi: 10.1080/ 01650250244000371.

- Sperry, L. (2003). Handbook of diagnosis treatment of DSM-IV-TR personality disorders (2. Baskı). New York: Routledge.
- Sprock, J., Blashfield, R. K. ve Smith, B. (1990). Gender weighting of DSM-III-R personality disorder criteria. *American Journal of Psychiatry*, 147:586–590.
- Sprock, J., (2000). Gender-Typed Behavioral Examples of Histrionic Personality Disorder. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 22(2), 107-121.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349–367. doi:10.1080/14616730500365928
- Sroufe, L. A., Jacobvitz, D., Mangelsdorf, S., DeAngelo, E. ve Ward, M. J. (1985). Generational Boundary Dissolution between Mothers and Their Preschool Children: A Relationship Systems Approach. *Child Development*, 56(2), 317. doi:10.2307/1129722
- Stein, J. A., Riedel, M. ve Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and Its Impact on Adolescent Children of Parents with AIDS. *Family Process*, 38(2), 193–208. doi:10.1111/j.1545-5300.1999.00193.x
- Stein, J. A., Rotheram-Borus, M. J. ve Lester, P. (2007). Impact of parentification on long-term outcomes among children of parents with HIV/AIDS. *Family Process*, 46(3), 317–333.
- Stein, A., Woolley, H., Cooper, S.D. ve Fairburn, C.G. (1994). An observational study of mothers with eating disorders and their infants. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 35, 733–748.
- Steinglass, P. (1987). A Systems View of Family Interaction and Psychopathology. *Family Interaction and Psychopathology*, 25–65. doi:10.1007/978-1-4899-0840-7_2

- Strickland, B. R. (1978). Internal–external expectancies and health-related behaviors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(6), 1192–1211.
- Svrakic, D. M., Draganic, S., Hill, K., Bayon, C., Przybeck, T. R. ve Cloninger, C. R. (2002). Temperament, character, and personality disorders: etiologic, diagnostic, treatment issues. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106(3), 189–195.
- Şenol, S., Dereboy Ç. ve Yüksel N., (1997). Borderline Disorder in Turkey: A 2-to 4 Year Follow Up. *Social Psychiatry Epidemiology*, 32: 109-112.
- Şenyuva, H. Ş., (2007). *Aydın İlinden Alınan Normal Bir Örneklemde Kişilik Bozukluklarının Yaygınlık Çalışması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5). Boston, MA: Pearson.
- Taymur İ. ve Türkçapar M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2): 154-177.
- Taymur, İ., Türkçapar, M. H., Örsel, S., Sargın, E. ve Akkoyunlu, S. (2011). Kişilik İnancı Ölçeği-Kısa Formunun (KİÖ-KTF) Türkçe çevirisinin üniversite öğrencilerinde geçerlilik, güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 14, 199-209.
- Tedgard, E., Rastam, M. ve Wirtberg, I. (2019). An upbringing with substance-abusing parents: Experiences of parentification and dysfunctional communication. *Nordisk alkohol-narkotikatidskrift:NAT*, 36(3),223–247. <https://doi.org/10.1177/1455072518814308>
- Thirkield, A. (2002). *The role of fairness in emotional and social outcomes of childhood filial responsibility* (Yayınlanmamış doktora tezi), Georgia State University, Atlanta.

- Tiggemann, M. ve Winefield, A. H. (1987). Predictability and timing of self-report in learned helplessness experiments. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 13(2), 253–264.
- Titzmann, P. F. (2012). Growing up too soon? Parentification among immigrant and native adolescents in Germany. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 883–841.
- Titzmann, P. F. (2011). Growing Up Too Soon? Parentification Among Immigrant and Native Adolescents in Germany. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(7), 880–893.
- Tobacyk J. ve Milford, G. (1983). Belief in paranormal phenomena: Assessment instrument development and implications for personality functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1029-1037.
- Tompkins, T. L. (2006). Parentification and Maternal HIV Infection: Beneficial Role or Pathological Burden? *Journal of Child and Family Studies*, 16(1), 108–118. doi:10.1007/s10826-006-9072-7
- Torgersen, S., Kringlen, E., & Cramer, V. (2001). The prevalence of personality disorders in a community sample. *Archives of general psychiatry*, 58(6), 590–596.
<https://doi.org/10.1001/archpsyc.58.6.590>
- Tracy, M., Zimmerman, F. J., Galea, S., McCauley, E. ve Vander Stoep, A. (2008). What explains the relation between family poverty and childhood depressive symptoms? *Journal of Psychiatric Research*, 42(14), 1163-1175.
- Trull, T. J., Jahng, S., Tomko, R. L., Wood, P. K. ve Sher, K. J. (2010). Revised NESARC Personality Disorder Diagnoses: Gender, Prevalence, and Comorbidity with Substance Dependence Disorders. *Journal of Personality Disorders*, 24(4), 412–426.
doi:10.1521/pedi.2010.24.4.412

- Trull, T. J., Goodwin, A. H., Schopp, L. H., Hillenbrand, T. L. ve Schuster, T. (1993). Psychometric properties of a cognitive measure of personality disorders. *Journal of Personality Assessment*, 61, 536–546.
- Tully, E. C., Gray, J. M., Goodman, S. H. ve Nowicki, S. (2016). Family correlates of daughter's and son's locus of control expectancies during childhood. *Early Child Development and Care*, 186(12), 1939–1951.
- Turner, A. E., Muran, J. C. ve Ochoa, E. (2004). *Cognitive-behavioral therapy for personality disorders: A treatment manual*. San Diego, CA: Social & Behavioral Documents.
- Türkçapar, M. H., Ozel, A., Guriz, O. ve Isik, B. (2002). Locus of Control in Antisocial Personality Disorder. Grimaldi, L. ve Scrimali, T., (Ed.). *Cognitive Psychotherapy Toward a New Millennium*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0567-9_67
- Türkçapar, M. H., Örsel, S., Uğurlu, M., Sargın, E., Turhan, M. ve Akkoyunlu, S. (2007). Kişilik inanç ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10: 177-191.
- Türkçapar, M. H. (2007) Bilişsel Terapi-Temel İlkeler ve Uygulama (7.Baskı). Ankara, Epsilon Yayın Evi.
- Tyrer, P., Reed, G. M. ve Crawford, M. J. (2015). Classification, assessment, prevalence, and effect of personality disorder. *Lancet*, 385(9969), 717–726.
- Ullrich, S. ve Marneros, A. (2004). Dimensions of personality disorders in offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14(3), 202–213. doi:10.1002/cbm.587

- Ungar, M., Theron, L. ve Didkowsky, N. (2011). Adolescents' precocious and developmentally appropriate contributions to their families' well-being and resilience in five countries. *Family Relations*, 60(2), 231-246.
- Van Loon, L. M. A., Van de Ven, M. O. M., Van Doesum, K. T. M., Witteman, C. L. M., ve Hosman, C. M. H. (2013). The Relation Between Parental Mental Illness and Adolescent Mental Health: The Role of Family Factors. *Journal of Child and Family Studies*, 23(7), 1201–1214. doi:10.1007/s10826-013-9781-7
- Yen, S., Frazier, E., Hower, H., Weinstock, L. M., Topor, D. R., Hunt, J., Goldstein, T. R., Goldstein, B. I., Gill, M. K., Ryan, N. D., Strober, M., Birmaher, B. ve Keller, M. B. (2015). Borderline personality disorder in transition age youth with bipolar disorder. *Acta psychiatrica Scandinavica*, 132(4), 270–280.
- Yıldırım, F. (2016). *Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri, Öfke Tarzları ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Young, J., Klosko, S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy-a practitioner's guide*. New York: Guilford.
- Zanarini, M. C., Williams, A. A., Lewis, R. E., Reich, R. B., Vera, S. C., Marino, M. F., Levin, A., Yong, L. ve Frankenburg, F. R. (1997). Reported pathological childhood experiences associated with the development of borderline personality disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 154(8), 1101–1106.
- Wachs, T. D. ve Evans, G. W. (2010). Chaos in context. Evans, G. W. ve Wachs, T. D. (Ed.), *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective* (s. 3–13). American Psychological Association.

- Wakefield, J. C. (2013). DSM-5 and the general definition of personality disorder. *Clinical Social Work Journal*, 41, 168-183.
- Wallerstein, J. S., Lewis, J. M. ve Blakeslee, S. (2000). *The unexpected legacy of divorce: A 25 year landmark study*. New York: Hyperion.
- Walsh, S., Shulman, S., Bar-On, Z., ve Tsur, A. (2006). The role of parentification and family climate in adaptation among immigrant adolescents in Israel. *Journal of Research on Adolescence*, 16(2), 321-350.
- Ward, R. K. (2004). Assessment and management of personality disorders. *American Family Physician*, 70(8), 1505-1512.
- Watson, D. C. (1998). The relationship of self-esteem, locus of control, and dimensional models to personality disorders. *Journal of Social Behavior & Personality*, 13(3), 399–420.
- Wells, M., Glickauf-Hughes, C. ve Jones, R. (1999). Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 27(1), 63–71. doi:10.1080/019261899262104
- Wells, M. ve Jones, R. (2000). Childhood Parentification and Shame-Proneness: A Preliminary Study. *The American Journal of Family Therapy*, 28(1), 19–27.
- Wells, M., Glickauf-Hughes, C. ve Jones, R. (1999). Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *The American Journal of Family Therapy*, 27(1), 63–71. doi:10.1080/019261899262104
- Wells, M. ve Jones, R. (1998). Relationship among childhood parentification, splitting, and dissociation: Preliminary findings, *American Journal of Family Therapy*, 26:4, 331-339.

- Wickline, V. B., Nowicki, S., Kincheloe, A. R. ve Osborn, A. F. (2011). A longitudinal investigation of the antecedents of locus of control orientation in children. imanagers *Journal of Educational Psychology*, 4, 39–53.
- Williams, K., (2010). *Examining the Construct Of Childhood Parentification: An Empirical Investigation* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Memorial University of Newfoundland.
- Williams, K. (2016). *Risk and Resilience in Emerging Adults with Childhood Parentification* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Windsor, Ontario, Canada
- Williams, K. ve Francis, S. E. (2010). Parentification and Psychological Adjustment: Locus of Control as a Moderating Variable. *Contemporary Family Therapy*, 32(3), 231–237. doi:10.1007/s10591-010-9123-5

EKLER

Ek A

Etik Kurul Kararı

Ek B

Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sayın katılımcı;

Bu araştırma, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi öğrencisi Bengisu Apak tarafından yapılan bir tez çalışmasıdır. Bu çalışma kapsamında aile öngörülemezlikleri, ebeveynleşme davranışları, kişilik inançları ve kontrol odağı kavramları ele alınacaktır. Yanıtlanması istenen sorularda yanlış veya doğru cevap yoktur. Her ölçeğin başında verilen yönergeyi dikkatlice okuyunuz ve lütfen mümkün olduğunca sizi en iyi şekilde yansıtan cevaplar vermeye çalışınız.

Eğer araştırmaya katılmayı kabul ederseniz, sizden bir kişisel bilgi formu ve dört adet anketi doldurmanız istenecektir. Bu anketlerin tamamını doldurmak ortalama 20 dakikanızı alacaktır. Çalışmaya katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Anket genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, bir sebep göstermeden katılımınızı sonlandırabilirsiniz.

Çalışmaya yönelik daha detaylı bilgi almak isterseniz, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Bengisu APAK ile iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Evet ()

Hayır ()

Katılımcının İmzası:

Tarih:

BENGİSU APAK

Klinik Psikoloji Bölümü

Yüksek Lisans Öğrencisi

DR. ÖGR. ÜYESİ ŞEBNEM AKAN

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi

Tez Danışmanı

Ek C

Sosyodemografik Bilgi Formu

1. Yaşınız?

2. Cinsiyetiniz?

() Kadın () Erkek

3. Medeni durumunuz?

() Bekar () Evli () Birlikte yaşıyor () Boşanmış () Eşi vefat etmiş

4. Eğitim durumunuz?

() İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü

5. Aylık eve giren toplam gelir düzeyiniz? (Türk Lirası olarak)

() 1000 altı () 1000-2500 () 2501-4000 () 4001-5500 () 5501 üzeri

6. Annenizin eğitim durumu:

() Okuryazar değil () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü

7. Babanızın eğitim durumu:

() Okuryazar değil () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü

8. Kardeşiniz var mı?

() Hayır () Evet ise sayısı

Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?

9. Anneniz:

() Sağ () Hayatta değil. Kaybettiğinizde siz kaç yaşındaydınız?

10. Babanız:

() Sağ () Hayatta değil. Kaybettiğinizde siz kaç yaşındaydınız?

11. Anne ve babanız:

() Birlikteler

() Boşandılar. Evet ise siz kaç yaşındaydınız?

Ek D

Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği (GDAÖÖ)

Aşağıda aile içi davranışları ve ailelerin sorunlarla nasıl başa çıktığını tanımlayan bazı ifadeler bulunmaktadır. **Bu ifadeleri yanıtlarken 18 yaşına kadar içinde büyüdüğünüz ailevi dikkate alınız.** Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz. Eğer bir ifade size ve içinde büyüdüğünüz ailenize uygunsa, sizi ve ailenizi bu süre boyunca ne kadar tanımladığını göstermek için uygun seçeneği işaretleyiniz.

Her bir ifade sizi ve içinde büyüdüğünüz ailenizi ne kadar tanımlıyor?

		Hiç	Çok Az	Kısmen	Çok	Çok Fazla
1.	Annem her gün her bir çocuğuyla zaman geçirirdi.					
2.	Babam her gün her bir çocuğuyla zaman geçirirdi.					
3.	Hafta içlerinde her akşam (pazartesten cumaya kadar), yemek hep aynı saatte yenirdi.					
4.	Bir yerlerimi incittiğimde, ilk yardım için annemin yanına giderdim.					
5.	Bir yerlerimi incittiğimde, ilk yardım için babamın yanına giderdim.					
6.	Ebeveynlerim faturalarımızı ne zaman ödeyip ne zaman ödeyemeyeceklerinden asla emin olamazlardı.					
7.	Ne zaman sofraya oturacağımızı tahmin etmek zordu.					
8.	Her nerede ihtiyacım olsa annemin bana ulaşabileceğine güvenirdim.					
9.	Her nerede ihtiyacım olsa babamın bana ulaşabileceğine güvenirdim.					
10.	Belirli bir durumda annemin nasıl davranacağı o anki ruh haline (kendini nasıl hissettiğine) bağlıydı.					
11.	Belirli bir durumda babamın nasıl davranacağı o anki ruh haline (kendini nasıl hissettiğine) bağlıydı.					
12.	Ailemizin yiyecek ve barınma (kira ya da ev kredisi ödemeleri) için her zaman yeterli miktarda parası vardı.					
13.	Duygularım incindiğinde rahatlamak için anneme giderdim.					
14.	Duygularım incindiğinde rahatlamak için babama giderdim.					
15.	Annem bazen ne söylediğini düşünmeden bana bağırdı.					
16.	Babam bazen ne söylediğini düşünmeden bana bağırdı.					

17.	Hafta içi (pazartesten cumaya kadar) akşam yemeğinde masaya aynı kişiler oturur ve yemek yerd.					
18.	Annem, onun için ne kadar önemli olduğumu düzenli olarak hissettirirdi.					
19.	Babam, onun için ne kadar önemli olduğumu düzenli olarak hissettirirdi.					
20.	Sorun çıkardığımda annemin bana müdahale edip etmeyeceği o anki ruh haline bağlıydı.					
21.	Sorun çıkardığımda babamın bana müdahale edip etmeyeceği o anki ruh haline bağlıydı.					
22.	Bir şey canımı sıktığında anneme anlatırdım.					
23.	Bir şey canımı sıktığında babama anlatırdım.					
24.	Hafta içi, herkes sadece kendi akşam yemeğini hazırlarsa, bu daha kolay olurdu.					
25.	Annemin farklı durumlarda nasıl davranacağı öngörülemezdi.					
26.	Babamın farklı durumlarda nasıl davranacağı öngörülemezdi.					
27.	Evden kahvaltı etmeden çıkardık.					
28.	Bazı aylarda harcayacak çok paramız olurdu, diğer aylarda ise oldukça parasız olurduk.					

Ek E

Ebeveynleşme Envanteri (EE)

YÖNERGE: Aşağıdaki sorular siz büyürken, kendiniz ve ailenizle ilgili sahip olduğunuz düşünceleriniz, davranışlarınız ve duygularınız ile ilgilidir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyun. Cümlelerin 1 (hiçbir zaman doğru değil) ve 5 (her zaman doğru) arasında sizin için ne kadar doğru olduğuna dayanarak bir cevap seçin. Her soruyu mümkün olduğunca doğru yanıtladığınızdan emin olun.

BU SORULARIN SİZİN BÜYÜDÜĞÜNÜZ DÖNEM HAKKINDA OLDUĞUNU UNUTMAYIN.

	Durum	Hiçbir zaman	Nadiren	Kimi zaman	Sık sık	Her zaman
1.	Üzgün olduklarında ya da duygusal zorluklar yaşadıklarında, kardeş (ler)imi rahatlatmam beklendi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Anne babam sık sık diğer aile üyeleri hakkındaki sırları benimle paylaştı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Benim yaşadığım yerdeki çoğu çocuk aile bütçesine katkıda bulunurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Aile üyelerimle ilgilenmek zorunda olduğumda bile, mutlu ya da üzgün olabilecek zamana sahiptim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Anne babama önemli kararlar almalarında yardım ettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Her gece kardeşlerimin yattığından emin olmak benim görevimdi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Ailem tarafından takdir edildiğimi hissettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Benim yaşımdaki çoğu çocuk benimle aynı rol ve sorumluluklara sahipti.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Ailevi sorumluluklarım olsa da oyun ya da okul ödevleri için zamanım olurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Çalıştım ve aile bütçesine katkıda bulundum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Kardeşlerimin (kız ya da erkek) ev ödevlerini tamamlamalarına yardımcı olmaktan sorumluydum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Ailemde bir anlaşmazlık olduğunda aile üyelerimin yardım istediği ilk kişiydim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Kardeşlerimi disipline eden esas kişi bendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Sık sık anne babamın (ya da ailedeki bakım veren yetişkinlerin) arasındaki sorunları çözmeye yardım ettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Aile içindeki rolümden gerçekten keyif aldım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

16.	Üzgün olduklarında ya da duygusal zorluklar yaşadıklarında, anne babamı rahatlatmam beklendi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Haftanın çoğu günü ailenin çamaşırlarını yıkamaktan ben sorumluydum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Ailem için hakem rolünü üstlendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Aile üyelerimin sırlarını paylaştığı kişi bendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Ailemizin bir takım olduğunu ve birlikte iyi çalıştığını hissettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	Market alışverişinin yapılması diğer aile üyelerinden daha fazla benden talep edildi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Aile üyelerim için çevirmen rolünü üstlendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek F

Kişilik İnanç Ölçeği-Kısa Form (KİÖ-KF)

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve **HER BİRİNE NE KADAR İNANDIĞINIZI** belirtiniz. Her bir ifadeyle ilgili olarak **ÇOĞU ZAMAN** nasıl hissettiğinize göre karar veriniz.

4	3	2	1	0
Tümüyle inanıyorum.	Çok Fazla inanıyorum.	Orta Derecede inanıyorum.	Biraz inanıyorum.	Hiç inanmıyorum.

Örnek

1.Dünya tehlikeli bir yerdir.
(Lütfen daire içine alınız.)

NE KADAR İNANIYORSUNUZ?

4	3	2	1	0
Tümüyle	Çok fazla	Orta derece	Biraz	Hiç

	NE KADAR İNANIYORSUNUZ?				
	Tümüyle	Çok fazla	Orta derecede	Biraz	Hiç
1. Aşağılanma veya yetersizlikle karşılaşmak dayanılmaz bir şeydir.	4	3	2	1	0
2. Ne pahasına olursa olsun rahatsızlık verici durumlardan kaçınmalıyım.	4	3	2	1	0
3. Eğer insanlar dostça davranıyorlarsa beni kullanmaya ya da sövmürmeye çalışıyor olabilirler.	4	3	2	1	0
4. Bir yandan yetkili kişilerin hakimiyetine karşı direnmeli ama aynı zamanda onaylarını ve beni kabullenmelerini de korumalıyım.	4	3	2	1	0
5. Rahatsız edici duygulara katlanamam.	4	3	2	1	0
6. Kusurlar, eksikler ya da yanlışlar hoş görülemez.	4	3	2	1	0
7. Diğer insanlar sıklıkla çok şey isterler.	4	3	2	1	0
8. İlgi merkezi olmalıyım.	4	3	2	1	0
9. Eğer bir sistemim olmazsa her şey darmadağın olur.	4	3	2	1	0
10. Hak ettiğim saygının gösterilmemesi veya hakkım olanı alamamak dayanılmaz bir durumdur.	4	3	2	1	0
11. Her şeyi mükemmel şekilde yapmak önemlidir.	4	3	2	1	0

12. Diğer insanlarla birlikte bir şeyler yapmaktansa kendi başıma yapmaktan daha çok hoşlanırım.	4	3	2	1	0
13. Eğer dikkat etmezsem başkaları beni kullanmaya ya da yönlendirmeye çalışır.	4	3	2	1	0
14. Diğer insanların gizli amaçları vardır.	4	3	2	1	0
15. Olabilecek en kötü şey terk edilmektir.	4	3	2	1	0
16. Diğer insanlar ne kadar özel biri olduğumu farketmelidirler.	4	3	2	1	0
17. Diğer insanlar kasıtlı olarak beni aşağılamaya çalışıyorlar.	4	3	2	1	0
18. Karar verirken diğer insanların yardımına ya da bana ne yapacağımı söylemelerine ihtiyaç duyarım.	4	3	2	1	0
19. Ayrıntılar son derece önemlidir.	4	3	2	1	0
20. Eğer bir insanın bana çok patronluk tasladığını görürsem onun isteklerini yok saymaya hakkım vardır.	4	3	2	1	0
21. Yetkili kişiler her şeye karışan, dayatmacı, müdahaleci ve kontrol edici olma eğilimindedirler.	4	3	2	1	0
22. İstedığımı almanın yolu, insanları etkilemek ya da eğlendirmektir.	4	3	2	1	0
23. Kendimi paçamı kurtarmak için gerekeni yapmalıyım.	4	3	2	1	0
24. Eğer insanlar benimle ilgili bir şeyler bulursa, bunu bana karşı kullanacaklardır.	4	3	2	1	0
25. İnsan ilişkileri karışıktır ve özgürlüğe engeldir.	4	3	2	1	0
26. Beni ancak benim gibi zeki insanlar anlayabilirler.	4	3	2	1	0
27. Çok üstün biri olduğum için özel muamele ve ayrıcalıkları hak ediyorum.	4	3	2	1	0
28. Benim için başkalarından bağımsız ve özgür olmak önemlidir.	4	3	2	1	0
29. Birçok durumda yalnız bırakıldığımda kendimi daha iyi hissederim.	4	3	2	1	0
30. Her zaman en yüksek standartlara ulaşmaya çalışmak gereklidir yoksa her şey darmadağın olur.	4	3	2	1	0

31. Rahatsız edici duygular giderek artar ve kontrolden çıkar.	4	3	2	1	0
32. Vahşi bir ortamda yaşıyoruz ve güçlü olan hayatta kalır.	4	3	2	1	0
33. Başkalarının dikkatini çektiğim durumlardan kaçınmalı ve mümkün olduğunca göze çarpmamalıyım.	4	3	2	1	0
34. İnsanların bana olan ilgilerini koruyamazsam benden hoşlanmazlar.	4	3	2	1	0
35. Eğer bir şey istiyorsam onu almak için gerekli olan neyse yapmalıyım.	4	3	2	1	0
36. Diğer bir insana “bağlanıp” kalmaktansa yalnız olmak daha iyidir.	4	3	2	1	0
37. İnsanları eğlendirmedikçe ya da etkilemedikçe bir hiçim.	4	3	2	1	0
38. Eğer ilk önce harekete geçip üstünlük kurmazsam karşımdaki bana üstünlük kurar.	4	3	2	1	0
39. İnsanlarla ilişkilerimde herhangi bir gerginlik işareti bu ilişkinin kötüye gideceğini gösterir bu nedenle o ilişkiyi bitirmeliyim.	4	3	2	1	0
40. Eğer en yüksek düzeyde iş yapmıyorsam başarısız olurum.	4	3	2	1	0
41. Zaman sınırlarına uymak, istenenlere itaat etmek ve uyumlu olmak onuruma ve kendi yeterliliğime doğrudan bir darbedir.	4	3	2	1	0
42. Bana haksız davranıldı bu nedenle kendi payımı almak için her şeyi yapmaya hakkım var.	4	3	2	1	0
43. Eğer insanlar bana yaklaşırılsa benim “gerçekten” ne olduğumu keşfeder ve benden uzaklaşırlar.	4	3	2	1	0
44. Muhtaç ve zayıfım.	4	3	2	1	0
45. Yalnız başıma bırakıldığımda çaresizim.	4	3	2	1	0
46. Diğer insanlar benim ihtiyaçlarımı gidermelidir.	4	3	2	1	0
47. İnsanların beklediği şekilde kurallara uyarsam bu benim davranış özgürlüğüme engel olacaktır.	4	3	2	1	0
48. Eğer fırsat verirsem insanlar beni kullanırlar.	4	3	2	1	0

49. Her zaman tetikte olmalıyım.	4	3	2	1	0
50. Özel hayatım insanlara yakın olmaktan çok daha fazla önemlidir.	4	3	2	1	0
51. Kurallar keyfidir ve beni sıkır.	4	3	2	1	0
52. İnsanların beni görmezden gelmeleri berbat bir durumdur.	4	3	2	1	0
53. İnsanların ne düşündüğünü önemsemem.	4	3	2	1	0
54. Mutlu olabilmek için diğer insanların dikkatini çekmeye ihtiyacım var.	4	3	2	1	0
55. Eğer insanları eğlendirirsem benim güçsüzlüğümü farketmezler.	4	3	2	1	0
56. İşimi yaparken ya da kötü bir durumla karşılaştığımda bana yardım etmesi için her zaman yanımda birilerinin olmasına gereksinim duyarım.	4	3	2	1	0
57. Yaptığım bir işte herhangi bir hata ya da kusur felakete yol açabilir.	4	3	2	1	0
58. Çok yetenekli olduğumdan, insanlar kariyerimde ilerlememi sağlamak için yolumdan çekilmelidir.	4	3	2	1	0
59. Eğer ben sıkıştırmazsam, karşımdaki kişi beni ezer.	4	3	2	1	0
60. Diğer insanlara uygulanan kurallara uymak zorunda değilim.	4	3	2	1	0
61. Bir şeyi yapmanın en iyi yolu zor kullanmak ve kurnazlıktır.	4	3	2	1	0
62. Bana destek olacak veya yardım edebilecek kişiye her zaman ulaşabilecek durumda olmalıyım.	4	3	2	1	0
63. Daha güçlü bir kişiye bağlanmadığım müddetçe temelde yalnızım.	4	3	2	1	0
64. Diğer insanlara güvenemem.	4	3	2	1	0
65. Diğer insanlar kadar mücadele gücüm yok.	4	3	2	1	0

Ek G

Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)

Bu anket, insanların yaşama ilişkin bazı düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Sizden, bu maddelerde yansıtılan düşüncelere ne ölçüde katıldığınızı ifade etmeniz istenmektedir. Bunun için, her maddeyi dikkatle okuyunuz ve o maddede ifade edilen düşüncenin sizin düşüncelerinize uygunluk derecesini belirtiniz. **Bunun için de her ifadenin karşısındaki seçeneklerden sizin görüşünüzü yansıtan kutucuğa bir (X) işareti koymanız yeterlidir.** “Doğru” ya da “yanlış” cevap diye bir şey söz konusu değildir.

	Hiç uygun değil	Pek uygun değil	Uygun	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1. İnsanın yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlığına bağlıdır.					
2. İnsan ne yaparsa yapsın üşütüp hasta olmanın önüne geçemez.					
3. Bir şeyin olacağı varsa eninde sonunda mutlaka olur.					
4. İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın, ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.					
5. İnsanlar savaşları önlemek için ne kadar çaba gösterirlerse gösterebilirler, savaşlar daima olacaktır.					
6. Bazı insanlar doğuştan şanslıdır.					
7. İnsan ilerlemek için güç sahibi kişilerin gönlünü hoş tutmak zorundadır.					
8. İnsan ne yaparsa yapsın, hiçbir şey istediği gibi sonuçlanmaz.					
9. Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.					
10. Bir insanın halen ciddi bir hastalığa yakalanmamış olması sadece bir şans meselesidir.					
11. Dört yapraklı yonca bulmak insana şans getirir.					
12. İnsanın burcu hangi hastalıklara daha yatkın olacağını belirler.					
13. Bir sonucu elde etmede insanın neleri bildiği değil, kimleri tanıdığı önemlidir.					
14. İnsanın bir günü iyi başladıysa iyi; kötü başladıysa da kötü gider.					

15. Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.					
16. Aslında şans diye bir şey yoktur.					
17. Hastalıklar çoğunlukla insanların dikkatsizliklerinden kaynaklanır.					
18. Talihsizlik olarak nitelenen durumların çoğu, yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ve benzeri nedenlerin sonucudur.					
19. İnsan, yaşamında olabilecek şeyleri kendi kontrolü altında tutabilir.					
20. Çoğu durumda yazı -tura atarak da isabetli kararlar verilebilir.					
21. İnsanın ne yapacağı konusunda kararlı olması, kadere güvenmesinden daima iyidir.					
22. İnsan fazla bir çaba harcamasa da karşılaştığı sorunlar kendiliğinden çözülür.					
23. Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.					
24. Birçok hastalık insanı yakalar ve bunu önlemek mümkün değildir.					
25. İnsan ne yaparsa yapsın, olabilecek kötü şeylerin önüne geçemez.					
26. İnsanın istediğini elde etmesinin talihle bir ilgisi yoktur.					
27. İnsan kendisini ilgilendiren birçok konuda kendi başına doğru kararlar alabilir.					
28. Bir insanın başına gelenler, temelde kendi yaptıklarının sonucudur.					
29. Halk, yeterli çabayı gösterse siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabilir.					
30. Şans ya da talih hayatta önemli bir rol oynamaz.					
31. Sağlıklı olup olmamayı belirleyen esas şey insanların kendi yaptıkları ve alışkanlıklarıdır.					
32. İnsan kendi yaşamına temelde kendisi yön verir.					
33. İnsanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.					

34. İnsanlarla yakın ilişkiler kurmak, tesadüflere değil, çaba göstermeye bağlıdır.					
35. İnsanın hastalanacağı varsa hastalanır; bunu önlemek mümkün değildir.					
36. İnsan bugün yaptıklarıyla gelecekte olabilecekleri değiştirebilir.					
37. Kazalar, doğrudan doğruya hataların sonucudur.					
38. Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.					
39. İnsanın dini inancının olması, hayatta karşılaşacağı birçok zorluğu daha kolay aşmasına yardım eder.					
40. Bir insan istediği kadar akıllı olsun, bir işe başladığında şansı yaver gitmezse başarılı olamaz.					
41. İnsan kendine iyi baktığı sürece hastalıklardan kaçınabilir.					
42. Kaderin insan yaşamı üzerinde çok büyük bir rolü vardır.					
43. Kararlılık bir insanın istediği sonuçları almasında en önemli etkidir.					
44. İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.					
45. İnsan kendi kilosunu, yiyeceklerini ayarlayarak kontrolü altında tutabilir.					
46. İnsanın yaşamının alacağı yönü, çevresindeki güç sahibi kişiler belirler.					
47. Büyük ideallere ancak çalışıp çabalayarak ulaşılabilir.					